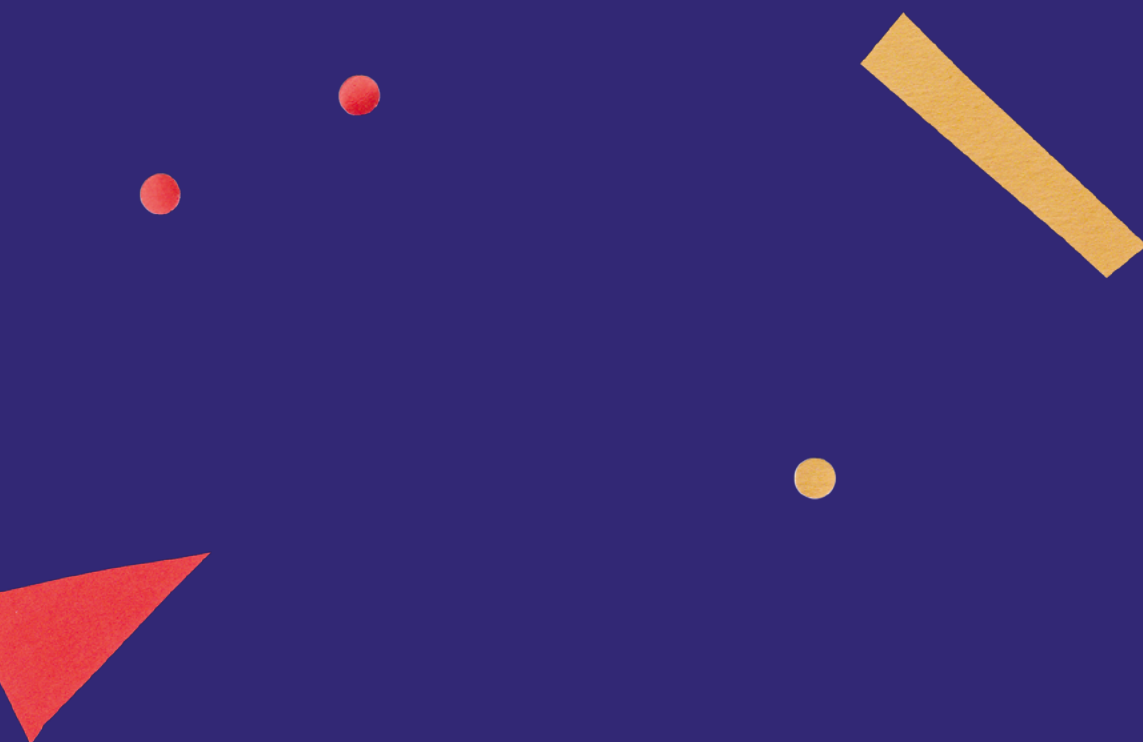

Atbalsis

Atmiņas un vērtējumi

Pielikums grāmatai "Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Vēsture un personības"

UDK 78.091.4

At200

LAMI
LU LITERĀTŪRAS,
FOLKLORAS
UN MĀKSLAS
INSTITŪTS

**Latvijas Nacionālais
rakstniecības un mūzikas
muzejs**

Izdevējs: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts sadarbībā ar Valsts izglītības attīstības aģentūru un Latvijas Nacionālo Rakstniecības un mūzikas muzeju

Sastādītāja, redaktore Ilze Šarkovska-Liepiņa

Literārā redaktore, korektore Ieva E. Kalniņa

Grafikas dizains: SIA "Aģentūra Raugs"

Raugš...

© Ilze Šarkovska-Liepiņa, redakcija

© Ieva Ezeriete, Evelīna Plostniece, Maruta Rubeze, Ilze Šarkovska-Liepiņa,
Laura Švītiņa, interviju materiāli

© Aivars Liepiņš, AKKA/LAA, 2026

© Indulis Brošs, Jānis Romanovskis, Laura Švītiņa, Kaspars Teilāns,
fotomateriāli no Valsts izglītības attīstības aģentūras, kā arī privātiem arhīviem

© Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2026

© LR Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības attīstības aģentūra, 2026

© Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs, 2026

© SIA "Aģentūra Raugs", dizains un makets, 2026

ISBN 978-9934-659-00-3 (e-grāmata)

Atbalsis

Atmiņas un vērtējumi

SATURS

Ievads	10
Ausma Špona	12
Agra Bērziņa	20
Raimonds Pauls	28
Jānis Erenštreits	32
Arvīds Platpers, Rita Platpere	36
Baiba Šteina	52
Inta Dimante, Ilze Mažāne	61
Haralds Bārzdiņš	68
Dace Aperāne	72
Edgars Vītols	78
Dagmāra Bārbale	88

XIII Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncerts "Te-aust". 2025. gads.
Foto: K. Teilāns, no VISC arhīva

*XIII Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncerts "Te-aust". 2025. gads.
Foto: K. Teilāns, no VISC arhīva*

IEVADS

Šajā izdevumā publicētie vēstījumi – 2024. un 2025. gadā fiksētie sarunu fragmenti – lielākoties tapa gadu pirms 2025. gadā notikušajiem XIII Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem. Latvijas Nacionālā rakstniecības un mūzikas muzeja ekspertes Ieva Ezeriete, Evelīna Plostniece, Maruta Rubeze un Laura Švītiņa, kā arī šī krājuma sastādītāja, Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta pētniece Ilze Šarkovska-Liepiņa vērās pie dziesmu svētku rīkotājiem un ideju briedinātājiem, lai gūtu ieskatu par svētku vēsturi, tapšanas gaitu, to zemzemes un virszemes procesiem, redzamajām un neredzamajām norisēm, par kurām svētku skatītājiem un lielai daļai dalībnieku bieži vien nav pat nojausmas.

Uzrunātās personības veido tikai nelielu daļu no cilvēkiem, kuru rokās bijusi dziesmu svētku veidošana. Katram no viņiem bijuši savi nopelni svētku radīšanā, pārstāvēt noteiktu paaudzi un atbildības sfēras, pat ģeogrāfisko telpu un tādējādi aptverot ne tikai Latviju vien. Katrs no viņiem te nāk ar savu personīgo pieredzes stāstu, kura polifoniskajā skanējumā ir savijušās daudzas balsis – stāstītāja, kopienas, dzīves notikumu un citas, saklausītas pagātnē un dzirdamas arī tagad. Šo atsevišķo cilvēku stāstītais kā laikmeta un personību fiksējums, kā agrāko gadu atbalsis un nākotnes ieskicējumi saplūst kopīgā vēsturiskā vēstījuma struktūrā un plašāka cilvēku kopuma pieredzes atspoguļojumā.

Izdevums “Atbalsis. Atmiņas un vērtējumi” ir pielikums grāmatai “Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Vēsture un personības”. Tas pieejams gan grāmatas formātā, gan arī digitālas publikācijas veidā Valsts izglītības attīstības aģentūras mājaslapā.

Ilze Šarkovska-Liepiņa

AUSMA ŠPONA

I Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku
organizācijas komitejas vietniece

Ausma Špona (1934) uzaugusi Cēsu novadā, kur 1954. gadā ar izcilību pabeigusi Cēsu Skolotāju institūta Dabaszinātņu un ģeogrāfijas fakultāti un aktīvi darbojusies komjaunatnes organizācijā Cēsu Pionieru nama direktores amatā. Tajā pašā gadā sākusi strādāt par ķīmijas skolotāju Cēsu 3. pamatskolā. 1955. gadā ievēlēta par Cēsu rajona komjaunatnes komitejas otro, vēlāk arī pirmo sekretāri. Par nopelniem Cēsu novadā 1959. gadā Latvijas komjaunatnes Centrālā komiteja uzaicināja Ausmu Šponu strādāt uz Rīgu kā Centrālās komitejas skolu sekretāri, bet 1962. gadā viņu atstādināja no amata pēc sava viedokļa nemainīšanas, ka Latvijā latviešu skolās kā obligāts priekšmets jā māca krievu valoda un krievu skolās – latviešu valoda.

1962. gadā uzņēma aspirantūrā. 1966. gadā aizstāvējusi disertāciju "Pionieru kustības rašanās un attīstība Latvijā", iegūstot zinātņu kandidāta grādu pedagogijā. 1982. gadā Leningradas Hercena vārdā nosauktajā Valsts pedagogiskajā institūtā aizstāvējusi disertāciju "Skolēnu sabiedriski politiskās aktivitātes audzināšanas teorija un metodika pionieru organizācijas darbībā", iegūstot doktora grādu pedagogijā, kas 1992. gadā pielīdzināts habilitētā doktora zinātniskajam grādam pedagogijā.

Kopš 1965. gada strādājusi par pasniedzēju Latvijas Valsts universitātē. 1983. gadā – LVU Pedagoģijas un psiholoģijas katedras vadītāja. 1996. gadā uz Pedagoģijas un psiholoģijas katedras bāzes nodibinājusi LU Pedagoģijas un psiholoģijas institūtu un bijusi tā direktore. Šajā laikā aktīvi darbojās pedagoģijas un psiholoģijas zinātņu nozaru habilitācijas un promocijas padomē. 2000. gadā piešķirts LU goda nosaukums – profesore *emerita*. 2004. gadā reorganizējot institūtu par divām atsevišķām nodaļām – pedagoģijas un psiholoģijas –, palika vēl gadu strādāt Latvijas Universitātē. 2005. gadā devās strādāt uz Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmiju (RPIVA) kā vadošā pētniece. 2007. gadā 73 gadu vecumā kļuva par RPIVA Pedagoģijas zinātniskā institūta direktori un paralēli tam bija RPIVA Doktora studiju programmas pedagoģijā direktore. Kopumā bijusi zinātniskā vadītāja 66 doktora disertācijām pedagoģijā, kuru autori ir gan Latvijas, gan Vācijas pētnieki.

Papildus darbam LU aktīvi piedalījusies pieredzes apmaiņā, izveidojot starptautiskus kontaktus ar Igaunijas, Lietuvas, Izraēlas, Šveices, Austrijas, Vācijas, Zviedrijas, Norvēģijas, Spānijas augstākajām izglītības iestādēm. 2023. gada 18. novembrī par izcilu mūža ieguldījumu pedagoģijas zinātnē un augstākajā izglītībā Latvijā apbalvota ar Atzinības krustu.

Kad 1959. gada martā tiku ievēlēta par Latvijas PSR komjaunatnes centrālkomitejas sekretāri, man bija 24 gadi. Nācu no rajona un sākumā biju pavisam nedroša.

Rudenī, kad skola jau sākas, pie manis atnāk izglītības ministrs Vilis Samsons¹. Parasti tādi priekšnieki pie jauna komjaunatnes sekretāra nenāca. Man viņš bija tāds kā ideāls, jo mēs bijām salasījušies par partizānu Samsonu, un tagad viņš bija izglītības ministrs.

Manas durvis atveras, un durvīs parādās viņš: "Zināt, es atnācu ļoti svarīgā jautājumā. Es esmu izdomājis, ka Latvijā vajag skolēnu dziesmu un deju svētkus. Jums jau ir apstiprināts grafiks visai nākamajai piecgadei, un 1960. gadā jums ir ieplānots pionieru salidojums. Es zinu, ka jūs varat izmainīt šo grafiku, un es ļoti lūgtu – salidojuma vietā 1960. gadā organizēt pirmos skolēnu dziesmu un deju svētkus, bet salidojumu pārcelt uz 1961. gadu."

Es skatos un domāju: vai varu es to izdarīt vai nevaru? "Jā," viņš piesaka, "manas cerības ir tikai uz jums, jo jūs esat panākusi šo pasākumu grafiku, un saprotu, ka to izmainīt nav tik vienkārši, jo tas ir Ministru padomes lēmums – kurā gadā kāds liels republikāniskais bērnu pasākums notiek." Es saku: "Domāju, ka varu izmainīt, jo zinu, ka Ministru padomē mani uzklausa." Jau biju iepazinusies ar lielajiem priekšniekiem, arī partijas *ceka* mani labi atbalstīja, un biju jau piecus gadus komjaunatnē nostrādājusi – vadījusi Cēsu rajonu. Man bija diezgan liela pieredze. Tikai republikas mēroga pietrūka. Es saku, ka pamēģināšu. Vilis Samsons atbild, ka būtu pateicīgs, jo tas ir viens no lielākajiem republikas kultūras pasākumiem – dziesmu svētki. Bet! "Būtu lieliski, ja mums pamatā būtu tieši sko-

¹ Vilis Samsons (1920–2011) – latviešu padomju vēsturnieks, Latvijas Komunistiskās partijas un Latvijas PSR valdības funkcionārs, Otrā pasaules kara laikā – padomju partizānu vienības vadītājs. Tiek uzskatīts par vienu no "toņa noteicējiem" vēstures zinātnē LPSR pēdējos gadu desmitos.

lēnu dziesmu svētki. Jūs saprotat to nozīmi? Es tā esmu izdomājis un gribu, lai jūs mani atbalstāt.” “Protams, biedri Samson. Es pacentišos to izdarīt. Bet uzreiz jums nedošu atbildi. Es mēģināšu izzondēt, kā man tas izdodas, un pēc pāris dienām jums piezvanīšu.” Viņš saka: “Nu, ļoti labi, man patīk jūsu pieeja. Jūs jau tā uzreiz nevarat uzņemties atbildību visu samainīt. Es gribu, ka tos dziesmu svētkus saista ar Latvijas gadadienu 1960. gadā, Latvijas neatkarības divdesmitgadi.² Un es domāju,” saka Samsons, “ka mēs nodibināsim orgkomiteju kopā – gan komjaunatne, gan ministrija uzņemsies atbildību par dziesmu svētkiem.” Es piekritu. Parunājam arī par citām lietām. Viņš sirsnīgi saka paldies: “Es ticu, ka viss tiks izdarīts. Un gaidu jūsu zvanu.” Mēs atvadāmies. Un man pilnīgi rokas un kājas trīc. Es domāju: tas ir fakts – tādu dziesmu svētku nav. Un Samsons tomēr ir Padomju Savienības varonis, visa republika viņu zina. Man jāpalīdz. Tajā pašā mājā, kur bijām mēs, atradās arī partijas Centrālā komiteja, es veikli devos augšā uz skolu daļu pie vadītājas Lapiņas. Saku – tāds, lūk, priekšlikums no Samsona, un man ļoti gribētos viņu atbalstīt. Viņa bilst: “Dariet, kā gribat. Man, piemēram, ir pilnīgi vienalga, vai tas salidojums jums ir 1960. vai 1961. gadā. Bet jums ir jākārto ar tiem, kas pavēli ir izdevuši. Jums jārunā ar Ministru padomi.” Sazvanos ar Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieku³. Saku, ka man ir jārunā par mūsu grafiku – mūsu brīnišķīgajam izglītības ministram ir priekšlikums, es to atbalstu un esmu ar mieru samainīt, jo par salidojumu atbildīga esmu es, bet par dziesmu svētkiem būs atbildīgs viņš. Tiekoties Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks skatās uz mani un saka: “Bet man jau ir grūti jums iebilst, ja jau jūs tā gribat un varat noorganizēt. Bet jūs saprotiet – jūlijā, taču ne vēlāk, jo skolas beidzas jau maijā, jūnijā vai pat jūnija beigās. Jūs tos dziesmu svētkus nedrīkstat ievilkt. Vai jūs sagatavosieties?” Es saku: “Vesels gads! Ziniet, mums ir ļoti liels atbalsts no lieliem profesionāļiem – korus dziesmu svētkos ar mieru vadīt ir Vigners Leonīds, Ozoliņš Jānis.”

Mums bija ļoti spēcīgi kori skolās un pionieru pili, bet nekad nebijām gatavojušies dziesmu svētkiem. Kur sanāk kopā tūkstoš bērnu, sanāk tūkstoš koru, vajag “koru karu”. Un es tam priekšsēdētāja vietniekam visu tā nostāstu. Es komjaunatni varu noorganizēt, bet Samsons noorganizēs izglītības darbiniekus. Taču jāmaina Ministru padomes lēmums. Viņš saka: “Ja tās ir tikai lēmumu izmaiņas un jūs ņematies visu izdarīt, kas man ko neizmainīt lēmumu? Būs jums 1960. gads dziesmu svētkiem un 1961. gadā salidojums.” Es biju ļoti priecīga. Esmu visu sarunājusi. Decembrī Ministru padome jau ir izmainījusi savu lēmumu.

Bija rudens, un palicis maz laika. Samsons sasauca ministrijas darbiniekus, visi tika nodricēti un mobilizēti dziesmu svētku gatavošanai. Man jau ar skolu sekretāriem arī bija ļoti labs kontakts, arī es ļoti ātri visus sazvanīju un pateicu: visu uzmanību skolām, kuriem un deju kolektīviem – sagatavoties, repertuāru jūs drīz dabūsi! Arī diriģentiem tas ļoti patika.

Un mums izdevās, jo tas bija kas jauns un neparasts, un tas bija Samsons!

Nu esmu orgkomitejas priekšsēdētāja vietniece, bet Samsons ir priekšsēdētājs, mēs ar tādu prieku gatavojamies! Un vienā brīdī, pat nezinu, kurā mēnesī, Samsons vairs nav ministrs.⁴ Mums bija labas attiecības, tādas draudzīgas, jo pirmajā tikšanās reizē mēs labi uzņēmām viens otru, un tas bija ļoti izšķiroši. Un tagad izrādās, ka viņš kā izglītības ministrs tiek noņemts. Kāpēc? Kas? Mums nekas nav zināms. Viņš bija partizāns, skolotājs, arī pēc kara viņš strādāja par skolotāju. Nezinu, kas notika ministrijā, vārdiska vai iekšēja pavēle...

Un tad mēs sadarbojamies ar skolu pārvaldes priekšnieku, kas nāca no Česim. Un tagad mēs esam Rīgā. Sarunājam, ka darīsim visu iespējamo. Es viņam jautāju: “Kāpēc Samsonu noņēma?” Viņš saka: “Kā es to varu zināt? Mums jau neko neprasa...”

Tas ir laiks, kad sākās masu rusifikācija, un mēs tais dziesmu svētkos iekritām kā circeņi pelnos – tie tak ir latviešu skolēnu dziesmu un deju svētki! Tie ir latviešu kori. Krievu skolas aug kā sēnes pēc lietus, bet tur nav koru, un tur, protams, neviens nedzied latviski, tikai krievu patriotiskās dziesmas.

Pirmo svētku repertuārā tiek iekļauts diezgan daudz krievu dziesmu. Un tad, kad tiek gatavoti latviešu dziesmu un deju svētki, Maskava, protams, kļūst ļoti uzmanīga. Pie mums brauc pārbaude pēc pārbaudes. Taču vienā krievu skolā (Māliņš diriģents, man liekas, ka

² Divdesmit gadi, kopš Latvija zaudēja valstisko neatkarību un kļuva par PSRS daļu.

³ Pēc atbrīvošanas no Latvijas Komunistiskās partijas Centrālkomitejas otrā sekretāra amata 1960. gada februārī LPSR izglītības ministrs un Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks kultūras jautājumos bija Vilis Krūmiņš (1919–2000).

⁴ Vilis Samsons izglītības ministra amatā bija veselus 10 gadus (1950–1960). Viņu nomainīja Vilis Krūmiņš, kuram šis amats bija īslaicīgs pieturas punkts lejup pa karjeras kāpnēm pēc t. s. nacionālkomunistu sagrāves 1959. gadā.

41. skola, bet varu kļūdīties) visas dziesmas bērni ir iemācījušies latviski, un viņi grib piedalīties dziesmu svētkos.

Bet latviešu skolās valda entuziasms, un visi – vecāki un skolotāji – palīdz. Kad mēs jau pašus svētkus gatavojām, es atceros ūdeni. Tādiem tūkstošiem vajag ārkārtīgi daudz ūdens. Es neatminos tos ministrus vairs, kā sauc, bet es zvanu tirdzniecības ministram: lūdzu, gādājiēt ūdens piegādes ar tiem lielajiem tilpumiem, lai nekad bērniem netrūkst ūdens, jo jūnijā, kad notika kopmēģinājumi un paši svētki, bija drausmīgs karstums. Es visu gādāju jau iepriekš, lai nebūtu nekas neparedzams, kas traucētu no organizatoriskā viedokļa, un mums sagatavoties diezgan labi izdevās. Mēs varējām zvanīt vienai, uz kuriem, piemēram, veselības aizsardzības ministrei – lūdzu, grafikus, kur būs mašīnas, kur būs medicīniskais personāls... Visi bija ārkārtīgi atsaucīgi, jo visi tomēr bija vecāki. Bet bērni, uzzinājuši par svētkiem, bija gatavi dancot no rīta līdz vakaram. Viņi, tāpat kā kādreiz tētis un mamma, būs bijuši dziesmu svētkos. Pacēlums bija apbrīnojams. Vajadzēja tikai organizēt, tikai vadīt, un viss bija kārtībā.

Dziedāja visi kā traki. Mēs braucām pa rajoniem, braucām pa skolām. Visi bija samobilizēti. Bet man drausmīgi sāpēja sirds: kas būs ar Samsonu? Kas būs ar svētkiem? Viņš ir orgkomitejas priekšsēdētājs, viņam jāatklāj svētki. Biju iedomājusies, ka savādāk arī būt nevarētu. Un visi to zināja – es visiem stāstīju, ka tā nav mana, bet Samsona ideja. Esmu tikai visās tais pavēlēs, ko viņi rakstīja, bet es esmu vietniece, pārstāve no komjaunatnes, kas palīdz ministrijai organizēt dziesmu svētkus.

Mēs noorganizējām arī "dziesmu karu". Ļoti daudzas skolas uzstājās, bet krievu skola tikai viena, kur diriģents Māliņš. Nevienas citas krievu skolas nebija.

Sagatavošanas gaitā mums bija diezgan daudz šķēršļu, jo īpaši no partijas "orgāniem" – nevis atbalsts un palīdzība, bet tāda kā mežoniņa kontrole. Uz pašiem svētkiem no Maskavas atbrauca Estētiskās audzināšanas institūta direktore. Es ar viņu laikam tikai kādus trīs teikumus pārmainīju, jo viņa bija tik negatīvi noskaņota, ka es negribēju vispār ar viņu ne tikties, ne runāties. Tas esot nacionālisms! Kāpēc tādi dziesmu svētki? Krieviem nekad tādu dziesmu svētku nav bijis! Bet es tak neesmu vainīga, ka krieviem nav bijis dziesmu svētku. Mums būs, un var piedalīties! Un kāpēc tik maz krievu dziesmu tai repertuārā? Es saku, ka to dziesmu ir daudz! Mums latviešu bērni uzstājās. Ir tikai viens krievu skolas koris. Krievu skolu bērni nemācās latviešu valodu, un viņi nedzied. Ko mēs varam izdarīt? Pasakiet, ko mēs varam izdarīt? Viņa tik šausmīgi apvainojās, ka mēs vairs netikāmies.

Repertuāru pirmajos dziesmu svētkos apstiprināja orgkomiteja, es piedalījos tikai apstiprināšanā, bet priekšlikumus iesniedza organizatori no rajoniem kopā ar diriģentiem, un virsdiriģenti nāca pie mums. Toreiz tā maskaviete arī tik šausmīgi kļiedza, ka maz dziesmu ir krievu valodā. Bet bija arī baltkrievu, ukraiņu, lietuviešu valodā, un bērni iemācījās. Domāju, ka tas bija atkarīgs arī no skolotājiem, viņi bija ar mieru dažādot tās tautas, lai neskanētu tikai krievu valoda. Tā bija Padomju Savienība.

Bija paredzēts, ka partijas Centrālās komitejas pirmais sekretārs Voss⁵ atklās dziesmu svētkus, jo ministra nav – ne jau komjaunatnei jāatklāj svētki. Nu tak milzīgs republikas mēroga pasākums, kur visi ir iesaistīti. Es nezinu, kas notika ar Vossu, bet viņa nebija.

Mēs stāvam gājienā pie Pionieru pils (tag. Rīgas pils – *red.*). Iesim gar Ļeņina pieminekli (Brīvības un Elizabetes ielas krustojumā – *red.*), noliksīm ziedus. Tas jau ir pēc "dziesmu kariem", kad mums ir zināmi labākie kori. Dodamies uz galveno koncertu 1960. gada 26. jūnijā. Mēs stāvam ar Aldoni Buili⁶ – viņš bija no ministrijas. Es jau biju noskrējusies kā skudriņa. Stāvam, vadīsim gājienu. Partijas Centrālās komitejas skolu daļas vadītāja piešķrien pie manis: jūs nevarat gājienā iet! Jums jāsatav runa Zitmanim⁷. Voss atklāšanā atteicies runāt, bet svētku atklāšana jau pēc pāris stundām. Es saku, ka neiešu! Nē, nāciet. Vediet bērnus līdz mītiņvietai, tālāk līdz Revolūcijas ielai (tag. Matīsa iela – *red.*). Tur stāv autobusi, kas bērnus vedīs uz lielajiem svētkiem. Bet kas tad vedīs tos bērnus līdz autobusiem? Builis viens pats varbūt? Nē, bet jums jānāk, jo nav, kas saka runu. Zitmanis neņem. Ja viņam kāds uzrakstītu, tad teiktu. Jums jānāk uzrakstīt. Es saku, labi, es Zitmanim runu uzrakstīšu tad, kad bērnus aizvedīšu līdz Ļeņina piemineklim. No Ļeņina pieminekļa

5 Augusts Voss (1919–1994) – latviešu izcelsmes padomju politiķis, kas ilgu laiku darbojās Latvijas PSR. LKP CK pirmais sekretārs (1966–1984), PSRS Augstākās padomes Tautību padomes priekšsēdētājs (1984–1989).

6 Aldonis Builis (1930–2001) – pedagogs, strādājis Cēsu rajona skolās, LPSR Izglītības ministrijā. LPSR Izglītības ministrs (1984–1990).

7 Augusts Zitmanis (1929–2005) – LĶKS CK 1. sekretārs.

tālāk Builis aizvedis viņus līdz Revolūcijas ielai. “Bet jums nebūs laika.” Es saku: “Cik tad jūs domājat, man to laiku vajag? Es visu zinu no a līdz zet, zinu, kā notika konkursi, zinu, kādi cilvēki, ja jums vajag uzvārdus. Es sagatavošu to runu.” “Piecpadsmit minūtes, vairāk jums laika nebūs.” Es saku: “Labī, 15 minūtēs runa būs sagatavota. Neuztraucieties.” Viņa aiziet. Viņa tak neies gājienā ar bērniem! Mēs aizvedam bērnus gar Ļeņina pieminekli. Un tālāk viņi pa Ļeņinu ielu (tag. Brīvības iela – *red.*) dodas līdz Revolūcijas ielai. Veikli, jo man jau mašīna stāv. Atvainojos, lai Builis brauc un skatās, vai viss ir kārtībā. Visi mums ir ārkārtīgi atsaucīgi un precīzi, viss darbojas.

Es aizskrienu uz kabinetu un uzrakstu to runu uz divām vai trim lapiņām. Sekretāre ir uz vietas, es vienu rakstu, viņa jau pārraksta, un tiešām 15 minūtēs to runu sagatavoju un ienesu Zitmanim. Viņš izlasa, es stāvu. Viņš saka: “O, ļoti laba runa, es to norunāšu.” Tā viņš ar manu papīru arī atklāja tos dziesmu svētkus. Biju spējīga to uzrakstīt, jo redzēju procesu, jutu attieksmi, un attieksme bija vienkārši unikāla. Mēs varējām piezvanīt vienai, uz kuru skolu – ja vajadzēja izvietot vēl 10 bērnus, visur dabūjām gulvietas. Mums nebija gadījumu, ka kāds teiktu: mēs to nevaram, mēs to neizdarīsim.

Vakarā ministrs bija sagādājis orgkomitejai vakariņas. Es neatceros, kurā mājā un kurā telpā tās notika, bet visiem mums bija jāiet. Es esmu nodzīvojusi ļoti garu mūžu, taču es neatceros pēc pasākumiem tādas vakariņas, it kā mums kāds būtu apglabāts, it kā mēs kaut kādas sēras svinētu. Neviens runāt negrib, Builis kaut kā pasākumu atklāj, jo viņš ir no ministrijas. Viens no diriģentiem uzstājas, sakot, ka mēs esam ārkārtīgi labu darbu izdarījuši, ka tā ir rezerve mūsu korim un ka tā jau ir nacionāla tradīcija – dziesmu svētki, un tagad sāksies bērnu svētki, jo pirmie dziesmu svētki ir pamats. Es nezinu, kāpēc citi bija tādā noskaņojumā. Trūka Samsona. Kāpēc viņu nomainīja, es šodien nezinu. Bet sākās rusifikācija, un ne ministrs, ne viņa vietnieki – neviens nebija krievs. Un acīmredzot tur vajadzēja kaut ko izdarīt.

Fantastisks bija Leonīds Viġners. Bija ārkārtīgi karsts laiks, un es aizbraucu pie Viġnera uz mēģinājumu. Ģenerālmēģinājums, liels koris, karsti. Viņš bija baltā krekļā, un tas krekls bija absolūti slapjš. Es līdz šai dienai atceros, ka man gribējās, ka viņš novelk to kreklu, lai mēs to izgrieztu. Absolūti slapjš, viss tecēja, bet kā viņš strādāja ar bērniem! Tā bija fantastika, kā tāds slavens diriģents jau gados tā strādātu ar bērnu kori mēģinājumā.

Dziesmas skolu kori zināja, saņēma programmu vairāk nekā pusgadu iepriekš. Par to atbildēja diriģenti.

Bija kāds gadījums pirmajos dziesmu svētkos. Kāds bērniņš no Jelgavas puses, no sākumskolas trešās vai ceturtais klases vakarā pazaudēja savu kolektīvu. Un viņš zināja, kurā virzienā Pārdaugavā ir Jelgava, un viņš devās uz mājām nakšņot. Bija jau kresla. Viņš laikam kādam uzprasījies ceļu, kā taisnāk tikt uz Jelgavu. Ne viņš raud, ne kliedz, viņš iet uz Jelgavu, uz mājām. Kāda sieviete pa ielu braukā ar bērnu ratiņiem un prasa: kur tu iesi, kur tik vēlu? “Es pazaudēju saveļos, man jāiet uz mājām Jelgavā.” Vai tu esi no dziesmu svētkiem? Jā. Un šī sieviete ved, meklē, kur ir štābs, lai uzzinātu, kurā vietā tam bērnam jānakšņo, kur tas viņa kolektīvs ir, un iet bērnam līdzi, visu sameklē. Mēs tik otrā rītā uzzinājām.

Domāju, ka pirmajiem dziesmu svētkiem bija ārkārtīgi liela nozīme kolektīvu saliedēšanā gan skolās, gan arī tāda republikas mēroga izjūtās, ka mēs piederam pie milzīgi liela mākslinieciskā kolektīva, jo bērni bija ļoti laimīgi un apmierināti. Varēja pasaukt uz ielas, pajautāt: nu, kā tev patīk? Patīk, ļoti! Noguruši esat? Nu, drusciņ noguruši. Bet neviens neteica, ka kritam no kājām, tik noguruši. Jo bieži vien pasākumos viņus izdzina tā... Vai jūs esat paēduši? Jā, mēs esam paēdināti. Vai jūs vienmēr dabūjat ūdeni, kad vajag, kad gribas dzert? Jā, mums mašīnas stāv ar ūdens mucām, un vienmēr var ūdeni dabūt. Redz, ja tu esi paēdis, tad var arī izturēt, bet vai ilgi? Mums uz skatuves vienā reizē noģība pāri par 20 cilvēku, jo bija šausmīgi karsts. Viņi nebija pabrīdināti, ka obligāti ir jābūt līdzi cepurēm un jāvelk plānās blūzes. Bērni sāka dziedāt, un viens pēc otra krita nost. Bet mediķi strādāja fantastiski. Visi to redzēja, pārdzīvoja.

Pēc svētkiem gan Rīgas pilsētas partijas komiteja gāja no engēm ārā, akcentu liekot uz Rīgas krievu skolām. Kāpēc tās nepiedalījās dziesmu svētkos? Es teicu: “Ko jūs gribat? Lai es vadu tos jūsu koris? Organizatoriski dziesmu svētkos es visu izdarīju. Es neesmu diriģente. Un no manis neprasiet, lai es aicinātu vienu vai otru jūsu skolu – krievu skolu – skolēnus dziedāt dziesmu svētkos. Tas bija jūsu pienākums, nevis tagad pēc dziesmu svētkiem celt karu. Iepriekšējā gadā, kad parādījās ziņa, ka būs dziesmu svētki, tad jūs gulējāt!” Ne jau nu man bija jāorganizē krievu skolas uz dziedāšanu. Tas bija partijas jautājums. Skolu partijas organizāciju jautājums. Kāpēc viņi nepiedalījās latviešu dziesmu svētkos?

Viņi neviens latviski nemācījās! Viņi nevarēja iemācīties dziesmas. Man lika mieru, bet daži orgkomitejas locekļi dabūja baigi. Ko vien varēja, tos nosodīja, ka krievu skolas nav piedalījušas pirmajos dziesmu svētkos.

Beidzu pamatskolu, pēc tam skolotāju institūtu un nebiju mācījusies krievu valodu, Cēsu rajonā man to tik ļoti nevajadzēja. Bet bija krievu kolektīvi, kaut kā jau biju apburzījusies, taču sadzīves limenī, lai parunātos ar cilvēkiem. Kad atnācu uz *ceku*, atbrauca pirmais sekretārs no Maskavas un teica: "Jūsu pirmais uzdevums – iemācīties tekoši krievu valodu." Es teicu, ka es jau mācos, kaut ko zinu: "Redziet, ar jums jau es runāju, un es gribu pajautāt, kādas latviešu grāmatas jūs gribat krievu valodā, lai jūs iepazītu Latviju?" Es biju ļoti taisna, nelocījos un biju jau diezgan daudzus tur no tās Maskavas nokaitinājusi.

Tā mana vajāšana par krievu valodu sākās jau 1961. gada rudenī. Togad novembrī decembri bija liela komisija no Maskavas, no PSRS partijas Centrālkomitejas. Bija divi cilvēki, kuri mani ļoti aizstāvēja. Mums jau bija gan stafetes sakarā ar partijas kongresu, pionieriem bija visādas interesantas nodarbību vietas. Mūs ļoti cēla arī dziesmu svētki. Man neviens nekādas pretenzijas neizvirzīja. Īsti jau es nezinu un nekad to neuzzināšu, ko man īsti "piesēja". Katrā ziņā rusifikācijas jautājumus ar mani nebija viegli risināt.

1962. gada janvārī mani izsauca uz Maskavu, uz partijas Centrālo komiteju, iedeva komandējumu. Dzīvoju Maskavas viesnīcā, man bija komandējuma nauda, varēju atpūsties. Kad mani uzaicināja pirmo reizi, tur bija pieci cilvēki. "Nu, kāpēc? Kāpēc jūs nepiekritat, ka krievu valoda un latviešu valoda ir neoficiāli priekšmeti?" Tā sakot, brīvprātīga izvēle, kad visiem ir jāmacās, visiem jāsež, bet var neko nemācīties. Es saku, ka tādai sistēmai nepiekritu. Trakākais bija tas, ka es prasīju obligātu krievu valodu latviešu skolās, jo, ja obligāta ir krievu valoda, tad obligātai jābūt arī latviešu valodai krievu skolās. Es esot, lūk, runājusi, ka krieviņiem vajagot latviešu valodu, bet es saku – piedodiet, jūs neatradīsiet ne raksta galiņa, kur esmu teikusi, lai krievi obligāti mācās latviešu valodu. Es necīnos par krieviem, tā ir jūsu darīšana. Es cīnos par latviešiem, jo beigt vidusskolu un nezināt krievu valodu – tas nozīmē nogriezt sev ceļu uz augstskolām Padomju Savienībā. Mūšējie studēt brauca uz Erevānu, uz Psiholoģijas institūtu, uz Kijevu apgūt poligrāfiju, uz Maskavas Kultūras institūtu, – tur tak visi mūsu režisori, daudzi aktieri mācījās. Es nepiekāpos.

Otrreiz sanāca 15 cilvēku. Es – viena partijas *cekā* tādā lielā istabā, un visi nu mani audzina. Es saku: "Ja jūs būtu manā vietā, jūs rīkotos uz mata tāpat. Veselu tautu nobremzēt augstākās izglītības dažādības iegūšanā!" Mums jau sakaru ar ārzemēm nebija, un neviens jau nevarēja aizbraukt mācīties uz Ameriku vai Angliju. Mēs varējām doties uz Krieviju, uz Gruziju, mēs varējām braukt uz Kazahstānu, bet mēs nevarējām nekur tālāk tikt. Divas nedēļas es sabiju Maskavā, un to divu nedēļu beigās izsauca zinātnes, izglītības un kultūras daļas vadītāju, tāds foršs vecītis. Tā normāli ar viņu runāju, atklāti. Viņš visu zināja, ko es domāju. Un tas nebija viņuprāt. Un tad viņš uzsita kulaku uz galda: "Jūs nevarat komjaunatnē strādāt ar tādiem uzskatiem. Partijas lēmumi ir jāpilda, nevis jāapspriež!" "Es jūs saprotu, es aizbraukšu mājās, un komjaunatne atbrīvosies no manis. Es saprotu, aizbraukusi taisnā ceļā no vilciena aiziešu uz *ceku* un uzrakstīšu atlūgumu." Viņi acimredzot nebija tik ērcīgas sievietes satikuši. Visi jau tur baidījās. Bet no kā man baidīties? Vīrs gan bija nobijies.

Pēc tās *cekas* mani atbrīvoja no darba. Tas bija janvāris, bet februārī – republikas komjaunatnes kongress. Es saku: "Ar kuru datumu man būtu jāraksta atlūgums? Vai šodienas?" "Ziniet, nē, nē. Kurš tad gatavos kongresu? Rakstiet ar 23. februāri." Bet kongress ir 1962. gada 22. un 23. februārī. Un man iedod Latvijas komjaunatnes Centrālās komitejas goda rakstu par labu darbu komjaunatnē un atbrīvo no darba, sakot, ka virza atbildīgā partijas darbā. Bet darbu nepiedāvā. Esmu bezdarbniece. Un es eju katru dienu un bombardēju viņus: "Man mazs bērns, man strādā tikai vīrs, vīramātei vēl nav pensijas. Man vajag darbu." Un katrreiz, kad es eju, es nosaucu skolu, kur mani ņem preti un kur man paredzēta slodze. Es esmu bioloģe. Varu mācīt arī pedagoģiju, psiholoģiju. "Mēs jūs uz skolu nevaram laist." Jautāju: "Kāpēc?" "Kas mūs sapratīs? Pasaulei ir paziņots, ka jūs izvirza atbildīgā partijas darbā. Un tagad jūs aiziesiet uz skolu par skolotāju. Tas graus partijas prestižu."

Tā es nonācu pilsētas partijas komitejā, kur bija drausmīgs bardaks. Un, protams, bailes no manis, jo viņi redzēja, ka es neko neslēpju un eju taisni.

Es biju strādājusi komjaunatnē Cēsīs no 1954. līdz 1959. gadam. Mēs visu organizējām, arī vietējos dziesmu svētkus. Es atceros, ka tad, kad mācījos vēl institūtā, jaukto kori Iman-ta Kokara vadībā izvirzīja uz dziesmu svētkiem. Dziedāja *Slavsja, slavsja, ty Rusj moja*. Viss Oktobra parks Cēsīs piecēlās kājās, jo viņi dziedāja kā dievi un dabūja karogu pirmajos

dziesmu svētkos 1948. gadā. Es tajos piecos gados Cēsīs pieradu pie pasākuma organizēšanas. Mēs komjaunatnes sapulcēs likām runāt visiem latviski. Un runāja. Ja viņiem patika tas, ko dara, viņi latviski runāja.

Pēdējos 30 gados esmu bijusi gandrīz uz visiem dziesmu svētkiem – gan skolēnu, gan vispārējiem. Mans brālis dziedāja koros, kad mācījās tehnikumā. Un tas mani tā piesaistīja! Dziesmu svētki ir viens no lieliskākajiem organizētajiem pasākumiem, kas saliedē tautu. Tā kā saliedē dziesmu svētki, nekas nevar saliedēt. Es redzēju, kā saliedējas bērni un skolas jaunatnes dziesmu svētkos. Tad, kad tie uzsāka regulāro piecu gadu posmu, lai gatavotos, varēja ļoti sagatavoties.

Dziesmu svētki ir ļoti vērtīgi. Bija sporta svētki, bija tehniskā jaunrade. Kad tam nāca klāt dziesmu svētki, tā jau bija kultūra.

Necik sen televīzijā redzēju vienu lielu zēnu kori no Liepājas. Sēdēju, skatījos un tik ārkārtīgi priecājos par visu to, kas izdomāts un kas tika darīts! To var tikai apskaut ikviens, kas iebrauc Latvijā. Es skatījos uz lielo zēnu kori un atcerējos vienu no doktorantiem – Edgaru Vītolu. Viņam disertācijā ir vesela nodaļa par dziesmu un kustību. Bija viens posms, kad zēni stāvēja kā zaldātiņi. Milzīgs zēnu koris, bet tas viens didījās, un visi pārējie stāvēja kā “štiki”. Nabaga zēni. Būtu viņi dziedājuši un kustējušies, viņiem tak būtu vieglāk un labāki sasniegumi. Nu patik tiem bērniem kustēties! Varēja redzēt, ka šur un tur bērni nevar nostāvēt, un tas ir dabiski! Tā nav izlaidība vai slikta uzvedība. Vispusīga attīstība nenozīmē stāvēt taisni un dziedāt. Dziedāšanas kvalitāte ir saistīta ar kustību mijiedarbībā. Ķermenis, ja tas ir nostādīts un ja jākustina tikai balss saites un mute un vairāk nekas nav jākustina, tas taču ir grūti. Es mācījos Bioloģijas fakultātē, zinu, ka organisms attīstās kustībā. Ja kora mēģinājums ilgst trīs stundas, vai man ir jāstāv tā kā zaldātam? Es ļoti lielas cerības lieku uz Vītolu...

Svētki ir ļoti svarīgi motivācijai. Mēs brauksim, mēs būsime kopā, mēs dziedāsim. Bet, lai uzturētu skolās dziesmu svētku garu un notiktu regulāri mēģinājumi, lai bērni mācītos un gatavotos, lai viņi strādātu ar motivāciju, tas ir atkarīgs tikai no skolas un skolotājiem. Nevienam tur nevar iejaukties un palīdzēt, ja vien skolotāji apjēdz, cik svarīgi latviešu tautai ir pārņemt no paaudzes paaudzē šo tradīciju, un dziesmu svētki Latvijā jāsaglabā.

Es esmu bijusi svētkos ar ārzemniekiem, aizbraucu ar dažiem vācu sadarbības partneriem uz Lielo estrādi. Domāju, ka kādas trīs dziesmas pasēdēšu kopā ar viņiem, viņi jau ilgāk neizturēs. Pat pēc svētkiem viņus nedabūju prom. Viņi sacīja, ka tas ir kaut kas tāds, ko nevarēja pat iedomāties. Kā bērni dzied! Jūtams, ka nevar tā vienkārši iziet uz estrādes un dziedāt, tas ir kaut kas iekšējs, un tas parādās, dziedot tūkstošiem. Viņi bija pārsteigti, kā kaut ko tādu var noorganizēt.

Es tikai priecājos, ka mums ir ārkārtīgi ieinteresēti un gudri cilvēki, kas rīko dziesmu svētkus bērniem. Ļoti daudz dziesmu svētkiem ir atdevusi Agra Bērziņa. Viņa ir vienkārši fantastiska. Agra svētku organizācijā jau ir daudzus gadus, un man liekas, nav jautājuma, ko viņa nezina. Ir speciālisti. Turklāt tiem, kas strādā ar bērniem, viņi ir ārkārtīgi jāmīl. Jāmīl dziesma un galvenais – jāmīl Latvija. Ja viņi neredz Latvijas perspektīvu, tad organizēt bērnus dziesmu svētkiem nav viegli. Bet ir motivācija – man ir dārga Latvija, un tā ir nākotne. Mūsu bērni – tā ir nākotne. Daudziem cilvēkiem tas ir asinīs, un to es atceros no pirmo svētku organizācijas laikiem.

No sarunas ar Lauru Švītiņu 2024. gada 15. aprīlī

Foto: L. Švītiņa

AGRA BĒRZIŅA

Skolu jaunatnes dziesmu svētku (X–XIII) organizatore,
Valsts izglītības attīstības aģentūras Sadarbības projektu
departamenta direktore

Agra Bērziņa (1963) uzaugusi Cēsu novadā, Priekuļos. Ieguvisi pamatskolas skolotājas diplomu V. Lāča Liepājas Pedagoģiskajā institūtā (1985), kopš tā laika bijusi Mazsalacas pamatskolas skolotāja, skolas kora diriģente, Amatas pamatskolas direktore un Amatas pagasta kultūras nama sieviešu vokālā ansambla vadītāja. Ieguvisi maģistra grādu LU Pedagoģijas un psiholoģijas institūtā (1996).

Strādājusi Izglītības ministrijā par vecāko referenti (1997–1999), vadījusi darba grupu pirmās Valsts jaunatnes politikas koncepcijas izstrādē. Interesu izglītības departamenta direktora vietniece un direktore (1999–2003). VIII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu svētku izpilddirektora vietniece (2000), Valsts jaunatnes iniciatīvu centra direktore (2004–2009). Strādājusi par Valsts izglītības satura centra vadītāja vietnieci un Interesu izglītības un tālākizglītības departamenta direktori, kā arī Neformālās izglītības departamenta un Sadarbības atbalsta departamenta direktori (2009–2024). Organizējusi 17. Baltijas valstu studentu dziesmu un deju svētkus *Gaudeamus* (2014). IX–XIII Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku izpilddirektore.

Lektore dažādos pedagogu tālākizglītības un profesionālās kompetences pilnveides kursus Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskolā “Attīstība”, arī Pieaugušo profesionālās tālākizglītības centrā par interešu izglītības, audzināšanas darba un jaunatnes politikas attīstību Latvijā, piedalījies starptautiskos forumos un konferencēs.

Saņēmusi daudzus valsts apbalvojumus. Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieri par nopelniem izglītības un kultūras darbā, īpaši par nozīmīgo ieguldījumu nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā, bērnu un jauniešu kultūrizglītības veicināšanā, Dziesmu un deju svētku tradīcijas kopšanā un pēctecības nodrošināšanā.

Ar ko es sāksu? Sāksu ar 1995. gada Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem, kuros es piedalījos ar savu vadīto kolektīvu no Amatas pamatskolas – 3.–4. klašu deju kolektīvu “Smieklīņš”. Toreiz es strādāju Amatas pamatskolā, biju skolas direktore, klases audzinātāja un vadīju arī deju kolektīvus, un mans 3.–4. klašu kolektīvs pirmoreiz skolas vēsturē nokļuva dziesmu svētkos. Savukārt jau pēc pieciem gadiem es biju svētku rīkotāju komandā kā izpilddirektora vietniece, izpilddirektors Ringolds Beinārovičs, un viņš man arī ļoti uzticējās un ļāva kopīgi strādāt ar visām radošajām un tehniskajām grupām. Un tā es parāli visiem citiem darbiem pakāpeniski iesaistījos svētku rīkošanas procesā.

Mēs, Valsts izglītības satura centrs (VISC, kopš 2025. gada – Valsts izglītības attīstības aģentūra), esam tie, kuru pārziņā ir ne tikai dziesmu svētku rīkošana, bet arī citas jomas. Tas priecē un bagātina. Svētkus sākam plānot jau ļoti savlaicīgi, zinot, ar ko un kādām problēmām būtu jāreķinās. Gan no izpildītāja, gan no repertuāra apguves viedokļa, gan arī no tīri praktiskās organizatoriskās puses. Nāk jaunas tendences, jaunas prasības, jauni ierobežojumi, kas ir jāņem vērā. Mainās paaudzes, mainās attieksme gan no vecāku, gan no bērnu puses – to mēs redzam arī ikdienā.

Mēs varam lepoties ar to tradīciju, ko mums ir izdevies kopā veidot, attīstīt, pilnveidot, noturēt, saglabāt tādā līmenī kā Latvijā, jo nevienā citā pasaules valstī TĀDU svētku nav – tādā mākslinieciskajā kvalitātē un tik daudzveidīgi –, tikai Latvijā.

Igaunijā ir pavisam atšķirīgi svētki. Viņiem ir sava tradīcija. Kaut vai noslēguma koncerts. No rīta sākas dalībnieku gājiens – no Tallinas vecpilsētas visi dodas uz estrādi. Tad ir koncerts piecu sešu stundu garumā – vieglā plūsmā: kolektīvi uziet, noiet, paēd pusdienas, tad nāk atpakaļ dziedāt un tā tālāk, un arī repertuārs nav tik daudzveidīgs, kvalitatīvs un sarežģīts kā Latvijā. Pie mums brauc mācīties gan lietuvieši, gan igauņi un apbrīno mūs tieši no mākslinieciskā viedokļa. Igaunijā ir atšķirīgi organizatoriskie procesi, savukārt Lietuvā – cits līmenis. Tajos gan esmu piedalījusies vienreiz – tas bija 2005. gadā, kad mums notika svētki ar pāris dienu starpību. Toreiz lietuviešu kolēģi man teica: “Āgra, mums ir jāatvainojas, bet Lietuvā dziesmu svētki nav tādi kā Latvijā.” Estrādē dziedāja vienbalsīgas dziesmas ar divbalsīgu piedziedājumu, bija krietni mazāk dalībnieku nekā Latvijā. Skatītāji nāca bez biļetēm, un arī tad tika teikts: “Āgra, kā tā var būt? Jums ir biļetes, un cilvēki vēl stāv rindā, lai tiktu Mežaparka estrādē! Mums koncerti ir bez maksas, un nav skatītāju...” Un jautāja, ko mēs Latvijā darot, ka bērni iet dziedāt korī. Un te ir atbilde: mums ir skolotāji,

skolu direktori, kuriem ir svarīgi, lai skolā ir koris, lai bērni ir sagatavoti un diriģents ir ar iedvesmu. Mēs priecājamies un lepojamies ar diriģentiem, kuri iemāca ne tikai padziedāt, bet muzicēt kopkorī un padarīt pēc iespējas interesantāku dziesmas izpildījumu, darīt to pēc iespējas augstākā līmenī, iestudējot jaunas dziesmas un senākas, gan *a cappella*, gan aranžējumus un dziesmas ar instrumentālo pavadījumu, tā, lai bērnus rosinātu un veidotu daudzpusīgo repertuāru, motivējot līdzdalība korī.

Es priecājos arī par mūsu dejotājiem, par 5.–6. klašu, par 7.–9. klašu posmu. Jo mazos bērnus jau vienmēr vairāk mudina vecāki, tad klases audzinātājs un skolotājs. Ļoti daudzi 1.–4. klašu deju kolektīvu vadītāji paši ir klases audzinātāji, kuri savai klasei un paralēlklases bērniem māca dejošanu un ievada šajā kustībā. Tad ir vidusskolas posms, kad jaunieši paši novērtē dejojotprieku.

Protams, darbojas demogrāfiskais sliekšnis – nevar jau salīdzināt, kāda bija demogrāfiskā situācija 2000., kāda – 2005. gadā, kāds bija skolu skaits toreiz un kā tas ir šobrīd. Noveco arī pedagogi. Ir skolas, kuras atrod jaunus skolotājus, bet ir skolas, kuras meklē un nevar piesaistīt pedagogu, kas nāktu strādāt par deju kolektīva vadītāju vai vadītu kori. Tas ir ļoti sarežģīts, smags darbs. Taču nereti tas tiek darīts paaudžu paaudzēs – bērns iet līdz mammai, tētim, mamma ir dziedājusi, dejojusi, tāpat arī tētis, tad arī bērni turpina, un tas ir lieliski.

Kad bērns pirmoreiz nokļūst estrādē, kad ir kopā ar citiem stadionā, tas rada šoku – mazie jau nezina, ko tas nozīmē, kā tas izskatās, kad tur ierodas vairāki tūkstoši tādu pašu mazo dejotāju un dziedātāju. Viņam ir jāatrod, kur ir viņa skolotājs, 1.–2., 3.–4. klašu mazie bērni nereti apmaldās un apjūk, un viņiem ir pēkšņi jāklausa, ko viņam saka viens virsvadītājs kaut kur tālu tribīnēs, kur viņu pat gandrīz nesaredz. Savukārt Mežaparkā, kamēr nokļūst uz estrādes, kamēr sastājas pa rindām, kamēr pirmoreiz uztiet, kamēr bērns sadzird, ko tas nozīmē, ka dzied lielais koris...

Tāpēc mums svētku starplaikos ir zēnu koru salidojums, kad kopā dzied 1200, 1300 puikas, kad viņi pirmoreiz iet gājienā. Ir arī jaukto koru salidojums, kurā piedalās ap 2000 vidusskolas klašu jaunieši. Tad ir 2.–4. klašu salidojums "Tauriņu balsis". Katru gadu sadarbībā ar pašvaldībām notiek tradicionālie "Pulkā eimu, pulkā teku" svētki – pusotrs tūkstošis folkloras kopu bērnu, kuri dzied, dejo, putekli pa gaisu, visi tik priecīgi, tik pārņemti! Vēl ir tradicionālie "Latvju bērni danci veda", kur piedalās tautas deju dejotāji un kur pirmoreiz ir iespēja piedalīties arī mazajiem bērniem, pirmoreiz iet svētku dalībnieku gājienā. Tas nav tik liels kā dziesmu svētku laikā, bet bērni iet, mācās, kā uzvesties, kā veidot kolonnu, kā visiem kopā sevi parādīt. Tā ir milzīga mācību stunda.

Un tad, kad tu nokļūsti svētkos, tad saproti, kāpēc tev bija jāiet uz mēģinājumiem, kāpēc bija jāmacās, kāpēc bija jādara tas vai cits, kāpēc bija jāklausa savs diriģents, jo pēkšņi priekšā ir cits diriģents. Kad tālumā stāv virsdiriģents, ir jāredz viņa rokas, jāsadzird cita diriģenta balss un ir jāklausa. Tas jau nav tik vienkārši. Milzīgs darbs.

Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos dalībnieku skaits paliek tāds pats – no 35 līdz 37 tūkstošiem. Viens dalībnieks – viens cilvēks. Ir bērni, kuri piedalās gan korī, gan deju kolektīvā, gan orķestrī vai mūsdienu deju kolektīvā, vai folkloras kopā, bet viņi mums tiek uzskaitīti kā viens dalībnieks.

Katreiz svētkos parādās kaut kas jauns. 2025. gadā tas ir akordeonistu koncerts. Pirms daudziem gadiem, man šķiet, 2005. gadā, pirmoreiz svētkos pieteicās mūsdienu deju dejotāji, sakot, ka viņi ir tādi paši dejotāji kā citi un grib piedalīties svētkos. Tad bija 2015. gads, kad pirmoreiz notika kokļu mūzikas koncerts bērniem. Jo, izrādās, arvien vairāk tomēr arī mūzikas skolās apgūst dažādu instrumentu spēli. Simfoniskajā orķestrī savukārt piedalās simfoniskā orķestra sastāvs, bet citiem instrumentiem, kur piedalīties, nav.

Mēs nevaram tikai atskatīties uz 1866. gadu, kad notika pirmie bērnu dziedāšanas svētki Lazdonā, kur gāja rotaļās un dziedāja dziesmas, – tas bija pilnīgi kaut kas cits. Mums ir gandrīz 160 gadu vēsture, bet kopš neatkarības atjaunošanas un 1995. gada svētkiem 30 gadu laikā arī veidojušās savas tradīcijas, lai bērniem, kuri darbojas dažādos kolektīvos, būtu iespēja piedalīties dziesmu svētkos. Piemēram, centrālā svētku vieta ir Vērmanes dārzs ar dažādām aktivitātēm, lai viņi var mācīties arī no amatniekiem, iemācītos paši kaut ko radīt. Bērniem tā ir balva – pēc konkursiem piedalīties skolēnu notikumos Vērmanes dārzā. Kurš katrs jau tomēr tur netiek. Bet iespēja ir.

Pati pirmā dziesmu svētku pieredze man bija 1972. gadā, kad es vēl mācījos 2. klasē, kad uz deju svētkiem pavadīju manas mammas Marijas Ābeles vadītos Lubānas vidusskolas sarīkojumu deju un tautas deju kolektīvus. Tolaik svētkos bija sarīkojumu deju

programmas un sarīkojumu deju dejotāji. Viņiem bija speciālas dejas, un es skatījos un priecājos. Bet 1979. gadā, kad es mācījos Cēsu 1. vidusskolā, dziedāju meiteņu kori pie diriģentes Annas Kauliņas, mēs piedalījāmies fināla konkursā. Gan jauktais koris, gan meiteņu koris. Mēs bijām sešas paralēlklases, un visa skola dziedāja.

Es esmu piedalījies ļoti daudzos svētkos, un tas mani vienmēr ir fascinējis – tā kopdziedāšana, kopdejošana. Pēc skolēnu dziesmu un deju svētkiem jau 1984. gadā kā Liepājas pedagoģiskā institūta sieviešu kora "Atbalss" (diriģenti Kārlis Kreicbergs un Vilnis Kronbergs) dziedātāja es piedalījos Studentu dziesmu svētkos *Gaudeamus*, kas notika Tallinā. Bet pirms tam bija svētki Ogrē, un mēs, Latvijas delegācija, garos vilcienu sastāvos braucām uz Pērnavu un no Pērnavas uz Tallinu. Un tad 1990. gads, kad bija pirmie Atmodas dziesmu svētki un es dziedāju Priekuļu selekcijas un izmēģinājumu stacijas jauktajā kori "Agra", kura diriģents bija Einārs Verro.

Rīkošanā piedalījos gan studentu dziesmu un deju svētkos, kas bija gan Latvijā 2014. gadā, gan gatavojot Latvijas delegāciju uz Studentu dziesmu svētkiem Viļņā (2011) un Īgaunijā (2018, 2022). Pati vēl pavisam nesen dziedāju arī Ķekavas sieviešu kori "Daugaviete" un ar kori esmu piedalījies 2008., 2013., 2023. gada dziesmu svētkos.

Redzu arī, kā notiek organizatoriskais un sagatavošanas process Lietuvā un kā Īgaunijā. Latvija var ļoti lepoties. Ļoti. Ar sabiedrības ieinteresētību, ar vecāku atbalstu, ar pašvaldību, ar valsts atbalstu. Tā ir tāda vispārēja nepieciešamība pēc dziedāšanas, pēc dejošanas, pēc kopības, emocijām, un darīšanas ar prieku. Pieļauju, ka bērnu kolektīvos ir tādi dalībnieki, kurus skolotāji tur pie rokas, jo ir vajadzīgs tas puika, kurš dejo, lai būtu pāris, un pieļauju, ka dziedātājus kādus arī piespiež. Bet, kad viņi nokļūst arvien tuvāk svētku procesam, dziesmai, dejai, tad beigās gribas turpināt. Kolektīvos paliek arī daļa no tiem mazajiem bērniem, kuri ir sākuši agri.

Skolu jaunatnes svētkos vienkopus ir gan latviešu bērni, gan krievu bērni, gan lietuvieši, gan igauņi – neatkarīgi no dzimtās valodas. Tagad vairs nav mazākumtautību skolu, tagad visas ir ar latviešu valodas, ar valsts valodas, apmācību. Bija laiks, kad mēs satraucāmies par 2005. gada svētkiem, kad notika mītiņi un demonstrācijas pret to, ka palielināja mācību priekšmetu skaitu, kas ir jāapgūst latviešu valodā, kā arī stundu skaitu. Kad Doma laukumā bija mītiņi, mēs domājām, ka tikai tā nebūtu Mežaparka estrādē vai Daugavas stadionā, un tad, kad tur ir tūkstošu tūkstoši, ka neizvēršas kādi konflikti. Taču nebija pilnīgi nekā. Ja vecāki vai vecvecāki mītiņoja pret latviešu valodu, tad bērni visi bija kopā, savā starpā sarunājās arī savā dzimtajā valodā, un svētku laikā nekādi konflikti neradās. No 90. gadiem arī skolu jaunatnes repertuārs ir tikai latviešu valodā.

Bet populārā mūzika vienmēr ir bijusi svētkos klātesoša. Arī maestro vienmēr ir bijis klāt. Pirmo reizi divtūkstošā gada svētkos dziedāja Ance Krauze. Kā Latvijas Mūzikas akadēmijas pirmā kursa studente. Viņa vienmēr ir teikusi, ka izaugusi no skolēnu dziesmu svētkiem. Un tā bija viņas pirmā publiskā uzstāšanās. Pirmoreiz 1989. gada Skolu jaunatnes svētkos skanēja Mārtiņa Brauna "Saule, Pērkons, Daugava", tāpat arī Imanta Kalniņa "Virs galvas mūžīgs piena ceļš" vai Kaupera "Mana dziesma" – 2005. gada svētku atklāšanas pasākumā. Tā kļuvusi gandrīz par skolēnu svētku himnu. Atceros, kā šī dziesma tapa. Bija jau februāris vai marts, kad mēs sapratām, ka gribam kaut ko jaunu. Atklāšanas svētku režisore Inga Cipe kopā ar diriģentu Romānu Vanaģu uzrunāja Renāru Kauperu. Bija Ingas vārdi. "Prāta vētrai" toreiz notika ieraksti un koncerttūres, ja neklūdos, Dānijā, un tad, izmantojot Skype, Inga ar Renāru radīja šo dziesmu. Pēc tam Renārs Kaupers ir bijis mums cieši klāt gandrīz visos svētkos. Īpaši 2015. gadā, kad skanēja viņa "Joka pēc alfabēts".

Kad mēs strādājām Strūgu ielā, mans kabinets bija otrajā stāvā, savukārt mūziķu kabinets bija trešajā stāvā, tieši man virs galvas, un tad, kad nāca komponisti – gan Raimonds Tīguls, gan Uldis Marhilēvičs, gan Jānis Lūsēns un Valts Pūce – kad viņi pie Ritas Platperes atspēlēja dziesmas, kad strādāja kopā un radīšana vēl bija procesā, es vienmēr ar baudu klausījos, kā viņi strādā, tāpēc esmu tik ļoti dziļi iekšā.

Kad tikko sāku strādāt pie 2000. gada dziesmu svētku organizēšanas, man bija pārsteigums – noslēguma koncertam rakstītais Zigmara Liepiņa cikls "Teika". Decembris, nāk skolotāju protesta vēstules, cik sarežģīts darbs, ka galīgi neatbilstošs un to nevar apgūt, to nedziedās, tas ir jāvāc no repertuāra. Protams, tas repertuārā palika, visi apguva. Beidzās svētki, cikls aizgāja uz "urā" un palika repertuārā, un neatkarīgi no tā, vai tas iekļauts dziesmu svētkos vai to izvēlas skolotāji mācību procesam, šī cikla dziesmas tiek izmantotas arī šobrīd ikdienas darbā.

2000. gads bija zināmā mērā arī ļoti politizēts. Mums bija ļoti sarežģīta sadarbība ar Rīgas domi, jo 1999. gada 18. novembrī izgāzās uguņošana Daugavas krastmalā. Savukārt divtūkstošā gada vasarā, tad, kad mums bija atklāšanas pasākums, bija paredzēta uguņošana, un tās firmas pārstāvji, kura uzvarēja, teica, ka pierādīs, ka varam to izdarīt. 2000. gada svētkos pirmo reizi uguņošana notika no baržas Daugavā, lai neviens nevarētu pārcirst kabelus, lai nevarētu traucēt. Mēs stāvējām krastmalā, visi gaidījām, būs vai nebūs, un izdevās izcili.

2000. gadā svētkus apmeklēja arī Vija Vētra. Man viņa bija jāpavada. Kad beidzās koncerts Daugavas stadionā, visi pārbrauca uz noslēguma koncertu. Bet Vija Vētra stāv kājās savā vietā un saka – es nekur nevaru iet! Viņa pirmoreiz tādu enerģiju ir sajutusi, kas nāk no stadionā, no dejotājiem, viss virmojis, un viņa saka – un kādi tērpi!... (Bet kādi gan tērpi bija tobrīd, 2000. gadā, ne tuvu tādi kā šodien.) Un ar milzīgu pārdzīvojumu viņa saka: es negribu vairs ne uz kādu noslēguma koncertu. Tā enerģija un tie tērpi, un tie raksti...

2005. gada svētki bija ļoti sarežģīti organizējami, jo nebija finansējuma. Mēs nezinājām, cik varēsim atļauties, mums bija minimāls finansējums. Tas bija šausmīgi maz. Bet es gribu pateikt lielu paldies ministrei Inai Druvietei, kas tajā brīdī bija, kura izcīnīja arī to mazo naudiņu, lai mēs varam sagatavot svētkus.

Togad pie prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas bija atbraukusi ciemos augsta Francijas amatpersona. Viņa gāja gājienā un bija arī mūsu tribīnē. Tad – Mežaparka estrādē. Prezidente man saka – jūs zināt, viņa saka, ka šie ir vēl grandiozāki svētki nekā olimpisko spēļu atklāšana.

2010. gads nāca ar karstumu. Dziesmu svētku laikā tāds bija pirmo reizi: +34 grādi. Nevienam nebija pieredzes. Lietus bija pieredzēts, Daugavas stadions ir pludojis, un bērni dejuši basām kājām – nebija nozīmes vilkt pastalas vai zeķes. Bet 2010. gadā svētku noslēguma dienā – svētdienā – jau no rīta saņēmām ziņu, ka būs ļoti liels karstums. Paredzēti deju koncerti – viens vienpadsmitos no rīta, otrs četros pēcpusdienā. Stadionā rīta saule spīdēja tieši skatītājiem sejā. Mēs jau brīdinājām pa radio un citur, jo sociālie tikli vēl tika izmantoti minimāli. Mums bija operatīvās vadības grupa, kā tagad to sauc, – bija gan policija, gan mediķi kopā, gan drošības dienesti. Daugavas stadionā spriežam, ko darīt. Jo ir vēl viens koncerts četros – atcelt vai neatcelt, pārcelt tā laiku? Un tad Valsts policijas priekšnieks Ints Kūzis teica – nē, mēs nedrīkstam atcelt. Jo tad radīsies haoss. Ir jādara viss, lai notiktu tā, kā nākas. Sazināmies ar Bērnu slimnīcu, ir mediķi no Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta. Mediķi saka, ka mums ir vajadzīgs pietiekamā daudzumā dzeramais ūdens, dzesēšana, ir jāiedarbina ledushalle, lai bērniem ir iespēja ieiet un atvēsināties. Ugunsdzēsēji ieslēdza hidrantus, laistīja ar ūdens strūklām, un tas viens mazais laukums kļuva par lielu, lielu pelķi. Kā nodrošināt dzeramo ūdeni? Zvanām saviem sponsoriem "Aldarim". Nepaiet ne stunda, un iebrauc lielais furgons ar "Aldara" ūdeni, viss kārtībā. "Rīgas piensaimnieks" atved saldējumu. Visiem pietiek gan saldējuma, gan ūdens, un bērni laimīgi, visiem piedzīvojums ar ūdens šaltīm. Protams, pēc tam bija cilvēki, kas iesūdzēja mūs tiesā, toreiz devos uz policiju sniegt liecības, kā mēs esam veikuši laika prognožu monitoringu.

Savukārt 2015. gads ir ar to skumjo stāstu par ģībšanu. Sestdiena. Visi svētki notiek labi, visi mēģinājumi, koncerti – viss rit lieliski. Mani vēl nointervē, un es arī tāda priecīga, cik viss notiek labi. Nekādu bērnu pārkāpumu – vienmēr jau jāseko līdzi, vai nav kādas neatļautas vielas, vai nav bijuši satiksmes negadījumi. Palicis tikai ģenerālmēģinājums, gājiens un noslēguma koncerts. Es esmu ģenerālmēģinājumā, un pie manis atskrien viens no drošībasniekiem un saka: ko mēs tagad darīsim? Sāk ģībt bērni. Viss notiek aizmugurē. Tātad mēģinājums jāpārtrauc un jāsaprot, kas notiek. Nu un tad sākas. Mēģinājumu mēs pārtraucām. Vakarā, kad visi jau izklīda un viss sāka pamazām rimties, gaisotne bija visnotaļ saspriņgta. Nakti tika lemts, ko darīt svētdien. Skumji, ka tika pieņemts vienpersonisks lēmums, ka gājiens svētdienas rītā ir jāatceļ. Netika ņemts vērā ne mediķu, ne policistu, ne drošībasnieku viedoklis, ka nevar atcelt, jo gājienā jau iet visi kolektīvi, ne jau tikai koru dziedātāji. Mēs rosinājām, ka tie, kuri negrib, var neiet gājienā. Ja kāds jūtas slikti vai jūtas nevesels, nav jāspiež, jo jāuzrauga arī bērnu veselības stāvoklis, var būt gan hroniskās slimības, gan sarežģīts psiholoģiski emocionālais stāvoklis – bērni taču ir prom no mājām. Bērni gājienā gaidīja, tas ir liels notikums. Ir kolektīvi, kuri savu programmu bija beiguši, aizbraukuši mājās un gatavojās braukt atpakaļ. Notiek vainaģu pīšana un viss pārējais. Bet gājienā atcēla.

Kas bija par iemesliem ģībšanai, un kāpēc viss tā izvērtās? Par to man neļāva neviens publiski runāt. Vienmēr ir ģībuši. Vienmēr, visos laikos, visos gadsimtos – gan jauni gados,

gan karavīri, gan dejojāji, gan kuru dziedātāji, gan mākslinieki, gan godasardzē stāvētāji – visi. Jo ģībšanu rada dažādi iemesli. Gan psiholoģiski emocionālie – saspringums, uztraukums, kādam sākas panikas lēkme, kad viņš ierauga, ka kāds ir nogibis. Kādam meitenei bija kritamā kaite un uznāca lēkme. Apkārtējie jau nezināja. Togad pirmo reizi bija uztaisītas izsaukuma zīmes, lai mediķi var redzēt, uz kuru vietu skriet, lai palīdzētu. Labu gribot, mediķi lūdza izveidot ejas, lai vieglāk cietušo transportēt. Viņiem visiem ir īpašie sarkanie darba apģērbi. Un tad, ja uz nestuvēm ir bērns, kuram ir lēkme, tas ir biedējoši. Tam klāt vēl nāca strauja temperatūras pazemināšanās. Pēkšņi kļuva auksti. Persona, kura pieņēma lēmumu atcelt gājienu, neieklausījās nevienā viedoklī, nevienā no 30 cilvēkiem.

Naktī trijos man zvana – nē, mūsu novads ies. Pulksten deviņos sākas gājiens, Izglītības ministrijā notiek preses brifings, bet garām iet pūtēju orķestris un muzicē... Un tad es teicu – nu man ir jāiet, vai tad mēs no rīkotājiem nevienš neiesim? Aizeju, un tur jau stāv prezidents Raimonds Vējonis, Saeimas priekšsēdētāja Ināra Mūrniece un gaida gājiena sākumu. Un bērni, un kolektīvi. Ir tādi, kuri redz, ka gājiens notiek, autobusi griežas atpakaļ un brauc uz gājienu. Tribīnē stāvot, brīžam bija tukšums, klusums, tad pēkšņi rācījās paziņo – piebrauc nākamais autobuss. Brauc mājās, pusceļā griež atpakaļ un brauc uz Rīgu, lai paspētu. Ernsta Glikas Alūksnes Valsts ģimnāzijas pūtēju orķestris, kurš nogāja gājienā sākumā, tad ar savu novadu nogāja un tad izdomāja, ka viņiem vēlreiz jāiet. Viņi trīs reizes gāja un ar to lepojas, vienmēr ir uzsvēruši, ka lepojas, ka viņi toreiz trīsreiz gāja gājienā. Tā sajūta un emocijas – to nevar aizmirst. Bija kā barikāžu laikā, kā Atmodas sākumā. Tā milzīgā pacilātība, tāda kā varonība un patriotisms – mēs ejam, mēs ejam! Skolu direktori gāja, neklausījās, ja kāds bija pateicis, ka nedrīkst iet, jo visi dienesti strādāja – televīzija, policija, ugunsdzēsēji, drošībnieki, medicīnas dienesti –, visi gaidīja. Gājiens notika. Un man pēc tam bija pārmetumi: kad tu beidzot nāksi uz ministriju? Bet es nevaru iet, kamēr viss nav beidzies. Sestdien mani televīzija intervēja pēdējam sižetam – kādi ir bijuši svētki. Un es tik pacilāta un priecīga, ka viss ir skaisti un labi, ka viss ir izdevies. Tās pašas žurnālistes pienāk un saka: “Āgra, mēs nofilmēto vairs nevaram rādīt pēc tās situācijas.” Un tad bija mana nākamā intervija. Es jau nezināju, kas turpināsies, kā viss izvēršies.

Dziesmu un deju svētki nevar būt viena cilvēka lēmums, jo tas nav vienas skolas koncerts vai viena rajona vai novada pasākums. Mērogs ir tik milzīgs, ka grūti pat aptvert.

Un tad bija kovidpandēmija. Šobrīd īsti svētki bērniem un jaunatnei nav bijuši 10 gadus. Gandrīz vesela paaudze bez lielajiem svētkiem. 2020./2021. gads bija kā starpposms, lai drusciņ noturētu to darbošanos. Bija politiķi, kuri teica, ka nevajag nekādu svētku, bija arī tādi, kuri tos gribēja pārcelt uz 2022. gadu, jo bija Saeimas vēlēšanas. Mēs ķērām to brīdi, kad drīkst. Nē, nē, pēc nedēļas jau vairs nedrīkst. Ārprāts. Tāds bija tas laiks.

Kovidpandēmijas laiks samazināja kolektīvu dalībnieku skaitu. Bērni zaudēja esošo rutīnu. Regulāro mēģinājumu grafiku. Tu zini, ka pirmdien man ir tas, otrdien – tas, trešdien – brīvdiena, ceturtdien man ir jāiet uz sporta skolu, bet piektdien man ir deju kolektīva mēģinājums. Bija skolotāji, kuri bērnus cieši saturēja, kuri neatmeta ar roku. Bija arī tādi gadījumi, kad skolotāji bērnus nevarēja savākt kopā un varbūt nesajuta arī tādu atbalstu no visiem pārējiem tuvākajā apkārtnē. Pajuka tie kolektīvi. Bet bērniem ir vajadzīga regularitāte. Kad ir liela slodze, apjoms, tad arī mēs izdarām vairāk nekā tad, kad ir tāds brīvāks laiks.

Iedomājieties, ko pandēmija izdarīja! Neļāva sadoties rokās, bija jāievēro divu metru distance, un visi tie eksperimenti... Šobrīd visi ar prieku atceras to 2021. gada vasaru, kad mums bija “Saulesviņa”, kad brauca “Ceļojumā” cauri Latvijai pa visiem novadiem un bērniem beidzot bija iespēja saposties, iznākt, sagaidīt atbraucējus un vai nu dziedāt, vai dejojot to, ko vien var. Un tās videofilmas, kas bija Latvijas Televīzijā skatāmas, tomēr ir atstājušas arī pozitīvu nospiedumu. Situācijas mēs nevarējām prognozēt. Bet ļoti ceram, ka 2025. gadā būs mierīgas debesis un varēsīm tiekties un būt visi kopā tikpat skaisti.

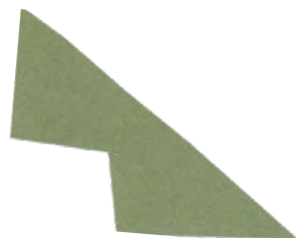
Es tiešām varu teikt, ka esmu pilnībā visā iekšā. Es tiešām esmu klāt, bet es netraucēju strādāt. Jo uzskatu, ja man ir uzticēts atbildēt, tad man viss ir jāzina. Un man ir jāuzticās tiem speciālistiem, kuri ir atbildīgi par katru jomu, tie, kas ir atbildīgi par apsardzi, tie par apsardzi, kas par drošību, tie par drošību. Es tā dzīvoju. Varu visus nakti nosaukt – visus māksliniekus un visas radošās grupas un komandas, kas strādā, lai būtu, un partnerus, kas iesaistās.

Man tā ir vienmēr laimējies arī ar tuvākajiem kolēģiem, un mūsu pamatkomanda – esam jau ļoti daudzus svētkus kopā veidojuši. Brīnišķīga komanda un cilvēki, es ar viņiem visiem izlūkos varu iet, tādi, kuri nepamet un neapstājas.

Man kādreiz ir prasījuši – tu varētu to uzrakstīt? Es nezinu. Varbūt kādreiz. Kā viss sākas, kā notiek plānošana, kā sākas domāšana, kā veidošana, kamēr nonāk gandrīz jau līdz jūnija vidum, kad šķiet, ka viss ir kārtībā, bet tik un tā vēl kaut kas mainās. Un tā lielā svētku veidotāju komanda, kurai piesaistīti apmēram 1000 darbinieku, brīvprātīgie, pašvaldības! Katrā pašvaldībā vēl ir sava rīcības komiteja, skolotāji, kas brauc līdzī kā pavadošās personas, vecāki, kas rūpējas, kas dežūrē uz vietas skolās. No pašvaldībām līdzī brauc gan drošībnieki, gan zemessargi un jaunsargi, kas uzrauga kārtību, savi mediķi, vēl kāds ēdinātājs... Tas ir ļoti, ļoti sarežģīti. Un tad, ja kādā no posmiem notiek kaut kas negaidīts, tad ir traki. Redzēsim, kā būs, cik būs tādu vecāku, kas teiks, ka viņa bērns negulēs uz grīdas, ka vajag gultu... Bet tur ir tā īpašā gaisotne, kad viņi guļ tur visi kopā. Kurš negrib, tas neguļ. Un tā nakts dzīve, tie braucieni autobusos ar dziesmām un dejām un ballītes, kas ir skolās...

Pēc izglītības esmu sākumskolas skolotāja. Un man tiešām bērni ļoti patiek. Kad mācījos vidusskolā, es domāju, par ko man kļūt, un es sapņoju, ka gribētu būt vai nu par sākumskolas skolotāju, vai par bērnu ārsti. Tad es sapratu, ka es tomēr būšu skolotāja. Lai kļūtu par ārsti, ir ļoti daudz un cītīgi jāmācās, bet man arī skolas laikā bija daudz dažādu citu nodarbību – gan skolas koris, gan dejošana sarīkojumu deju kolektīvā un arī vēl tautas dejas. Toreiz bija milzīgi konkursi, es sapratu, ka varu ķīmijā izkrist eksāmenā. Un tad es aizbraucu mācīties uz Liepāju, arī mamma bija beigusi Liepājas pedagoģisko institūtu. Man tiešām ļoti patika būt par skolotāju, Mazsalacā mūzikas skolotāja Vija Seimane pierunāja mani vadīt 1.–3. klašu obligāto kori. Tur man bija brīnišķīgas klases, un tad mani uzaicināja par direktori Cēsu rajonā, un kolēģi mani Amatas pamatskolā savukārt pierunāja vadīt deju kolektīvu. Es pati visu mūžu esmu dziedājusi, un man ir daudz krustbērnu. Par visiem man ir patīcis rūpēties.

No sarunas ar Lauru Švītiņu 2024. gada 23. maijā

RAIMONDS PAULS

Bijušais Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku
mākslinieciskās padomes priekšsēdētājs

Nākamais pianists, komponists un politiķis ir mācījies Rīgas pilsētas Spilves pamatskolā (1943–1947), no 1946. gada – arī Apdāvināto bērnu mūzikas vidusskolā, kas 1950. gadā pārdēvēta par Emīla Dārziņa desmitgadīgo mūzikas vidusskolu. Studējis Latvijas Valsts konservatorijā Hermaņa Brauna klavieru klasē (1953–1958), vēlāk pie profesora Jāņa Ivanova apguvis kompozīciju (1962–1965).

Rīgas estrādes orķestra mākslinieciskais vadītājs un diriģents (1964–1971), vadījis vokāli instrumentālo ansambli “Modo” (1972–1978), bet līdz 1982. gadam bijis diriģents Latvijas Radio un televīzijas vieglās un džeza mūzikas orķestrī. Latvijas Radio mūzikas raidījumu redakcijas galvenais redaktors (1982–1988).

Vairāku mūziklu, trīs baletu, daudzu teātra izrāžu un vairāk nekā 50 filmu mūzikas autors, dziesmu un instrumentālās mūzikas komponists.

LPSR Augstākās Padomes deputāts (1985–1990), kultūras ministrs (1989–1993). 1989. gadā ievēlēts PSRS Tautas deputātu padomē no Latvijas Tautas frontes saraksta. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas bijis vairāku LR Saeimas sasaukumu deputāts, kā arī kultūras ministrs.

PSRS laikā ieguvis vairākus goda nosaukumus, pēc Latvijas valstiskuma atjaunošanas – daudzus Latvijas un ārvalstu pagodinājumus un atzinības, tostarp bijis Latvijas Lielās mūzikas balvas laureāts (1994, 2000). Izcilajam mūziķim piešķirta Triju Zvaigžņu ordeņa III šķira (1995), II šķira (2016) un I šķira (2025).

Pirmo reizi saskare ar bērnu kordziedāšanu man bija sadarbībā ar Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolas zēnu kori. Mani pierunāja, lai es kaut ko pamēģinu, – bija komponisti, kas rakstīja speciāli šim korim. Šī sadarbība mums sākās diezgan intensīvi un beidzās ar lieliem panākumiem gan Latvijā, gan braukājot vieskoncertos uz Maskavu un citur. Es kā šodien atceros, kā mēs ar zēnu kori kopā uzstājāmies Maskavā, un tad tāds maziņš resns puišlītis visu laiku man nāca klāt, lai es viņu iepazīstinu ar PSRS superzvaigzni Allu Puščovu... Zināt, kurš tas bija? Māris Sirmis.

Es zēniem komponēju tā saucamo vieglo repertuāru. Pēc tam pedagogi sāka man pārmet, ka es neēju pa klasisko ceļu. Bet mēs ar kori sasniedzām diezgan labus rezultātus. Līdz pat šai dienai koris turpina dziedāt to, ko viņi kādreiz ir iedziedājuši. Tas viss notika, pateicoties Jānim Erenštreitam, kurš mācēja turēt visu kārtībā, un disciplīnai, jo šodien attieksme ir citāda un viss notiek pavisam savādāk.

Par skolēnu dziesmu svētkiem gan man toreiz īpašas intereses nebija, bet svētku organizatori meklēja kādu, kuru publika vairāk pazīst. Tā mani iecēla par mākslinieciskās padomes vadītāju. Tanī laikā man bija prieks, ka viss izdevās.

Šīgada svētki pacēla ļoti sarežģītu jautājumu. Ko, interesanti, darīs tagad “lielajos” dziesmu svētkos? Kā viss notiks? Arī spiegs, kliegs, dejes? Tagad bieži vien dziedātāji mēģina dejot, un tad viņi skatās paši uz savām kājām, jo viņi nav dejotāji. Un tas ir milzīgs darbs – iedzīt to kustību prasmi. Bet, vai katrā dziesmā ir jādejo, to nu es nezinu. Man liekas, ka ne. Ir dziesmas un programmas, it sevišķi zēnu korim, kur dejot nevajadzētu. Piemēram, kad Ziemassvētkos baznīcā uzstājas pasaulē pazīstamais Vīnes zēnu koris, tā priekšnesums rada fantastisku gaisotni. Tur parasti uzstājas pasaulslaveni solisti, un zēnu koris ir aizmugurē. Tā ir fantastika! Tur jau nu nekādas dejošanas nav, un tā arī nevienam nav vajadzīga. Bet mēs mēģinām kaut kādā veidā visu padarīt kustīgāku, lustīgāku. Taču visam jābūt ar mēru, jo man arī liekas, ka ar visu to spieģšanu un kliegšanu aiziet jau par tālu, un tagad skolēnu svētkos ir pavisam citāda atmosfēra. Diemžēl mode ir mainījusies, un viss ir savādāk.

Redzēsim, kā viss attīstīsies, jo kuru paliek arvien mazāk. No zēnu koriem, man liekas, palikuši tikai daži. Agrāk ja ne katrā ciemā, tad vismaz mazpilsētas kultūras namā bija kori, un kaut kas veidojās. Cilvēku arī maz, tā kā problēmu būs daudz.

Bērniņos ir jārada prieks dziedāt. Un dabīgi, ka es rakstu vieglā manierē. To, kas viņiem patīk, mēs vislabāk izjūtam mēģinājumos un koncertos, jūtam, ko vislabāk uzņem. Piemēram, “Circeniša Ziemassvētki” ir skanējuši desmitos variantu. Vai Dieviņ, kādi tik ritmi tai nav likti apakšā, un katrs šo dziesmu veido kaut kā savādāk! Ir bijis arī kaut kas pilnīgi cits – lēnās, liriskās dziesmas. Tā bija liela veiksmē, ka mēs manā 50 gadu jubilejas

koncertā kopā ar zēnu kori pirmoreiz atskaņojām ciklu "Pērļu zvejnieks" ar brīnišķīgo operdziedātāju, tenoru Jāni Sproģi. Fantastiska balss! Ieraksts skan līdz šai baltai dienai. Tas bija lieliski – izcils solists ar zēnu kori fonā. Tajā laikā mēs priecājāmies, kā tie mazie dziedāja, kā sejas dzīvoja līdzī tam, ko viņi dziedāja, pat asaras acīs, un mēs priecājāmies... Tas bija skaisti! Nu tas ir aizgājis. Un tagad vietā nāk kas cits. Tagad bērni bieži paliek par tādiem kā amatniekiem, kas dziedot atstrādā savu darbu... Vai tur kas paliks pāri, par to grūti spriest. Bet zēnu koris kā tāds – tas ir kaut kas ļoti īpašs, skaista mūzikas forma.

Pamatā jau dominē meiteņu kori. Nedrīkst jau tā skaļi teikt, bet meiteņu koros vienmēr kaut kā pietrūkst, tās balstiņas tādas vienveidīgas... Visjaukāk ir tad, kad viņi visi saiet kopā. Arī sievietes un vīru kori. Tad viss kas var sanākt.

Kā būt ar populāro mūziku? Neskatoties uz to, ka es pārstāvēju vieglo žanru, izklaidi, bet es no tā nekaunos, jo es radīju daudzos cilvēkus arī smaidu un ne tikai smaidu. Darām katrs savu darbu. Populārā mūzika ir cilvēkiem. Ja tu kā mūziķis gribi dzīvot un gribi, lai tev ir arī panākumi, tad tev jādzied arī tas, ko no tevis prasa klausītājs. Un to man ir visvairāk pārmetuši, ka es izpatīku publikai, ka es taisu visādas joku lietas un mēs smejamies. Bet es saku: mīļie cilvēki, mēs no tā dzīvojam. Un ne tikai mēs, bet vesels bars dziedātāju, kuri nu jau ir drusciņ degradējušies, jo visapkārt tagad notiek pilsētu svētki – tāda vieta, kur ir viss kaut kas no visa kā, kur izspiež no pašvaldības kaut kādu naudiņu un tad taisa svētkus. Un visi šie pasākumi ir vienādi, nekas tur sevišķi nemainās – sameklē populārākos dziedātājus, populārākos mūziķus, uz kuriem atkal varētu savākt publiku.

Dziesmu svētkiem ar dažiem izņēmumiem speciāli dziesmas neesmu rakstījis. Vienreiz kaut ko padomju laikā par olimpiskiem apļiem uzrakstīju un ar to izgāzos. Totāli. Līdz pat šodienai par mani vēl ņirgājas.

Es uzskatu, ka dziesmu svētku dziesmai ir jāiznāk "no apakšām", no koriem. Un tad – lēnā garā. Ja jūt, ka koriem tā dziesma patīk, tad lēnām tā aiziet tautā un repertuārā. Mēs jau savā laikā Mārtiņa Brauna slaveno opusu "Saulē, Pērkons, Daugava" paņēmām no izrādes un 1989. gadā ieliekām dziesmu svētku programmā. Bet pēc tam tā ieguva milzīgu popularitāti un ir viena no tām retajām kora dziesmām, kuras koris dzied ar sajūsmu. Dabīgi, izņemot vēl Emīlu Dārziņu vai Vītolu.

Klausoties, kā koris dzied manas dziesmas, sajūtas ir ļoti dažādas. Emocionāli, protams, tas ir. Skaisti. Un tev ir liels prieks, ka tas darbs skan. Svētkos jau nevar runāt par kaut kādu īpašu kvalitāti. Dziedātāji ir laimīgi, ka viņi var to meldīju no sākuma līdz galam izdziedāt, un koris jau vada to diriģentu, nevis diriģents koris. Un diriģentiem tas nepatīk. Bieži vien arī repertuārs top vienos strīdos – katrs to dekļi tur velk uz savu pusi. Cik būs diriģentu, tik būs strīdu. Un tad tie gudrie grib "audzināt", bet tā publika jau audzinās tevi, nevis tu viņu... Tās ir manas domas, un visi ir tam pretim, tāpēc es parasti neizsakos. Lai raksta un dara, kā māc. Parasti saka: mēs dziesmu svētkus neiztaisīsim par balagānu.

Daudzi runā arī par to, ka dziesmu svētki ir *a cappella* tradīcijas turpinātāji. Esmu uzrakstījis arī pa kādai *a cappella* dziesmai korim, esmu kaut ko izmēģinājis ar Māri Sirmo korim "Kamēr". Bet šādi kori ir pavisam cita pasaule. Tam nav sakara dziesmu svētkiem, jo ir īpaši kori, kas sasnieguši ļoti augstu meistarību, kādu lauku kori nerasniedz, jo viņiem ir vajadzīgs meldiņš, viņi ir priecīgi, ka vispār var savas balsis noturēt un dziesmu daudz-balsīgi nodziedāt.

Bet ir viena interesanta lieta. Kā tad mums tie svētki saucas? Kā saucas tas pasākums? Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Svētki, nevis koncerti! Un tas ir kaut kas cits! Tur ir jābūt smaidam, tur ir jābūt nopietnībai, tur ir jābūt jokiem. Tur ir jābūt visam kam. Repertuāra dažādībai, turpat blakus klasiskajam var būt arī vieglais žanrs. Kāpēc gan ne?

Kāpēc īgaunī dara savādāk nekā mēs? Kārtējo reizi sevi salīdzinām ar īgauniem. Viņi skolēnu svētkus redz savādāk. Pie mums i tuvumā nevarētu rādīties ar tādu programmu. Bet tik un tā mēs katrs paliksim pie saviem uzskatiem. Dziesmu svētkos, arī senākos svētkos tiesas procesi bija pamatā visam, sākot jau ar Melngaili. Bez skandāliem nevar.

Tie bija devītie svētki, kad valdība bija aizmirsusi, ka jāfinansē dziesmu svētki, un es taisījos atkāpties no svētku mākslinieciskās padomes vadības. Ar to politiku ir tā sarežģīti. Atklāti runājot, tā naudas diedelēšana svētkiem, tā lūgšanās, kad viens miljons trūkst... Tas ir traki.

Par repertuāru visi jau zina manu viedokli, visi uzskata, ka atzīstu tikai pats sevi un pārējos ne, tāpēc neizteikšos. Tur ir mākslinieciskā padome, sadibinātas visādas padomes un organizācijas bez jēgas, vairāk nekā vajadzīgs, tāpēc es labāk turu muti ciet.

Kas ir galvenais? Pamatā visam ir dziesma. Savākt un saglabāt korus lauku rajonos. Gan dejotājus, gan dziedātājus, jo tur vienkārši vairs tikpat kā nav cilvēku. Organizatoriem jau tagad ir jādoma, jo galvenais ir savākt kopā tos ļaudis.

Rikotāju vidū ir daudz patīkamu cilvēku, it sevišķi ar dejotāju vadītājiem man bijusi laba sadarbība un labi rezultāti. Viens no pēdējiem labākajiem darbiem ir bijis ar Anci Krauzi ar Alsungas dziesmu "Sasala jūrīna", ko Ance lieliski izpildīja, un visi līdz šai baltai dienai to dejo. Bet tas arī nav tik vienkārši – horeogrāfi daudz ko veido, bet reti kad izdodas "izšaut" kaut ko tādu, kas aiziet cilvēkos, ko visi gribētu dejojot. Ar dziesmām ir līdzīgi.

Par Sidraba birzi arī varētu daudz teikt. Es tur mēģināju uziet augšā, bet es to nevaru, tur nav pie kā pieturēties, bīstami, slidens. Tā jau viņa smuki izskatās, bet, ja jau reiz mēs tādu celtni taisījām, tad vajadzēja domāt, ka tā nebūs tikai dziesmu svētkiem. Mēdz būt lietais laiks, un, cik man zināms, gruzīni uzbūvēja tādu estrādi, kur atliek tikai piespiest pogu un pāri visam laukumam tiek pārvilkts jumts. Daži koncerti bez dziesmu svētkiem jau mūsu estrādē notiek. Galvenais, ka tagad tiek izdomāti tie skaistie nosaukumi. Visprātīgāk, visgudrāk izdarīja Rēzekne, kas uzcēla savu koncertzāli "Gors", nevienam neprasot. Vislabākā koncertzāle Latvijā. Tātad var! Bet mēs mokāmies. Mums nav koncertzāles klasiskai mūzikai, savā laikā pirms 30 gadiem es teicu, ka Kongresu nams jānojauc un tā vietā jāuzbūvē jauna koncertzāle, bet man rādīja, ka man ar galvu nav kaut kas kārtībā. Nav mums Rīgai jaunas, elegantas telpas klasiskai mūzikai, pat jauna, eleganta stadiona. Bet par tādām lietām ir jādoma!

Esmu vairākkārt sadarbojies ar jauno diriģentu Edgaru Vītolu. Viņš varēja astoņos no rīta skolā mēģināt, un tie skolēni nāca. Panākt to, ka tie bērni un jaunieši nāk uz kori agri no rīta – tā ir māka. Nodirģēt nav tik liela meistarība, kā savākt visus tos resgaļus kopā.

Dziedāšana dod daudz. Nesen satiku vienu vīru, kurš tagad Rīgas pilsētā ieņem augstu amatu, un viņš vislabāk no savas bērības atceras to, ka dziedājis "Dzeguzītē". Lai arī dzīvē tagad dara kaut ko pilnīgi citu. Bet tādas lietas cilvēki atceras visu mūžu. Ar bērniem toreiz strādāja Daila Martinsons. Viņa toreiz pret bērniem varēja būt ļoti stingra, un bērni daudz ko apguva. Izbraukāja tuvākas un tālākas ārzemes. Vai, piemēram, bija ļoti patīkami, kad viens ausu ārsts man teica – bet es esmu no Liepājas, no Jēkaba Ozoliņa kora. Daudzi cilvēki to atceras kā tādu jauku momentu savā dzīvē. Tur veidojas – es nemīlu vārdu "kollektīvi" –, bet cilvēku grupas, kas kopā svin jubilejas, biedrojas.

Pamatā jau visu izšķir valsts ekonomiskais stāvoklis, tas, kā dzīvo ģimenes, ko var atļauties, ko nevar. Ja grib nodarboties ar hokeju vai tenisu, tad paskaties, kāda tev tur nauda jāmaksā! Dzīves labklājība daudz ko nosaka. Man kauns, ka ekonomiski esam vienā no pēdējām vietām Eiropā. Korkultūra padomju laikā turējās uz kolhoziem, kas daudz ko finansēja. Turklāt partijas centrālkomiteja pavēlēja, ka tev ir jābūt tam korim. Bet šodien ir grūti uzturēt tos lauku kultūras namus. Tagad jau pat no mums pašiem, mūziķiem, sāk prasīt – ja vajag pie klavierēm prožektoru, maksā.

Laukos vienmēr ir bijuši kultūras fanātiķi, kuri vēl grib kaut ko saglabāt, veidot, restaurēt pilis, organizēt svētkus. Viss jau būtu labi, bet, piemēram, Alūksnē man kultūras nama vadītāja teica, ka uz mani un vēl dažiem koncertiem vēl var dabūt pilnu zāli, bet uz kaut ko citu vairs ne. Alūksnē!

Viss balstīsies tikai uz dažiem cilvēkiem, kas gribēs vēl kaut ko darīt, savādāk es neko arī neredzu. Un tādi vienmēr atradīsies. Spilgts piemērs – Imants Lancmanis. Arī uz mecenātiem, bet diemžēl mecenātu mums praktiski vairs nav.

Negribu visu kaut kādās drausmu krāsās krāsot – svētkus rīkos, atcerēsies, atkal domās, ko darīt, ko dziedāt. Kā vienmēr, būs neapmierinātie, bet beigās kaut kas iznāks. Un šoreiz rezultāts bija labāks par citām reizēm. Tas ir, pateicoties tiem jaunajiem, kas tur lēkāja, blāva, spiedza. Kliedza un ārdījās. Un uzdeva štimungu visiem svētkiem.

No sarunas ar Ilzi Šarkovsku-Liepiņu 2025. gada 1. septembrī

JĀNIS ERENŠTREITS

Latvijas Skolu jaunatnes svētku virsdiriģents
un goda virsdiriģents

Jānis Erenštreits (1942) savu pedagoģiskā darba mūžu veltījis Latvijas skolu koru, it īpaši zēnu dziedātpasmes veicināšanai un popularizēšanai.

1969. gadā pēc studijām Jāzeps Vītola Latvijas Valsts konservatorijā, brāļu Kokaru uz-aicināts, pārņēma Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu kora diriģenta pie-nākumus. Tieši te 25 gadu garumā guvis gandarījumu par zēnu balsu skanējuma tembrālās pievilcības veidošanas iespējām, iestudējot plašu repertuāru – latviešu tautasdziesmas, kla-siskās mūzikas mantojumu un latviešu komponistu jaundarbus, zēnu korim regulāri pieda-loties gan operu, gan simfoniskās mūzikas lielformas uzvedumos. 80. gadu sākumā korim aizsākās radoša sadarbība ar komponistu Raimonu Paulu, iestudējot komponista dziesmu ciklus, latviešu tautasdziesmu apdares, kā arī mūziku teātra izrādēm un kinofilmām.

1994. gadā kopā ar domubiedriem nodibinājis Rīgas Doma kora skolu un bijis tās pir-mais direktors. Līdzās kordziedāšanai te savu pirmo rūdījumu gūst nākamie diriģenti, dže-za mūziķi, klasiskie un mūziklu dziedātāji.

Bijis Latvijas zēnu kora salidojumu iniciators un virsdiriģents (1971–2023), piecu starptautisko zēnu kora festivālu “Rīgas Doms” mūzikas direktors (1990–2004). Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģents (kopš 1979). Vispārējo latviešu dziesmu svēt-ku virsdiriģents (kopš 1990) un goda virsdiriģents (kopš 2013).

Jāņa Cīmzes dzīves un darba gaitām veltītās grāmatas “Kroņu pinējs” (2017, 2020) autors, grāmatas “Dziesmu svētkiem – 150. Vēsture. Versijas” (2023) līdzautors. Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieks (1997).

Manas bērnības gaitas ir cieši saistītas ar lībiešu krastu. Pētot dziedāšanas aizsākumus Vidzemē un Kurzemē, pievērsos arī dzimtās puses notikumiem. Tā Miķeļtorņa hronika sniedz intriģējošu ieskatu par izglītības veicinātājiem Ziemeļkurzemes zvejniekciemos – Lūžņās, Pizē, Lielirbē, kur vēl 19. gadsimta vidū ļaudis savā starpā visbiežāk sapratušies livu valodā. Ap to laiku Popes barons Bērs jūrmalcimos meklējis lasīt un rakstīt proto-šu vagaru. Un izvēlēties Pizes draudzes ķestera Jāņa Prinča vecāko dēlu Jāni (1821–1904). Kopā ar Jāni Princi abi “sodomājuši” “Jūrnieku svētās dziesmas un lūgšanas”, kuru izdoša-nu Jelgavā 1845. gadā veicinājis Popes draudzes mācītājs Vilhelms Hilners. Apbrīnojami, ka ar pašmācībā gūtām prasmēm tēvs un dēls savās “Viļumu” mājās aizsākuši vietējo bērnu skološanu divgadīgā lasīšanas skolā – šaurā istabiņā ar vienu mazu logu un diviem galdiem, pie kuriem sasēduši kādi 15 bērni...

1867. gadā “Tomu” māju kalpistabā, kur tika ierīkota trīsgadīga pagastskola, skolotāja amatā stājies saimnieka dēls Ansis Miķelsons – pirmais ar Irlavas skolotāju semināra dip-lomu. Skolēnu skaits strauji pieauga, jo šurp savus bērnus sūtījuši arī Lūžņu un Lielirbes ciemu vecāki. To redzot, barons un mācītājs lēmis uzcelt jaunu skolu Pizes ciemā. Uz šīs skolas pamatiem vēlāk uzceltas “Vizbuļu” mājas, kas vēl šobrīd redzamas iepretī baznīcai jūras pusē. Domājams, ka skolotājs Miķelsons ielicis labus pamatus dziedāšanā, jo nāka-mais skolotājs, arī irlavietis, Neilands attālajā zvejniekciemā nodibinājis jūrmalnieku kori. Sākumā Neilands licies krietns cilvēks un liels mūzikas cienītājs. Viņam bijušas arī kādas zināšanas medicīnā, jo viņš rāvis zobus un potējis pret bakām, un arī lībiešu valodu viņš apguvis. Bet tad nonācis alkohola varā, un mācības skolā pilnībā sabrukušas. Bijis pat tā, ka ziemā skolēni veduši savu skolotāju ragaviņās no kroga uz mājām. 1883. gadā Neilands ticis atlaists. Pēc viņa skolotāja amatā pieņemts lepns un uzpūtīgs cilvēks – Jānis Tupulis, kurš uzskatījis sevi par vācieti. Viņš aizliedzis bērniem savā starpā sarunāties lībiski. Sko-lotājs izcēlies ar bargiem sodiem – ausu raustīšanu un sitieniem pa galvu, no kā dažiem sākušies dzirdes traucējumi un valodas raustīšana. Pēc daudzkārtējām sūdzībām Tupulis no ieņemamā amata atcelts.

Pretēji mūsdienām skolēnu skaits nemitīgi audzis. 1910. gada rudenī ar pagasta valdes un barona līdzekļiem celtā jaunā sarkanu ķieģeļu skola bijusi gatava mācībām. Tā kļuva par manu vecāku un 1949. gadā – arī par manu skolu. Ēka nav liela un plānojuma ziņā dīvaina. Proti, vien ar divām mācību klasēm, divām (!) skolēnu virtuvēm ar pieliekamiem

un diviem skolotāju dzīvokļiem. Tāda bijusi barona griba. Iznākumā – vienas klases telpa pārāk liela, otra – pārāk maza...

Mana māte Irma Erenštreite (1918–2000) glabāja cieņpilnas atmiņas par savu skolotāju Frici Ķierpi (1868–1932) kā radošu personību, kurš citīgi rūpējies par katra jaunā jūrmalnieka zināšanām. Skolā esot daudz dziedājuši. Arī Ķierpe bija beidzis Irlavas skolotāju semināru un pašmācības ceļā apguvis angļu, franču, latīņu, grieķu, senebreju valodu, ļoti labi runājis vāciski un krieviski. Trīsdesmit sešus gadus veltījis skolotāja darbam un ne veltī 1932. gadā ticis apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Es piedzimu 1942. gada vasarā, un visticamāk, ka jau tad Pizes ciems latviskas labskanības dēļ bija pārdēvēts par Miķeļtorni. Par godu Miķeļbānai. Stalti baltā bāka un pludmale joprojām ir ciema pati redzamākā greznība. Arī skolai tika jauns nosaukums – Jūrkrastu pamatskola.

Pēc Otrā pasaules kara te sākās “krievu laiki”. Visu piekrasti kā padomijas rietumu robežu iezogoja dzelonbrātis, iesprostoja civiliedzīvotājus aizliegtās zonas neērtībās.

Jūrkrastu pamatskolā mācījās vien pirmās trīs klases (1949–1952), kad skolu vadīja direktors Aleksandrs Skutāns, kuru atceros viņa izsmalcinātā, ar vienu spalvas vilcienu veikta paraksta dēļ dienasgrāmatā.

Labā atmiņā palikušas apvienoto klašu stundas. Vienā telpā sarūmējās vairāki gari skolas soli ar tikpat gariem un smagiem beņķiem. Vienu daļu aizņēma pirmklasnieki, pārējo – 2.–4. klašu audzēkņi. Visnepatīkamākās ķibeles atgadījās ar formas ziņā glītākajām tintes pudelītēm – sākot no maziem kleksišiem rūtiņu vai šķērslīniju burtņīcā līdz nejaušiem, bet ķēpīgiem tintes plūdiem skolas somā. Šķiet, ka stundās iemanījāties darīt vismaz divus darbus vienlaikus – rakstīt vai rēķināt un spicēt ausis tam, ko skolotājs klāstīja vai atrasiņa vecāko klašu audzēkņiem. Veidojās respektu un cieņa pret tiem, kuru atbildes bija skaidras un pārlicinošas. Dabīgi, ka, gluži tāpat kā mēs, vecāko klašu audzēkņi izvērtēja jaunāko biedru atbildes, kā arī viņu stāju un raksturu kopumā. To varēja just, un tas lika saņemties. Ar puicisku skaudību lūrējām uz brāļu Felšu stilīgajiem, pastalām līdzīgajiem apaviem, kas bija darināti no vācu armijas trofeju paliekās atrasta elektroizolācijas materiāla. Toties mana vecmamma, kuru cieņpilni saucām par grosammu, tāpat kā vectēvu – par grosapū, no kara laika bija pietaupījusi paģarus, zīmuļa resnuma šaujampulvera stieņus. To pielietošanas laiks bija ziema. Vakara tumsā aizdedzināti un sasprausti sniegā, tie sparīgi šņāca un burvīgi dzirksteļoja. Prieciņš bija īss, bet neaizmirstams.

Pirms svētkiem skolas ieeju un klasi pušķojām ar mūžzaļām staipīgām mētrām, ko mēs, bērni, pēc skolotāja norādījuma it veikli saplūcām tuvējā mežā ciema dienvidu pusē. Krietni vēlāk uzzināju, ka šīs mētras kā īpaši sargājamas ierakstītas Sarkanajā grāmatā. Svētkos dziedājām, skaitījām dzejoļus. Visu gaidīta bija sarīkojuma otrā daļa – balle. Es to pieņēmu kā koncerta turpinājumu un gluži kā apmāts klausījās un vēroju kāda gadus piecus vecāka jaunekļa izveicīgo akordeona spēli. Krāšņo reģistru smeldzīgums aizlidināja manas muzikālās iedomas saldu “sapņu tālumā”.

1950./1951. mācību gadā korī visai ilgi mācījāmies un dziedājām vien divas dziesmas: Jāņa Ozoliņa komponēto “Brāļi mani lieli vīri” ar latviešu tautasdziesmu vārdiem un Jēkaba Mediņa “Sasisto krūzi” (Raiņa dzeja). Trisbalsīgi. Dziesmu autoru vārdus atklāju, vien mācoties Ventspils mūzikas vidusskolā. Tiku iedalīts pirmajā balsī. Dziesmu vārdu dēļ dažkārt ļāvos vizuālās iztēles ainām. Bet balsu kopskanējums, atmiņas dzīlēs ierakstījies, mēdza apciemot mani dzīves visnegaidītākajās situācijās. Kaut kas tika sadzirdēts arī par lielajiem dziesmu svētkiem Rīgā (par Otrajiem padomju laika vispārējiem dziesmu svētkiem 1950. gadā). Vārdu salikums “dziesmu svētki” likās maģisks, tāls un nereāls...

1952. gada rudenī Kurzemes piekrastes lielākā daļa jau bija slēgta, aizlīdzēja zvejot arī Miķeļtorni. Bijām spiesti pārcelties uz dzīvi Sikragā. Ar zināmu cerību, jo te atļāva zvejot, bet blakusciemā darbojās skola. Stāvvadu izgudrojums 20. gadsimta 60. gados strauji kāpināja reņģu nozveju. Kā pēkšņi uzradušās pirktpējas apliecinājumu kolhoza ziedu laikos vēl šodien piekrastes zvejnieku mājās var ieraudzīt tā laika modīgāko mēbeļu komplektu, kas ietvēra galdus, krēslus, gultu, dīvānu, veļas skapi un grāmatu etažeri. Jūru negausīgi izsmēla, līdz tonnu uzskaites ailē atgriezās iepriekšējā mērvienība – kilograms. Rūpnieciskā zveja dižjūras piekrastes zvejniekiem izputēja, un ciemu kārtējā iztukšošanās kļuva nenovēršama. Tādēļ arī Jūrkrastu skola gadiem stāv tukša un lēnām iet zudībā. Turpat līdzās nikuļo pamestībai nolemtā baznīca... Tas pats grumbuļainais ceļš

ved garām mēmajam, 1853. gadā gruntīgi mūrētajam 170 gadu vecajam krogam. Sen apklušuās savulaik čaklā mazbānīša elsas.

Bet "jūra, jūra, jūra visus vilina"! Mūsdienās Miķeļtorņa pludmale kā jaudīgs magnēts pievelk maksātnieku simtus. Te gandrīz ar sausām kājām var izmānīt no jūras Kurzemes iecienītāko zivi – pleksti vai lesti, ko pilsētnieki dēvē par buti... Prasmīgi nokūpināta, tā pārvēršas delikatesē. Skaistās jūras, bagātīgo sēņu mežu, melleņu, brūkleņu un dzērvenogu pārpilnības dēļ ciems piedzīvo straujas pārvērtības. Te veidojas īsta vasarnieku paradīze. Protams, vasarnieki vairāk par visu mīl dziedniecisko jūru un saules uzkarstētās smiltis. Vasarā arī viņu bērni pelnījuši atpūtu pie jūras. Kam gan te vajadzīga skola?...

Mācības turpināju septiņus kilometrus tuvējā Mazirbes septiņgadīgās skolas 4. klasē.

Mani patiesi apbūra glītā un ērtā divstāvu skolas ēka, kuras celtniecība tikusi pabeigta īsi pirms kara 1940. gadā. Labi iejutos jauno klasesbiedru vidū. Arī te strādāja izglītoti un prasīgi skolotāji. Līdzās mācībām sportojām, iestudējām lugu "Runga, iz maisa!"¹ un ar tās viesizrādi pabijām Stiklu internātskolā. Rudeņos daudzu roku "ķēdītē" pārcēlām malkas šķīlas no lielās grēdas pagalmā uz kurtuvi skolas pagrabā, lai ziemā nesaltu. Bez kurnēšanas vācām kartupeļus tuvējā kolhoza mālainajā un akmeņainajā laukā. Vasarā ravējot un kaplējot atstrādājām noteiktās darbmācības stundas skolas izmēģinājumu lauciņā. Ziemā, kad sals koda ne tikai vaigos un aizsnīga ceļš, nācās nakšņot skolas internātā, no kura pāri palicis vien tas, kas nedeg ugunī, – no pamatīgiem laukakmeņiem mūrētās sienas. Vakarmācību starpbrīžus aizvadījām jaukās "dziedamrotaļās" kopā ar meitenēm. Reiz korī dziedāšanas skolotāja Ilga Pobuse visu meiteņu priekšā paslavēja kādus četrus zēnus, kuru vidū biju arī es. "Ja jūs, meitenes, dziedātu tā kā šie puīši, tad mums būtu tīri labs koris." Tas bija ļoti pacilājošs novērtējums. Visai labi korim padevās trīsbalssīgi apdarinātā latviešu tautasdziesma "Div' pļaviņas es nopļāvu". Izturētās piebalsu skaņas uz ē zilbēm dziedājam ar tādu sparū, ka mūsu dziedāšanu pielīdzināja kuģu taurēm. Šo epitētu uztvērām kā atzinību. Es gan labprāt būtu dziedājis vijīgo pirmo balsi, taču skolotāja mani kā "turētāju" ielika trešajā balsī. Mācīšanās pa balsīm notika vienā telpā. Labums no tā bija tāds, ka dažs labs no mums apguva visas balsis, kamēr citi jaušami garlaikojās. Par visu vairāk gaidīju skolotājas uzmundrinošo "un tagad visi kopā!". Savas bērības divpadsmitajā pavasarī pieķēru sevi, ka pieslēpšanās divām citām balsīm ir visai aizrautīga nodarbe. Ļoti patika tie mirkli, kad kaut kas cik necik sanāca. Visjaukāk, ja dziesma tika nodziedāta līdz galam. Dziedāt korī man iepatikās, lai gan ar to nebija pieņemts dižoties.

Un tad pienāca diena, ko šajos laikos dēvē par profesionālās ievirzes pasākumu. Mazirbes skolas zālē uzstājās Dundagas vidusskolas jauktais koris diriģenta Rūdolfa Ermanbriks² vadībā. Tas bija neredzēti liels koris ar trim garām meiteņu rindām un divām tikpat plaši izvērstām jaunekļu rindām aizmugurē. Jau līdz ar pirmajām skaņām priekšnesums raisījās jaudīgs un pārsteidzoši izteiksmīgs. Bija tik neierasti klausīties, ka visas dziesmas bez aizķeršanās tiek nodziedātas no sākuma līdz beigām...

Kā vienā skolā var būt tik daudz labu dziedātāju? Pa kuru laiku diriģents iespēj iemācīt tik daudz grūtu dziesmu? Kas dziedātājiem māca tik labu stāju? Pedējai dziesmai izskanot, saviļņojums saglabājās. Kā kautrīgs vientuļnieks nevēlējos to ne izrādīt, ne arī ar kādu dalīties. Manu prātu tirpināja neatbildētu jautājumu mudžeklis. Es vēlējos tikt skaidrībā par sevi. Un, lai gan mana māmiņa bija pārliecināta, ka dēls izmācīsies par diplomētu mežzini, kuram būs savs zirgs un māja jauka meža ielokā, es 1956. gada vasaras rītā iekāpu mazbānītī ar vienu mērķi – iestāties diriģentos Ventspils mūzikas vidusskolā. Ar apņēmīgu piepūli tas izdevās.

Jāpiebilst, ka 2011. gadā ietilpīgā un mājīgā Mazirbes skola (kopš 1970. gada – Mazirbes speciālā internātpamatskola) piedzīvoja gaumīgu renovāciju. Taču šobrīd tā stāv tukša un nevienam nevajadzīga – nav vietējo bērnu. Bet vasarnieku atvases mācās Rīgā, Talsos, Dundagā un citviet. Un, lai arī šajā ciemā netālu no skolas ir viena no skaistākajām un tirākajām Latvijas pludmalēm, jaukā vēsturiskā celtnē atzīta par neperspektīvu lieliem projektiem.

Bijusī Latvijas izglītības un zinātnes ministre Anda Čakša vēl 2023. gadā skaidroja pašvaldību skolu tikla sakārtošanu, uzsverot vienu mērķi – lai augstas kvalitātes izglītība būtu

¹ Leona Paegles luga (1926).

² Rūdolfs Ermanbriks (1914–1989) dzimis un sākumizglītību apguvis Mazirbē, tad Ventspils Valsts vidusskolā, Ventspils Tautas konservatorijā, Rīgas Skolotāju institūtā un Rīgas Tautas konservatorijā. Bijis arī Mazirbes pamatskolas direktors, vēlāk Dundagas vidusskolas direktors un skolotājs, kā arī Kolka astoņgadīgās skolas direktors.

pieejama ikvienam bērnam jebkurā Latvijas skolā. Tam nepieciešami izglītoti, motivēti, labi atalgoti pedagogi. Protams, nodoms ir cēls. Bet ko sakārtot un kam mācīt, ja skaistas un ērtas skolas tuvumā nav bērnu? Kurš zina atbildi uz jautājumu, kāds būs skolu optimizācijas gala iznākums? Vai tiešām nekad vairs neatdzims ciemi un mazās lauku skolas? Vai tiešām mūsu tauta lemta iznīcībai?

Paruna vēsta, ka divreiz vienā upē neiekāpsi. Savā pētījumā aplūkoju atsevišķus piemērus no 19. gadsimta otrās puses, kad aizsākās runas, kad un kurā vietā skolu atvērt. Tolaik skolas ierīkošanu uz attiecīgo "dvēseļu" skaitu noteica izglītības likums, kas vietvarai bija jāpilda. Par laimi, dzima bērni, aktualizējās izglītības vērtība, modās latviskas identitātes apjausma. Sākumā iztika ar pieticīgi pielāgotām istabelēm, citviet durvis vērā jaunuzcelti skolas nami. Latvijas valstiskuma periodā starp abiem pasaules kariem tika uzceltas 373 jaunas skolu ēkas vai atjaunotas 587 skolu ēkas. 1939./40. mācību gadā 2229 dažādās mācību iestādēs mācījušies 288 222 audzēkņi. Izglītības veicināšanai esot atvēlēti 15 % līdzekļu no visiem valsts ienākumiem. Patlaban viss notiek otrādi – skolas jāslēdz audzēkņu skaita straujas sarūkšanas dēļ...

Kā skolēns (un agrāk izglītojamais sauca vienkārši par skolēniem vai skolniekiem) piedzēju sovjetisko invāziju Kurzemes piekrastē 20. gadsimta 50. gados, kad ļaužu ierastais dzīvesveids tika brutāli sagrauts un mazo skolu slēgšana kļuva neizbēgama. Dzīlāk iekšzemē dibināja kolhozus – kolektīvās saimniecības, kur bija nepieciešams skaitliski liels un lēts darbspēks. Koncentrējot zemkopību, lopkopību, ražošanu un to pārraudzību vienuviet, zemnieku viensētas kolhoza struktūrā atzina par nevēlamām. To vietā veidoja ciemus ar vairākstāvu ēkām. Tā radās jauni centri. Kur darbs, tur ļaudis. Dzima bērni, un radās vajadzība izglītoties iespējami tuvāk dzīvesvietai, tika uzceltas jaunas skolas. Un kordziedāšana tika novērtēta kā varai labi pārredzama, kontrolējama, stimulējama. Tā lieliski iederējās zem lišķīgā ideoloģijas saukļa "māksla pieder tautai". Tika sagatavoti profesionāli izglītoti skolotāji, diriģenti. LPSR kompartija varēja dižoties ar skolu koru skaitlisko un māksliniecisko izaugsmi, iekļaujot viņus pieaugušo koru padomju dziesmu svētkos 1948. un 1950. gadā Rīgā. Bet jau 1960. gadā notika LPSR Skolu jaunatnes pirmie dziesmu svētki un jau pēc mēneša (!) – VII Vispārējie latviešu dziesmu svētki.

Kā vidusskolēns apbrīnoju virsdiriģentu Leonīda Viņnera un Jāņa Ozoliņa neatlaidīgos pūliņus Ventspils rajona koru kopmēģinājumā (šķiet, ka 1960. gada pavasari) daudz-maz ciešamas intonācijas sakārtošanā. Tad arī aizdomājos, ka būtu vērts piedzīvot "lielā" kopkora skanējumu Rīgā. Pirmajos Skolu jaunatnes dziesmu svētkos 1960. gadā piedalījies kā Ventspils mūzikas vidusskolas pūtēju orķestra muzikants, bet jau ar Pirmā republikāniskā pūtēju orķestra salidojuma Alūksnē (1960) dalībnieka pieredzi. Pūtu misiņa taurē – tenorā. Pēc mēģinājuma Mežaparkā kopā ar savu draugu pa grantētu celiņu steidzāmies uz tramvaju, lai iespētu izbaidīt saslavētās pusdienas un apkalpošanu "Piena restorānā". Piedzīvojām pamatīgu izbīli, kad mums līdzās nobremzēja lepns limuzīns "Pobeda". Pie stūres sēdēja pats virsdiriģents Jānis Ozoliņš. – Kur tad zēni tā steidzas? – Uz centru... – Tad jau mums pa ceļam. Kāpiet iekšā! Pusdienas līdz ar bērnu šampanieti "Mežezers" bija lieliskas, piedzīvojums neaizmirstams. Tajā vasarā iestājos konservatorijā un saņēmu studenta apliecību ar Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatorijas rektora profesora Jāņa Ozoliņa parakstu.

Kā Emīla Dārziņa speciālās mūzikas vidusskolas zēnu kora diriģents sāku ar Latvijas zēnu koru kustības iedzīvināšanu. 80. gados parādījās labi zēnu kori ne tikai Rīgā, bet arī Liepājā, Jelgavā, Bauskā, Rēzeknē, Ludzā, Daugavpilī un citur. Saņēmu uzaicinājumus kūrēt vispārīzglītojošo skolu korus un vadīt kopmēģinājumus daudzos rajonos, bet visvairāk Latgales pusē, kas nereti noslēdzās ar sadziedāšanos rajona dziesmu svētkos.

Biju visai pārsteigts un satraucies, kad mani uzaicināja vai ievēlēja par IV Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku virsdiriģentu 1979. gadā. Uztvēru to kā atbildību un iespēju iepazīt Latvijas skolu korus, vadīt kopmēģinājumus, iedrošinot, uzmundrinot kā koristus, tā diriģentus. Tai laikā daudzi skolu direktori līdzdzīvoja savu koru panākumiem.

Komunistiskās varas slūžas sabruka 1989. gadā VI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos, kad ap 12 500 skolēnu dziedāja padomijas laikā aizliegto Baumaņu Kārļa Latvijas himnu, Jurjānu Andreja "Nevis slinkojot un pūstot", Imanta Kalniņa "Ceļš uz mājām", Mārtiņa Brauna "Saulē. Pērkon. Daugava", Jāņa Lūsēna "Labvakar, Latvija", Zigmara Liepiņa "Latvju zeme valā stāv", Raimonda Paula "Sauc brāļus dziesma kopā". Divas no tām ieteicu es. Bija sācies Atmodas laiks...

Latvijas atmodas un atjaunotnes saimnieciski ekonomiskajā modeli sociālistiskie kolhozi vairs neiederejās, un, īstenojot visai haotisko privatizāciju, to mantība šķietami likumīgi nonāca “mans būs mans” statusā. Ciemiem pāri vēlās kārtējais iedzīvotāju iztukšošanas vilnis. Jau 21. gadsimta sākumā aktualizējās jautājums: kad un kuru skolu slēgt, jo laikposmā no 1996. līdz 2022. gadam Latvijā ir katastrofāli samazinājies bērnu un jauniešu skaits. Izņemot Rīgu un Pierīgu. Zemgalē – par 47 %, Latgalē – par 58 procentiem. Tā – Anda Čakša.³ Šī iemesla dēļ skolas rikoja līdzīgi, kā tas notika 19. gadsimtā, – tiek izveidotas klases, kurās vienlaikus mācās dažāda vecuma bērni. Izglītības kvalitātei tas ir graujoši. Vai nākotnē izglītība būs pieejama tikai Rīgā un Pierīgas bagātajās pašvaldībās?

Jābūt modriem, lai dziedāšana skolās plauktu un pirmkārt iedvesmotu un priecētu pašus dziedātājus. Ikviens drikst savlaicīgi pirms svētkiem iesniegt un aizstāvēt savu piedāvājumu. Dziesmu svētku repertuārs ir pievilcīgs, un to var apgūt, ja skolā ir diriģents un koris, kura darbību sekmē skolas direktors. Domājot par koru vokalizācijas tehnikas un interpretācijas tendencēm, prātā nāk Jelgavas 4. ģimnāzijas meiteņu kora “Spīgo” (diriģente Liene Celma-Kursiete, viņa arī Skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģente) neaizmirstami spoža muzicēšana aizvadīto XXVIII Dziesmu svētku koru karu finālā (2023). Esmu gandarīts un lepns par Rīgas Doma kora skolas koriem kā skolu koru vokālās prasmes vadzvaigznēm.

Kārtējo skolu jaunatnes dziesmu svētku repertuārs ir pietiekami sabalansēts un gaumīgs – gan ar klasiskā un tautasdziesmu mantojuma izlasi, gan iekrāsots ar mūsdienīgiem ritma un harmoniskās valodas akcentiem un, protams, ar atmiņā paliekošām melodijām. Es iestātos par *a cappella* kvotu palielinājumu turpmāk.

Domājot par dejošanas popularitāti un dalībnieku skaita pārsvaru svētkos, jāatzīst, ka deja sakausē mūziku ar kustību prieku, piedāvājot aktīvu un disciplinētu brīvas gribas piedzīvojumu domubiedru pulkā.

Runājot par režiju un svētku koncepcijām, ir jābūt skaidram, apņēmīgam, nešaubīgam vēstījumam, ticībai, ka tas, ko mēs darām, stiprinās mūsu pašapziņu un katru iedvesmos jauniem izaicinājumiem. Dziesmu svētki ir mūsdienīgi. Par to nešaubos. Turklāt daudzi diriģenti joprojām pierāda, ka dziedāt kori ir “stilīgi”. Motivācija piedalīties svētkos un koris ir tāds kā senču aicinājums. Turklāt ir radīta jauna estrāde – Sidraba birzs Mežaparkā –, skanējuma, ērtību un gaumes ziņā izcila svētku vieta visas Latvijas kopkorim.

Pirms 2025. gada svētkiem manas domas bija visai bažīgas *Covid-19* nodarītā posta dēļ, kas burtiski iznīcināja tobrīd aktīvo skolu koru centienus. Satrauc skolēnu skaita straujais kritums, kāds nav piedzīvots agrākos gados. Reizēm šķiet, ka runāt par dziesmu svētkiem ir nepiedienīgi... E-dziesmu svētki izpaudās kā vārģis mierinājums, lai gan ar pateicību par paveikto. Tomēr dzīvo saskarsmi vērtēju kā gandrīz neaizvietojamu. Dodu priekšroku dzīvam skanējumam, neizslēdzot neuzbāzīgu mākslīgu pastiprinājumu. Iestājos par to, lai dziedātāji un klausītāji piedzīvotu gandarījumu no emocijām un tembrālo krāsu daļumu *a cappella* dziesmās.

Latviešiem, lietuviešiem, igauņiem – visiem ir dziesmu svētki, bet tie ir atšķirīgi. Un labi, ka tā. Mūsējie akadēmiskāki. Igaunī neiespringst. Lietuvieši sasparojušies.

Pēdējos gados arvien vairāk tieši jaunieši interesējas un runā par vides ilgtspējību un klimata pārmaiņām, liela mēroga festivālu rīkošanā un finansējuma piesaistē šīs tēmas jau kļūst par normu. Esmu pārliecināts, ka ar dziesmu svētkiem saistītie tūkstoši vadās pēc dziesmas “Caur sidraba birzi gāju, ne zariņa nenolauzu”... Jauniešu personības attīstībā svētki veido vairākus stūrakmeņus. Patriotisms. Pienākums. Prāta un jūtu līdzsvarošana. Svētki kļūs izšķiroši mūsu nākamībai. Tie ir nozīmīgi mūsu kultūrai, jo katrai sevi cienošai tautai ir savas tradīcijas.

No sarunas ar Ilzi Šarkovsku-Liepiņu

Foto: J. Romanovskis, no VISC arhīva

3 Čakša, Anda. Pašvaldību skolu tīkla sakārtošana. Kas patiesībā notiek? Pieejams: IR.lv, 2023. gada 13. martā (skatīts 20.08.2025.).

ARVĪDS PLATPERS
RITA PLATPERE

Arvids Platpers – mākslas maģistrs, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas Kordirigēšanas katedras docētājs. Beidzis Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatorijas Mūzikas pedagoģijas nodaļu (1976) un Kordirigēšanas nodaļas asistentūru (1988).

Bijis pedagogs Rīgas pedagoģiskajā skolā (1968–1972). No 1975. līdz 1998. gadam strādājis vispārīgizglītojošajās skolās – Ķekavas vidusskolā (1975–1988) un Rīgas 45. vidusskolā (1988–1998). Kopš 1986. gada strādā par docētāju JVLMA Mūzikas pedagoģijas nodaļā. JVLMA Mūzikas pedagoģijas nodaļas un katedras vadītājs (1992–2005, 2008–2010), kopš 2005. gada – docētājs JVLMA kordirigēšanas nodaļā.

Kopš 1982. gada ir starptautisko koru mūzikas konkursu laureāta, vīru kora “Ķekava” mākslinieciskais vadītājs. Vīru kora “Absolventi” mākslinieciskais vadītājs (1999–2004). Ar JVLMA Mūzikas pedagoģijas nodaļas sieviešu kori izcīnījis *Grand Prix* Vinē (1998), Polheimā (1999), Romā (2000) un Londonā (2001).

XXII–XXV Latvijas Vispārējo dziesmu un deju svētku virsdiriģents, XXVI Latvijas Vispārējo dziesmu un deju svētku goda virsdiriģents, VI–XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku virsdiriģents un XIII svētku goda virsdiriģents, VIII–X Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku noslēguma koncerta Mežaparka estrādē mākslinieciskais vadītājs. Baltijas valstu Studentu dziesmu un deju svētku *Gaudeamus* virsdiriģents.

Latvijas vispārējo izglītības iestāžu mūzikas skolotāju asociācijas (LVIIMSA) dibinātājs, Ķekavas novada domes deputāts (2005–2014), Ķekavas novada goda pilsonis (2019), Latvijas Republikas 12. Saeimas deputāts. Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieris (2001), apbalvots ar Lāčplēša Goda zīmi bronzā (2015) un zeltā (2019), saņēmis arī citas atzinības un apbalvojumus.

Rīta Platpere 2013. gadā ieguvusi maģistra grādu mūzikas pedagoģijā un diriģēšanā. Mācījusies Rīgas Pedagoģiskās skolas mūzikas skolotāju nodaļā (1968–1972). Studējusi Latvijas Valsts konservatorijā, iegūstot mūzikas skolotāja un diriģenta kvalifikāciju (1972–1977). Bijusi mūzikas skolotāja un diriģente Ķekavas vidusskolā (1977–1996), Ķekavas sieviešu kora “Daugaviete” diriģente, mākslinieciskā vadītāja (1977–2023), 2014. gadā ar šo kori VIII Pasaules koru olimpiādē izcīnījusi Zelta diplomu. Strādājusi Valsts jaunatnes iniciatīvu centrā (Valsts izglītības satura centrā, tagad – Valsts izglītības attīstības aģentūra) kā koru speciāliste. Organizējusi bērnu koru salidojumus, bijusi skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku projektu vadītāja.

Arvids Platpers: 1960. gadā notika pirmie Skolu jaunatnes dziesmu svētki Latvijā. Es tovarar beidzu 5. klasi, un Arnolda Rūķīša vadībā mūsu koris izcīnīja tiesības piedalīties koncertā Mežaparka estrādē. Tā bija Rīgas 5. vidusskola (toreiz nosaukta Zentas Ozolas vārdā), sena Āgenskalna skola, bijusi Otrā ģimnāzija, tagad Āgenskalna Vācu ģimnāzija. Manas atmiņas par svētkiem ir garais brauciens no Zasulauka līdz Mežaparkam ar trīs vagonu tramvaju, kuram aizmugurē bija tukšums, nebija kabīnītes kā tagad. Ar zināmu nepatiku atceros to, ka man ļoti negribējās iet no Zooloģiskā dārza pieturas līdz estrādei, – tur jāiet kādi divi kilometri. Man tas likās ļoti nogurdinoši. Atceros, ka diriģēja divi onkuļi. Nu, protams, Leonīds Vīgners un Jānis Ozoliņš – viņi bija I Latvijas skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģenti.

Skolas koris bija daudzskaitlīgs, ļoti liels. 5. vidusskolā ar jaukto kori strādāja skolotāja Pabērza, viņa spēlēja ļoti labi vijoli, un viņai bija brīnišķīgs jauktais koris, milzīgs. Sākās viss ar pamatskolu – atceros, mēs bijām liels bars. Toreiz dziesmu svētku programmā bija tautasdziesmas un padomju masu dziesmas, bet atmiņā man palicis tas, ka mēģinājumos estrādē bija ļoti grūti sēdēt saulē. Dziedājām daudz balsīgi – trīsbalsīgi, *a cappella*. Arī nākamajos svētkos daudz balsībai bija ierādīta diezgan liela vieta, sevišķi tautasdziesmu apdārēs. Man vismaz spilgtā atmiņā ir Jāņa Ozoliņa sarakstītais “Skolas valsis” “par draudzību un skolas gadiem”, bet šķiet, ka to dziedāja ar pavadījumu.

Rita Platpere: Laikam tas bija 1968. gads, kad arī es pirmoreiz piedalījos. Mācījos vēl pamatskolā. Pēc tam, 1976. gadā, jau sāku strādāt Ķekavas vidusskolā, aizbraucu līdz savam vīram Arvidam. Mēs tur nokļuvām vienā skolā, un arī es sāku vadīt korus un piedalījos skolēnu dziesmu svētkos jau ar saviem vadītajiem koriem. Kādā 1996. gadā, pēc 20 gadiem skolā, es aizgāju strādāt uz Valsts jaunatnes iniciatīvu centru (tagad – Valsts izglītības attīstības aģentūra). Tas notika tieši pēc 1995. gada skolu jaunatnes dziesmu svētkiem, kad es tajos vēl piedalījos ar savu zēnu kori. Jau 2000. gadā sākās mans darbs svētku organizēšanā. Arvids strādāja Ķekavas vidusskolā...

A. P.: Manas darba gaitas pedagoģijā sākās 1968. gadā, kad es, vēl mācīdamies Jāzepa Meīņa mūzikas vidusskolā, sāku strādāt Rīgas Pedagoģiskajā skolā, kur pasniedzu akordeona spēli. Divus gadus centos iestāties augstskolā (Maskavā, Viļņā), lai iegūtu augstāko izglītību akordeona spēlē. Diemžēl tas neizdevās, un 1971. gadā iestājos Latvijas Valsts konservatorijas Mūzikas pedagoģijas nodaļā. Lai pēc apjomīgajiem mācību plāniem apgūtu mūzikas skolotāja arodu, bija jāiet praksē gan mūzikas skolās, gan vispārizglītojošajās skolās. Pieci gadi pagāja ātri! Kā pedagogs esmu nostrādājis trīspadsmit gadus Ķekavas vidusskolā, desmit gadus – Rīgas 45. vidusskolā, – tā toreiz bija bāzes mācību iestāde konservatorijas studentiem, mūsu jauniešiem skolotājiem. Viņiem bija jāiziet prakse gan parastajās, gan mūzikas novirziena klasēs. Un te nu bija liela atšķirība, kā strādāt. Vēlētās atgādināt, ka 90. gadu sākumā mēs ar nodaļas metodiķēm Laimu Lasmani, Ilgu Milleri, Līgu Rozenbergu un Irēnu Nelsoni izstrādājām jaunus mācību plānus, jo mācību programmās vajadzēja mainīt padomju laika saturu. Vēl joprojām mācu diriģēšanu jauniešiem mūzikas skolotājiem.

R. P.: Man ārkārtīgi patika strādāt skolā, bet ļoti nepatika iet klasē, stundās, kas citiem atkal patīk. No sākuma man bija 2.–4. klašu zēnu koris, bija brīnišķīgi, mums bija ļoti panākumi, bet, galvenais, man ārkārtīgi patika ar to darboties. Tad bija periods, kad pastrādāju ar 5.–9. klašu koriem. Kad Arvids aizgāja no Ķekavas vidusskolas, turpināju vadīt zēnu kori. Piedalījos zēnu koru salidojumos, kas notika Cēsīs. Arī dziesmu svētkos – sacensībā bijām desmitais koris, man likās, ka tas ir ļoti labi. Toreiz žūrijā bija Erenštreits... Bet 1996. gadā jau pati organizēju 1998. gada zēnu koru salidojumu kopā ar Ņīnu Grigali, galveno personu, bet es viņai palīdzēju. Tā, lūk, es vingrinājos 2000. gada dziesmu svētkiem. Tiem brašajiem zēniem, kuri toreiz Ķekavā dziedāja zēnu kori, ir jau pāri piecdesmit. Un Arvida vadītajā vīru kori ir viņa paša zēnu kora dziedātāji. Tā, lūk, ir pēctecība.

A. P.: Pateicoties tam, ka Rita Ķekavas vidusskolā strādāja ar 2.–4. klašu kori un tas bija daudzskaitlīgs, man nebija nekādu problēmu izvēlēties dziedātājus korim no 5. līdz 8. klasei, ar kuru mēs V Latvijas skolu jaunatnes dziesmu svētkos 1984. gadā izcīnījām 3. vietu. Tas bija milzīgs panākums. Ar zēnu kori dabūjām 2. vietu, zaudējot izcilajam Pļaviņu vidusskolas zēnu korim ar šarmanto Staņislavu Kalniņu kā diriģenti. Arī mans korītis toreiz nebija slikts, bijām tuvu pie 60 dziedātājiem, un tajos gados tas bija diezgan liels koris. Katrā gadījumā es toreiz aizvedu uz dziesmu svētku finālu ("koru kariem") trīs korus – jaukto, zēnu kori un 5.–8. klašu kori. Tikai jauktajam korim no Ķekavas vidusskolas nepaveicās. Pēc tam man pavērās ceļš uz saskarsmi ar tā laika metodiķiem, diriģentiem, un tā man iesākās profesionālā darbība dziesmu svētkos. Sākumā man piedāvāja kļūt par Jāņa Branta palīgu, pēc tam viņš cienījamo gadu dēļ no Rīgas rajona metodiķa amata atteicās, bet es sāku darboties Rīgas rajonā ar visiem skolu koriem.

Tajā laikā koriem katru gadu bija skates – gan mazajiem, 2.–4., gan 5.–8. klašu koriem, un, ja bija vidusskola, tad bija jābūt arī vidusskolas korim, savukārt pamatskolās pēc mūsu lūguma bija jāveido zēnu kori, un to Rīgas rajonā bija diezgan daudz. Tagad zēnu koru skaits ir sarucis. Skates bija kā izaicinājums, lai kolēģi varētu redzēt, kā strādā citās skolās, salīdzināt. Tā bija ļoti vērtīga pieredze. Toreiz bija kolēģiem jāskaidro, kāpēc nav ielikta augsta atzīme. Mēs parasti žūrijā aicinājām tā laika redzamākos diriģentus no citiem rajoniem, lai nebūtu tā, ka savējie atbalsta savējos, lai tā nebūtu tā sauktā mājas virtuve, par ko bieži nerunā. Parasti katrā rajonā vienmēr ir bijuši ļoti spēcīgi skolotāji – entuziasti un prasmīgi pedagogi –, kas mācēja korus saglabāt visu laiku ļoti augstā līmenī, piemēram, Olga Jakāne Siguldas pamatskolā. Viņai bija divi izcili kori – zēnu un 5.–8. klašu koris. Arī Juris Priedeslaipa Salaspils 1. vidusskolā, Brigita Kalniņa Baldones vidusskolā un citi.

R. P.: Mēs ar Olgu sacentāmies ar saviem zēnu koriem un 2.–4. klašu kori, bet daudzi no dziedātājiem, pateicoties viņas darbam, vēlāk ir pievērsušies mūzikai un vēl tagad atceras to, ko viņa ir sniegusi saviem audzēkņiem muzikālajā audzināšanā.

A. P.: Internātskolā toreiz sāka strādāt Marija Brazovska, kura vēlākajos gados darbojās Rīgas 50. vidusskolā, tagadējā Humanitārajā vidusskolā, un tad Āgenskalna Valsts ģimnāzijā. Šī skolotāja jau toreiz veidoja ļoti augstas kvalitātes korus – mazus, protams, cik nu tās skolas bija, bet vienmēr augstā līmenī.

Skolu jaunatnes dziesmu svētku attīstībā daudz bija darījis Jānis Brants – rūpējies gan par repertuāru, gan par skatēm un kopmēģinājumiem. Domāju, ka pie viņa meitas noteikti ir saglabājusies Jāņa savulaik savāktā informācija par to, kas notika novados, kāds bija repertuārs, gatavojoties I–V dziesmu svētkiem. Tā tomēr ir vēsture, kas dotu iespēju precīzi uzzināt, kādas dziesmas tika izvēlētas dziesmu svētkiem, no kādām atteicās. Savā darbā Brants bija ļoti skrupulozs.

Studiju gados bija nerakstīta tradīcija, ka studentam bija “obligāti” jādzied sava pedagoga kori. Mans pedagogs bija profesors Pauls Kvelde, kurš bija vīru kora “Absolventi” mākslinieciskais vadītājs. Tādējādi man iznāca piedalīties dziesmu svētku simtgadē (1973). Stāvēt estrādē kora dziedātāju rindās, vēroju virsdiriģentu darbu mēģinājumos un koncertā. Tad arī piezagās doma, ka nebūtu slikti būt viņu vietā.

1984. gada skolu jaunatnes dziesmu svētki man kļuva par pagrieziena punktu, pēc kura es vairāk pievērsos tieši bērniem un jaunatnei. Nākamajos svētkos 1989. gadā man piedāvāja virsdiriģenta godu, pateicoties panākumiem ar koriem un tam, ka vadīju veselu rajonu. Un mēs ar Dūmiņu jau bijām līdzvērtīgi...

Tad, kad mēs ar Ritu strādājām Ķekavas vidusskolā, mums bija pieci kori. Starp citu, ir vērts pateikt, tieši kuri, jo tā bija sistēma, kas vēlāk pazuda. Tātad bija pirmo klašu “masu koris”, kur visi – Ķekavas skolas pirmās trīs, vēlāk četras klasītes, arī krievu plūsmas korītis – visi bez izņēmuma nāca uz zāli, un Rita ar viņiem darbojās. Kad vienu brīdi viņa bija bērna kopšanas atvaļinājumā, es, lai nebūtu jāmeklē cits skolotājs, dabūju pastrādāt Ritas vietā. Arī tā bija laba pieredze, jo mēs mācījām gan rotaļās iet un dziedāt rotaļdziesmas, gan populāras bērnu dziesmiņas un kustēties telpā. Tika apgūtas “Sudmalīņas”, “Plaukstiņpolka” un “Tūdaliņ, tagadiņ”, arī “Mugurdancis” – dažkārt ar lielām grūtībām, jo ne visiem bērniem bija laba koordinācija. Vienvārdsakot, es domāju, ka Latvijas skolās tagad ir pazaudēta iespēja visiem bez atlases divreiz nedēļā apmeklēt šādas nodarbības.

Ar otro klasīti jau sākās daudz balsība – divbalsība. Rita vadīja 2.–4., es – 5.–8. klašu kori, vidusskolas koris dzima, sākot ar 1975. gadu, un sākumā tas bija meiteņu koris, jo puisi nebija tik daudz. Tad pamazām tika izveidots arī jauktais koris, un 1984. gadā visi Ķekavas kori Rīgas rajonā izcīnīja pirmās vietas. Tagad Ķekavas vidusskola vairs nepiedalās dziesmu svētkos, jo tur koru nav. Un tā ir vidusskola, kur ir tūkstotis audzēkņu!

R. P.: Pēc administratīvajām pašvaldību reformām (2004. gadā – *red.*) zaudēja visa apmācības sistēma, jo tajā laikā, kad vēl bija rajoni, strādāja rajona galvenais metodīķis, kurš atbildēja par koru kustību, pārzināja visus korus, organizēja pasākumus. Skolu direktori bija atbalstoši, bija pavisam cita atmosfēra. Vēl pat 2000. gadā, kad es sāku strādāt VISC un apbraukāju visu Latviju. Toreiz varēja just pašvaldību attieksmi, vēlmi visiem piedalīties. Bet pamazām, gadiem ejot, radās situācija, ka tie nabaga skolotāji bija spiesti cīnīties paši, – uz skatēm ne vairs direktors atnāk, ne kāds no pašvaldības. Tikai ar retiem izņēmumiem. Izskatās, ka tas nevienu vairs neinteresē. Reformu rezultātā pazuda arī visi atbildīgie metodīķi, par kuriem agrāk izvēlējās spēcīgāko koru diriģentu. Viens pie otra brauca, skatījās, rādīja, atrada, un bija tāda pamatīga dūres sajūta... Reformu rezultātā ienāca jauni cilvēki, kuri neko no tā nezina. Kādreiz, kad veidojām repertuāru, mēs organizējām kopīgus seminārus, rajonos izvēlējās dziesmas un lika priekšā dziesmu svētku repertuāra veidotājiem. Bet pēc tam jau pazuda jēga aicināt cilvēkus no reģioniem, jo atbildīgie bieži vien nebija mūziķi, bet mākslinieki vai citas kultūras nozares speciālisti, kuri atbildēja par visu.

A. P.: Man šķiet, ka pašplūsmā palaista ir visu priekšmetu pārraudzība Izglītības ministrijā. Kādreiz tur bija metodīķi, piemēram, tādi kā tagadējais Jelgavas vidusskolas direktors Agris Celms. Metodīķis bija tas, kurš saprata, kādu vajadzētu lektoru, par ko būtu jārunā, kas ir sasāpējis, jo viņš saprot, ir iedziļinājies lietas būtībā. Ministrijas vadībai bija citi uzskati, sevišķi Izglītības departamenta ilggadējai vadītājai Evijai Papulei. Metodīķi – priekšmetu profesionāļi – tika nomainīti ar referentiem, kuri pārsvarā bija tikko beiguši augstskolu un bez praktiskā darba pieredzes skolās. Referents ir darbinieks, kura darba pienākumos ir norādīts, ka jānoorganizē tikai sapulce vai konference, jāauzina attiecīgā mācību priekšmeta profesionāļus nolasīt lekciju. Metodīķi tika nomainīti ar referentiem, kuri organizē pasākumus konkrētos priekšmetos. Domāju, ka ministrijā neviens referents

šodien jums nepateiks, kādas problēmas ir dziedāšanā, kas ir obligāta no 1. līdz 9. klasei. Cilvēki, kuri nav mūziķi, atbild par dziesmu svētku sagatavošanu. Dejoņtāji, kori, ansambļi, instrumentālie ansambļi – visi ir vienuviet, taču jābūt cilvēkam, kurš kaut ko saprot. Ar to, ka viņš ir labs vizuālās mākslas vai ļoti labs darbmācības skolotājs, nepietiek, jo lāgā pat nesaprot, vai notis korim, kas piedalās dziesmu svētkos, ir jāsūta uz skolu vai nav.

R. P.: Gadās pat smieklīgi kuriozi. Mēs apkopojam statistiku, kādi kori darbojas katrā skolā. Un tad ir rakstīts: “2–4. klašu jauktais koris.” Mūziķis zinātu, ka jauktajā korī dzied tenori, basi, soprāni un alti, un 2.–4. klasēs jaukts koris nekādi nevarētu būt...

Mani lielie svētki bija 2000. gadā, kad manā un Ņinas Grigales pārziņā bija noslēguma koncerta organizēšana Mežaparka estrādē, arī pūtēju orķestriem koncerts notika turpat. Gatavošanās un skates sākās jau divus gadus iepriekš. 2000. gadā Jaunatnes iniciatīvu centrā mums bija tikai viens kabinets, viens dators, bet 1995. gadā vēl turpināja rakstīt ar roku, un es nezinu, kā Jānis Sprancmanis visu iespēja viens. Bet tad mēs 2000. gadā dabūjām to vienīgo datoru, visu paspējām, pat sagatavot 2000. gada bukletu 30 000 eksemplāros, kurš man joprojām liekas visjaukākais no visiem, kas iznākuši, jo šeit bija tikai divas vai trīs reklāmas. Likās, ka vajadzētu bērniem kaut ko dzīvīgāku, atbilstošāku un jaukāku, tāpēc bukletā ielikta virsdiriģentu bildes bērna vecumā. Vienīgi Jānis Dūmiņš tā negribēja.

Mums nebija nekādas distancēšanās no prezidentiem. Nāca Vaira Vīķe-Freiberga, apsēdās kopā ar mums, visiem organizatoriem. Varēju apsēsties blakus un palūgt viņai autogrāfu. Te ir daudz autogrāfu, redz, Raimonds Pauls: “Daudz cietušajai Ritai Platperes kundzei.” Vēl joprojām viņš mani sauc par “daudz cietušo”. Man pat vairs nav vārda... Re, kur, piemēram, Māris Sedih – Māris Sirmāis. Viņš tad pirmo reizi bija virsdiriģents. Viņš raksta: “Baltajam gulbim par tām gaišajām, kopā pavadītajām dienām.” Mēs tikāmies ar brīnišķīgiem virsdiriģentiem. Un es dabūju pastrādāt ar šīm personībām.

A. P.: Komponistiem, dzejniekiem, režisoriem...

R. P.: Un virsdiriģentiem. Draudzīgā atmosfērā pagāja viss gatavošanās laiks, konkurss un pēckonkurss, kad mēs Romāna Vanaga mājā dedzinājām visas vērtējumu lapiņas, jo mums bija jāizvēlas, kas tad konkursā dabūs *Grand Prix*. Toreiz uzvarēja Tērvetes 5.–9. klašu koris, kuru vadīja Dace Reinika, bet Lauris Reiniks vadīja tiešraidi. Kad *Grand Prix* balvu pasniedza Lielajā estrādē, viņš izsaucās: “Tā ir mana mamma!”

Tūkstošgades mija bija tāds liels pacēluma gads. Svētku kopējā vīzija bija “Sapnītis – brīnums”. To izdomāja režisore Līga Balode no Daugavpils. Bērniem vajadzēja uzrakstīt un iesūtīt katram savu sapnīti. Te daži no sapnišiem. Piemēram, “Es katru nakti sapņoju par zirgu fermu, kur būtu raibi un balti zirgi, melni man nepatīk”, “Es gribu kļūt par balerīnu”, “Es vēlos, lai Lubānas tilts būtu salabots”. Vai “Es vēlos, lai māsiņa neslimo un izaug liela un skaista” – to rakstīja desmitgadīgā Dārta. “Es gribētu apceļot visu zemeslodi” – Liene, divpadsmit gadi. “Es gribu, lai Latvija būtu liela un stipra” – Jānis, astoņi gadi. Bet te bija arī tāds: “Es vēlos nomirt, lai redzētu, ko citi dara, varbūt, ka dzīve bez manis ir labāka.” Mēs pēc tam runājām, ka te jānoskaidro, kas ar bērnu noticis, ja viņš desmit gadu vecumā šādi izsakās. Un te vēl viens: “Es gribu moci”, un bērnu zīmējumi klāt...

A. P.: Es pirmo reizi uzvarēju konkursā kā 2000. gada svētku mākslinieciskais vadītājs. Režisore – Mirdza Zīvere. Noslēguma koncertu mēs gatavojām kopā. Tūkstošgadu un simtgades maiņa svētkiem uzlika tādu kā zīmogu, tāpēc kā noslēguma koncerta nosaukumu izvēlējāmies “Sliekšnis”. Par virsdiriģentiem tika izvēlēti pieci: Jānis Erenštreits, Romāns Vanags, Eduards Grāvēitis, Māris Sirmāis un es. Divi pirmajā daļā, viens otrajā, viens trešajā un viens ceturtajā. Tagad viņu ir gandrīz divdesmit, katram viena dziesmiņa vai divas, un viss. Toreiz mēs izveidojām četrus koncerta blokus, lai katrs no tiem nebūtu garāks par trīsdesmit minūtēm un mūzika kopumā nepārsniegtu divas stundas. Ņemot vērā arī to, ka būs runas, uzrunas, himnas, apbalvošanas. Pirmās daļas centrā bija latviešu kora dziedāšanas tradīcijas saglabāšana ar *a cappella* dziedāšanu un tikai latviešu autoriem. To diriģēja Romāns Vanags un Jānis Erenštreits. Sekoja 2. daļa, kuras diriģents bija Eduards Grāvēitis – ar ļoti veiksmīgi izvēlētiem rotaļu un deju dziesmām. It kā atskatoties uz latviešu tautas atstāto daudzo gadsimtu mantojumu, tās bija aranžējis no ASV atbraukušais Imants Mežaraups. Pavadijumu tautas instrumentu orķestrim bija veidojis Jānis Grigālis. Piedalījās arī solisti, sevi spoži parādīja Ance Krauze, kura toreiz bija studente. Trešajā daļā bija pasaules tautu tautasdziesmas. Bija paredzēts, ka koncerta sākumā pamazām aiz estrādes tiktu piepūsts liels balons, un tad, kad sāktos trešā daļa, mēs it kā aizlidotu apkārt pasaulei, no augšas paraugoties, kas notiek Lietuvā, Vācijā, Itālijā, Skotijā, Ziemeļamerikā,

Dienvidamerikā, Austrālijā, Āfrikā... Un atgrieztos caur Krieviju un Igauniju Latvijā. No katras valsts bija izvēlēta viena dziesma, ko mēs atskaņojām oriģinālvalodā. Tā bija mana ideja. Bet, ja šodien paskatās ierakstu, redzams vien maziņš baloniņš. Nebija naudas... Un mēs runājam, ka aplidosim apkārt pasaulei, bet ar ko? Turoties pie tā mazā baloniņa?

Visas dziesmas dziedājām oriģinālvalodās, arī skotu valodā, kas atšķiras no angļu valodas, amerikāņu angļu valodā, arī Austrālijas variantā. Itāļu valodā *Santa Lucia*, slaveno Sāremā valsi igauņu valodā. Izvēlējamies *Večernij Zvon* krievu valodā, Jānis Sproģis bija uzaicināts kā solists. Un man jau tad pārmeta, ka šī dziesma ir dzimusi Anglijā. Pētera I laikā krievi uz turieni tika sūtīti mācīties būvēt kuģus, un viņi atveda šo melodiju uz Krieviju, kur tā folklorizējās.

Es biju virsdiriģents pirms tam arī "lielajos" dziesmu svētkos. Nodiriģēju pasakaino Jurjānu Andreja dziesmu vīru korim "Lūk, roze zied!". Atceros, Leonīds Vīgners man novēlēja, lai es liriskāks nepaliek: "Tu paņem kārtīgi: lūk, roze zied!" Kad nodiriģēju, pagāju malīnā un satiku Zigmaru Liepiņu – viņš ir mans kursabiedrs –, un mēs sākam runāt par to, ka jau gatavojam skolu jaunatnes dziesmu svētku repertuāru. Vajadzēja kaut ko jaunu "Slieksnim", kas nekad nav bijis. Un es teicu: Zigmar, vai tu vari izveidot kaut ko "roķīgu" – koncerta pēdējo daļu ar kārtīgu roka ansambli. Tā tas palika. Bet jau septembrī viņš mūs ar Ritu uzaicināja un parādīja uzmetumus sešām melodijām. Tas bija "Zelta kauss", slavenais cikls, ko diriģēja Māris Sirmāis, pirmoreiz būdams skolēnu dziesmu svētku virsdiriģents. Tekstu uzrakstīja Māra Zālite. Rita piedāvāja, un viņa uzrakstīja dzejoli "Kā zvēri Dugavu raka". Lai visi skolu un koru diriģenti varētu dzirdēt šo ciklu jau iepriekš, ar savu mūzikas pedagoģijas nodaļas jaukto kori noorganizēju darba izpildījumu Māra Sirmā vadībā. Mums bija daudz oponentu, kuri teica, ka to gabalu nevajag vispār, ka tas ir pārāk grūts – sešas daļas, ritmiski grūti pavadījumi. Saprotams, ka mazās lauku skolīnās dabūt koncertmeistaru sarežģīti, un bez tā iestudēt šo darbu bija grūti. Bet Zigmars sagatavoja demoversiju, un tie, kuri gribēja, tie visi, iestudējot dziesmu, varēja atskaņot ierakstu. Un visi dziedāja, viss bija precīzi. Turklāt koncertā uzstājās tikko dzimušais ansamblis *Time After Time* Kārļa Lāča vadībā, un Zigmars Liepiņš piedalījās arī pats. Tātad, divi "taustiņnieki" un kārtīga rokgrupa.

Ļoti daudzi mani nopietnās mūzikas kolēģi bija sašutuši, ka vispār šāda skaļa mūzika nonākusi estrādē – kora dziedāšanas citadelē, bet rezultātā tā bija viena no skaistākajām daļām. Jelgavas bigbends Raita Ašmaņa vadībā, 21. gadsimta ritmi... Liels ieguvums bija tā laika populārākie solisti Pits Andersons, Ance Krauze, Ainars Mielavs, Arnis Mednis.

R. P.: Mums likās, ka skolēnu svētkiem nav jābūt "lielo" dziesmu svētku kopijai, tajos jābūt pavisam citām lietām, lai ieinteresētu bērnus dziedāt ar kaut ko modernāku un lai skolotājiem būtu vieglāk. Jo ir jau arī mūzikas skolas, kur bērni var dziedāt klasiskus un sarežģītākus darbus *a cappella*.

Ja bērns ar prieku dziedās kaut ko "popsīgāku", tad šī prasme neliks viņam vilties vēlāk un nenobaidīs no tālākas dziedāšanas. Galvenais ir pamatposmā iedot mīlestību pret dziedāšanu. Tā ļoti atšķiras no deju mākslas un prasa milzīgu pacietību un darbu, jo tev pašam jāstrādā ar savu balsi. Tas ir grūti, jo korī jau visi nedzied vienbalsīgi. Tāpēc galvenais ir rosināt dziesmas un dziedāšanas mīlestību. Ja vēl bērns nokļūst līdz dziesmu svētkiem, tad viņš rodas spēcīgas emocijas. Turklāt dziedot to, kas ļoti patīk. Un tad viņš vairs nedzied gariem zobiem. Mērķis ir sasniegts. Šodien gan skolotāji saka, ka ar piedalīšanos dziesmu svētkos nespēj bērnus iejūsmināt. Bērni un jaunieši ir mainījušies.

A. P.: Piecdesmit kilometru attālumā galvaspilsēta bērniem ir sasniedzama, viņi tur ir bijuši. Bet mums ir ļoti daudz rajonu 100, 150, 200 kilometru attālumā no Rīgas. Īpaši jau Latgales bērnus no mēģinājumiem brīvajā laikā mēdza vest uz Jūrmalu, lai parādītu Rīgas jūras līci, horizontu, pludmali, viļņus. Daudzi bērni pat nezina, kur Rīgā ir operetātris. Viņi aug ģimenēs, kur vecāku rocība ir dažāda, un nav noslēpums, ka ne jau visi vecāki var atbraukt un pabūt galvaspilsētā, nemaz nerunājot par aiziešanu uz teātra izrādi.

R. P.: Mēs kā skolotāji atceramies, ka tad, kad puikām vajadzēja baltos krekļus, dabūjām iet uz "otrās dzīves" veikaliem, lai varētu arī trūcīgākam bērnam tos iegādāties. To ir darijuši daudzi skolotāji. Mēs jau ierakstos redzam, kādi bija bērnu koru tērpi deviņdesmit piektajā un pat divtūkstošajā gadā. Un cik krāšņi tie ir šodien. Ne visiem koristiem ir tastatūra, taču ir koncerttērpi, pie kuriem strādājuši modelētāji, šuvēji.

A. P.: Tie, kuri nodarbojas ar mūziku, attīsta sevī jūtas, radošumu, skaistumu. Līdzjutību. Nāk prātā konferences un sapulces, kad Atis Kumsārs teica: "Bērni ir maksimāli

jāiesaista muzikālās aktivitātēs, vai viņi to grib vai negrib.” Viņš bija izpētījis, ka Latvijas cietumos nav tādu cietumnieku, kuri ir beiguši mūzikas skolu. Viņš ar to gribēja parādīt, ka mūzika veido prasmi sevi organizēt darbam, saprast cita veidoto, iedziļināties. Tikai tas, kurš pats ir izbaudījis mūzikas apguves grūtumu, cik sarežģīti ir spēlēt ģitāru vai vijoli, vai klavieres, prot cienīt arī otru. Un tā ir tā lielākā vērtība.

Kādreiz mēs dzīvojām viensētās. Kas mūs vienoja? Sanāksšanas, kad vairākas viensētas sanāca kopā, jo kori veidojās no viensētu ļaudīm. Bija mazāki svētki, kas notika starp dziesmu svētkiem, kad ļaudis sanāca kopā, apmainījās ar viedokļiem, jaunu miem, iemācījās komunicēt. Viņi attīstīja savu prasmi uz klausīt otru. Domāju, ka te varētu izdarīt ārkārtīgi dziļus secinājumus, ko dod koru kustība. Dziesmu svētkus nevajadzētu salīdzināt ar festivāliem, kuros darbojas profesionāli cilvēki, gan instrumentālisti, gan vokālisti. Pasaulē tādu ir ļoti daudz. Brazīlijā ir karnevāls, Losandželosā – milzīgi mūzikas svētki, Stokholmā notiek festivāli, kur piedalās universitāšu kori, un tā tālāk... Izpausmes formu ir daudz. Bet dziesmu svētki ir tautas saliedēšanas un tautas pašapziņas saturētāji. Mēs satiekamies ar pilnīgi svešiem cilvēkiem jau tad, kad notiek skates un atbrauc komisija. Katru piecgadi jau mainās arī paši bērni. Viņiem patiek elki, un viņi ciena arī tos vecākos dziedātājus.

Šķiet, sākot ar 2000. gadu, ir sākušies virsdiriģentu braucieni pie koriem, bet kādreiz tā nebija – bērnus sagatavoja skolotāji, un labākajā gadījumā notika rajona svētki. Tagad virsdiriģenti brauc mēģināt jau pusotru divus gadus pirms svētkiem, lai arī skolotājiem būtu skaidrs, kā konkrēto dziesmu vajadzētu dziedāt. Jo labāk skolotājs iemāca, jo mums ir vieglāk estrādē. Arī bērniem vieglāk, jo viņi jau dzied tā, kā skolotājs iemāca. Sevišķi zēnu kori un mazie nereti estrādē lūkojas debesīs un iedzied pauzēs, jo izrādās, ka skolotājs to pauci nav varbūt tik skrupulozi iestudējis.

2000. gads bija sliekšnis. Ko darīt tālāk? Man palaimējās arī nākamajos svētkos būt atbildīgajam par gatavošanos. Mums bija izveidojusies sistēma, ka neviena dziesma netika no manas puses uzspiesta. Mēs sanācām tā saucamie eksperti un pieci virsdiriģenti, mums piebiedrojās Mārtiņš Klišāns, un izdevās saglabāt tradīciju, ka noslēguma koncertā tiek iekļauts viens lieldarbs. Tad sākās labā tradīcija lūgt komponistus rakstīt skolēnu svētkiem. Savulaik dziesmu svētkiem tika piedāvāta Artura Maskata “Princesīte”, tā bija ceturta redakcija. Jo pirmo varēja nodziedāt Radio koris vai Akadēmiskais koris “Latvija”, otro – bērni no skolas ar mūzikas novirzienu vai mūzikas skolu kori, arī ar trešo vēl bija problēmas, bet beigās izrādījās, ka šo dziesmu lūdza atkārtot. Publikai ļoti patika. Ne katru dziesmu, ko komponists uzrakstīja, iedeva koriem, un visi dziedāja. Nē!

Pateicoties tam, ka es vadīju Mūzikas pedagoģijas studentu kori, mums bija korītis, kas šis jaunās dziesmas dziedāja īpašā seminārā. Tagad to turpina darīt arī Edgars Vītols. Tad notiek skolotāju un programma veidotāju apspriede, vai dziesma ir piemērota, kur ir problēmas un tā tālāk. Šī labā tradīcija aizsākās 2005. gadā.

Man šķiet, ka pašlaik radio un televīzija ļoti maz raida skolēnu koru un orķestru ierakstus. 6. vidusskolai ir labi kori un simfoniskais orķestris, izcils pūtēju orķestris. Pieaugušo kori ir tādi smagnējāki. Bet skolēnu kori tieši tembrāli ir ārkārtīgi gaiši. Valsts svētkos varētu atskaņot viņu kādreiz iedziedāto Jurjānu Andreja “Tēviju”. Ļoti gribētos atkal dzirdēt arī Raimonda Paula sarakstīto “Tālavas taurētāju” ar Rūdolfa Blaumaņa dzeju. Tā paaudze, kas dziedāja no galvas šo dziesmu, zina to vēl šodien.

R. P.: Par Jurjānu “Tēviju”. Atceros, atnāca Gido Kokars un teica: “Nu nē... Jūs ko, traki esat, tādu dziesmu? To taču nevar! Bērni mokās, šausmas!” Pēc kādām pāris nedēļām viņš atnāk – nē, vajag tomēr. Viņš esot aprunājies arī ar savu brāli, tas ir labs darbs, un nav tik traki, visi varot.

A. P.: Kantātē nekas netika pārveidots, lai neviena nots nebūtu aranžēta, kas nav oriģinālā. Izņemot kadences, trešo balstiņu, jo zēnu kori dziedāja divbalsīgi – soprānu, altu vai unisonu, 5.–8. klašu kori dziedāja pirmo balsi, soprānu, bet altu un tenoru – trešā balss, un tas viss. Tikai kadencēs, kur zemie toņi, trešā aizgāja uz otro balstiņu. Bet jauktie kori dziedāja tā, kā ir oriģinālā. Žēl, ka šo ierakstu neatskaņo.

R. P.: 2005. gadā bija arī cits pasākums – sākās garīgās mūzikas koncertu tradīcija. Līdzās lielajam noslēgumam Doma baznīcās dārzā bija koncerts, kurā atskaņojām Uģa Prauliņa darbu “Dzīvības koks”. Aira Birziņa bija mākslinieciskā vadītāja, bet Uģis Brikmanis – režisors. Tas bija liels notikums. Pēc tam garīgās mūzikas koncerti turpinājās arī nākamajos svētkos. Tajos varēja piedalīties labākie kori no mūzikas skolām.

A. P.: 2005. gadā Eduards Grāvītis gribēja, lai bērni pēc koncerta padzied tautasdziesmas. Pēdējās dziesmas izskanēja, viss bija beidzies, Grāvītis uzdeva toni, sāka dziedāt, bet saprata, ka jaunieši nezina tekstus. Tāpēc pēc svētkiem mēs palūdzām, lai visi bērni uzraksta 20 dziesmas, kuras gribētu dziedāt. Veicām atlasī un izdevām 20 dziesmu tekstus grāmatiņās. 2010. gadā sanāca skaista padziedāšana. Sadziedāšanās tradīcija sākās skolēnu svētkos, ne pieaugušajos.

Manā skatījumā vislielākās emocijas bija VI Skolu jaunatnes dziesmu svētkos 1989. gadā. Vienu gadu vēl te turpināja būt padomju iekārta – strādāja padomju milicija, plīvoja padomju karogi, un visur bija redzama PSRS atribūtika. Bet estrādē, es nezinu, kas to bija noorganizējis, bet karogi bija nomainīti. Plīvoja Latvijas karogs. Un vēl viens – pa vidu.

1989. gada svētkos pirmoreiz tiku izvēlēts par virsdiriģentu, un mani 6. janvārī paaicināja uz dziesmu dalīšanu. Tur bija arī izglītības ministrs Aldonis Builis un režisors Ivars Mozers. Mēs visi esam sanākuši – Brants, Sprancmanis, Platpers, Erenštreits, Dūmiņš – visi virsdiriģenti. Mozers pieceļas un saka savu pasaules svētīto runu: cienījamie klātesošie, es gribu pateikt kaut ko ļoti nopietnu. Ja mēs šodien neatteiksimies no 11 dziesmām, kas vairs neatbilst laika garam un saturam, es nolieku savas režisora pilnvaras. Tad nu kuras dziesmas? Olģerta Grāviša dziesma par Ļeņinu “Iededzis saulē”, vesela virkne Pahmutovas un citu autoru masu dziesmu krievu plūsmas koriem krievu valodā. Tātad 11 dziesmas tika nomainītas ar tādām kā “Nevis slinkojot un pūstot”. Turklāt bērni dziedāja *a cappella*: divbalsīgi, trīsbalsīgi un četrbalsīgi bez pavadījuma. Tieši mēs aizsākām latviešu patriotisko dziesmu dziedāšanas tradīciju svētkos. “Labvakar, Latvija!”, “Latvju zeme vaļā stāv” no Zigmara Liepiņa rokoperas “Lāčplēsis” – “Mazs bērniņš krustcelēs”. Tā bija kā Latvijas izšķiršanās, uz kuru pusi iet. Toreiz izskanēja arī skaistā “Tēvs, māmiņa”, vienvārdsakot, tika nomainītas dziesmas, kuras visi bērni nepilnu piecu mēnešu laikā iemācījās no galvas. Tās bija tādas emocijas! Vēlākos svētkos tādas vairs nav bijušas... Protams, esmu diriģējis lielformas darbus, un tā ir tāda sajūta, kad tu pamāj ar roku, un tie divpadsmit tūkstoši ieskanas... Tās ir īpašas emocijas, kas vienmēr pārņem ķermeni, kad tu esi tā milzīgā kopkora priekšā. Ir jau bijis visādi, kad koris ritmiski “salet sviestā”, bet tā visa ir virtuve. Bet tik emocionālus svētkus kā 1989. gadā es vairs neesmu piedzīvojis.

R. P.: Es tajā laikā strādāju skolā, toreiz bija auseklīšu laiks. Bija tik viegli motivēt bērnu – ja tu labi mācīsies, tad varēsi piespraust auseklīti. Bērni tā mācījās, tik ļoti gribēja piedalīties svētkos un vienā momentā apguva visas Ziemassvētku dziesmas, dziesmu svētku repertuāru, lai būtu cienīgi un lai viņiem būtu piesprausts tas auseklītis. Tāpēc es nebrīnos, ka dziesmas, kas tika nomainītas, tika ātri apgūtas. Bērnu vidū gaisā bija jūtama tāda atmosfēra, ka visi gribēja būt labi, patriotiski.

Pēdējos gados kora dalībnieku skaits sāk samazināties. To jau vēstīja arī raidījumā “Kultūršoks”, kur tika rādīta manis rakstītā statistikas lapa pa gadiem. Es vienmēr skrupulozi vācu datus. Samazinās arī skolu un bērnu skaits, līdz ar to arī koru daudzums... Redzot, kā šobrīd bērni visu laiku darbojas ar saviem telefoniem, vērojot to, ka viņiem ir sēdoša ikdiena, laika sporta nodarbībām arī nav tik daudz, bet mūzika ar kustību ir saistīta, es savus bērnus vai mazbērnus gribētu sūtīt mūzikas skolā. Un, ja vēl paspēj, tad lai arī turpina dziedāt. Ar dejas mākslu ir līdzīgi – tur kustība, tērpi, studijā ierakstīta mūzika. Noņemiet mūziku, un paliek tukša lēkāšana. Dejas un mūzikas, skaņas un kustības apvienojums ir tas, kas dod emocijas.

Bet kora māksla, kā jau sākumā esmu teikusi, ir daudz sarežģītāka, un, ja vēl ir *a cappella*... emocija jāizliek bez palīgīdzekļiem. Izskan pārmetumi, ka skolēnu svētkos netiek ievērota dziesmu svētku tradīcija, jo mazāk dzied *a cappella* dziesmas, bet ir arī tāds viedoklis, kas pavadījums jau nav nekas slikts, jo netraucē, bet papildina, krāšņo emociju. Un arī tam bērnam ir drusciņ vieglāk, nekā nodziedāt *a cappella*. Meģinām ievērot līdzsvaru.

A. P.: Problēmas ar *a cappella* dziedāšanu radušās tāpēc, ka tā tomēr prasa labi attīstītu harmonisko dzirdi. Daudzi pat nesaprot, kas tā tāda. Mēs kā mūziķi to zinām. Ja blakus stāvošais nevar noturēt savu balsi, ļoti spēcīgi dziedāšana cita balss viņu vienkārši nojauc. Dziedāšana sāk skanēt intonatīvi netīri.

Paši esam samazinājuši mūzikas apmācību skolās. Vispirms jau vidusskolās. 1994. gada kongresā Skolotāju namā Helēna Lazareviča lūdza nobalsot, vai mūzika paliek vidusskolā kā obligāts vai tikai kā izvēles priekšmets. Un tuvu pie 60 procentiem – pārsvarā skolu direktori, vadītāji, skolotāji bija mazākums – viņi nobalsoja par to, ka tai jābūt izvēlei. Kas

grib to mūziku, lai mācās. Tas bija pirmais trieciens. Otrs – tas, ka mēs atteicāmies no kora stundām kā mācību stundām. Mūzika kļuva par interešu izglītību. Līdz ar to mēs motivējām tikai tos, kas grib dziedāt. Tad vecākiem bija jāparakstās, ka bērns dzied. Mainījās arī sociālā vide, transports veda skolēnus projām, koris pulksten divos vairs nevarēja notikt kā kādreiz. Uz pirmo stundu bērns atbraukt nevarēja, jo autobuss veda noteiktā laikā. Sevišķi tas skāra mazās lauku skolas.

Bet vislielākā nelaime bija tā, ka mēs atteicāmies no relatīvās solmizācijas. Kodāja sistēma bērnam mācīja pakāpju izjūtu, un tā ir tā harmoniskā dzirde. Metodika mums bija izstrādāta un balstījās uz to, ka līdz sestajai klasei bija divas stundas nedēļā. Krievu plūsmas skolas no tām atteicās. Es prasīju, kāpēc. Viņiem esot jāmacās latviešu valoda. Latviešu skolas tomēr turpināja, bet arī ne jau divas stundas. Metodika bija sakārtota tā, ka, sākot ar otro klasi, vispārīzglītojošās skolās jau vajadzēja dziedāt divbalsīgi. To trenēja vispirms ar ritma vingrinājumiem, un tas bija pamats, lai varētu attīstīt daudz balsīgo dziedāšanu.

Nemot vērā visu manis sacīto, mēs varam teikt: ja kādreiz 1. klasītē atnāca bērni no pirmskolas – un pētījumi liecina, ka līdz pat 75 procentiem 1. klasē bija tādi, kas jau mācēja dziedāt –, tad skolotājiem bija vieglāk strādāt ar tiem 25 procentiem, jo bērnu vidē viņi ātri iemācījās dziedāt unisonā. Bet tagad šis skaits ir vienkārši traģisks, sevišķi zēnu vidū. Un daudzi skolotāji iet vieglāko ceļu, balstoties tikai uz tiem, kas mācās mūzikas skolā, līdz ar to samazinās dziedātpratēju skaits. Skolās, kur dziedāšanas skolotāji ir personības, tur viss ir kārtībā. Gan Jelgavā, gan vairākās skolās Rīgā ir izcili skolotāji, mums ir Rēzekne, Daugavpils, kur krievu bērni dzied labāk nekā latviešu skolēni, turklāt ar lielisku izrunu. Lūk, ko nozīmē skolotāji ar augstām prasībām un profesionāli. Tas, ka skolām vairs neizvirzīja koru kustības uzturēšanu kā obligātu prasību, ir novedis pie situācijas, ka daudzās skolās koru vairs nav. Skates apliecina, ka skolu kori skaitliski ir ļoti mazi, vairs nav to lielo koru, kas bija kādreiz lielās vidusskolās. Traģiski, ka skaitliski sarūk zēnu kori, līdz ar to vidusskolās trūkst tenoru un basu. Kur tad viņi var rasties, ja zēni nedzied pamatskolā?

R. P.: Kādreiz mūzikas skolotāju gatavoja darbam skolā un paralēli mācīja būt arī skolas kora diriģentam. Bet tagad daudzviet ir tendence, ka skolotāji nav pietiekami sagatavoti, lai vadītu kori, jo nav bijusi pietiekama prakse. Līdzās tam parādījusies pozitīva tendence, ka ir brīnišķīgi jaunie diriģenti no Domskolas, no Mūzikas akadēmijas, kuri ir ar mieru strādāt ar jauniešiem. Viņi iet uz skolām un vada korus, bet nepasniedz mūzikas stundas un nav ikdienā kontaktā ar bērniem, tikai pēcstundu darbā – kontakts jau veidojas klases stundā. Trešdaļa uz mēģinājumu neatnāk. Piemēram, ir skola, kur jauktajā korī kādreiz bija 60 dziedātāju, bet atnāca jauns, ļoti talantīgs diriģents, kurš strādā ar pieaugušo koriem, un dalībnieku skaits saruka līdz 20, jo iepriekšējā skolotāja strādāja arī stundās, bet viņš – ne.

A. P.: Šiem diriģentiem nav metodikas, kā strādāt ar bērniem.

R. P.: Te jāatceras, ka arī tādi virsdiriģenti kā Eduards Grāvītis un Romāns Vanags ir nākuši no mūzikas pedagogijas nodaļas. Vai Jevgeņijs Ustinskovs Daugavpilī. Līga Celma Jelgavā. Jānis Grīgalis.

A. P.: Arī Imants Kokars nāca no skolotāju institūta kā matemātikas skolotājs. Pauls Kvelde beidza universitāti.

R. P.: Es arī, piemēram, beidzu mūzikas pedagogus.

A. P.: Visu dzīvi esam dzīvojuši vienā lielā korī. Dziesmu svētki, skola. Ir vērts atcerēties vēsturi, kā tad piedzima pirmie dziesmu svētki pēc Jāņa Cimzes semināra 32 gadu darbības, kur viņš skolotājus sagatavoja tā, lai viņi būtu spējīgi bērniem mācīt mūziku. Tad arī parādījās tie draudzes skolu beidzēji, kuri bija spējīgi dziedāt Jāzepa Vītola, Baumaņa un Jurjāna harmonizācijas. Šo skolu daudzie absolventi nebūt nebija dziedāšanas skolotāji, bet koru vadītāji bija tā laika skolotāji, nevis diriģenti. Mūzikas akadēmijas vai konservatorijas Latvijā tolaik vēl nebija, tā tika dibināta 1919. gadā, bet koru vadītāji bija. Jāzeps Vītols darbojās Sanktpēterburgā, Baumaņu Kārlis – Maskavā. Vīgnera dzimta...

Dziesmu svētku aizsākums ir skola, un mani tagad tiešām māc bažas. Es nezīnu, kādi būs svētki, kas notiek skolās. Mums ir problēmas. Man rodas retorisks jautājums: kāpēc valsts līmenī ne prezidents, ne ministru prezidents nav izsaucis izglītības un kultūras ministrus pie sevis un pajautājis: ko jūs domājat par dziesmu svētkiem? Es domāju, ka neko. Kāpēc Kultūras vai Izglītības ministrijā, kur arī vajadzētu būt darbinieku korim, tāda nav? Viņi tomēr ir izglītoti cilvēki, kuri spētu saprast, kāpēc skolā vajadzīgs, lai bērni tiktu

iesaistīti šādās aktivitātēs. Negribētos ticēt, ka visās lielajās skolās, kur kora nodarbības nenotiek, nebūtu bērnu, kuri gribētu dziedāt korī.

Kāpēc ir tāda situācija, un kā mēs esam nodzīvojušies tik tālu, ka tikai dziesmu svētku gadā vai mēnesi pirms tam "lielie" sāk runāt, cik tas ir svētīgi, cik tas ir labi, ka latvieši dzied un ir tāda eiforija? Un kāpēc šī eiforija nesākas tūlīt pēc kārtējiem dziesmu svētkiem? Kad valsts pasludina, ka dziesmu svētki ir UNESCO aizsardzībā? Mīlie labie, ko mēs darām? Tikai aizsardzībā? Vai mēs attīstīsim *airBaltic* un visu pārējo, bet sabiedrību ne? Es ministru vietā noteikti ļoti uztrauktos, ja pat vienā skolā nebūtu dziedāšanas. Tiešām negribu neko sliktu teikt ne par vienu skolas direktoru. Latvijā ļoti bieži man saka: "Es neesmu mūziķis, bet vai tāpēc esmu sliktis direktors?" Bet papētiet Somijas kritērijus, kādam jābūt skolas direktoram. Somijā ir uzstādījums, ka par skolas direktoru vajadzētu strādāt cilvēkam, kurš pārvalda (nevis prot nospēlēt, bet pārvalda!) viena instrumenta spēli – vai tā būtu marimba, ģitāra vai flauta, nav svarīgi. Un ne jau tādēļ, lai uzstātos bērnu priekšā, bet tāpēc, ka somi saprot, kāda nozīme ir mūzikai. Esam jau runājuši par to, ka mums nav kritēriju. Atcerēsimies Imanta Kokara pēdējo vīzija un lūgumu atjaunot skolotāju institūtus. Viņš balstījās toreiz uz Zinātņu akadēmijas un Jāņa Stradiņa vadītās komisijas atzinumu. Man ir šī vēstule. Zinātņu akadēmijas padomes lēmums bija saglabāt skolās dziedāšanas tradīcijas.

Tagad mums ir problēmas – skolu likvidācija, pārstrukturizācija, nepareizs finansējums. Tas viss ļoti ietekmē dziesmu svētku pamatu. Un neviens neuztraucas, kāpēc nav dziedāšanas, – ne pašvaldību vadītāji, ne skolu direktori, ne ministrija. Ne kvalifikācijas celšanas departaments, kas pārskata skolu programmas. Arī masu mediji, starp citu, tam nepievērš nekādu uzmanību.

Vēl viena ļoti būtiska lieta, ka mēs UNESCO atceramies tikai tad, kad mums tas ir izdevīgi, un, kamēr ir šāda attieksme, tikmēr mēs neko nesaglabāsim. Kāpēc Latvijas Televīzijā dziesmu svētku pārraide nenotiek deviņos vakarā pēc "Panorāmas"? Nu kaut vai vienreiz trijos mēnešos, kaut vai ar vienu fragmentu. Ļoti bieži rāda dejas. Bet uzsveršu – dejojot ir vieglāk, arī tāpēc, ka vecāki ir ieinteresēti, lai bērns kustētos. Lai varētu līdzvērtīgi nodziedāt, tad jāiegulda milzīgs darbs. Mums kardināli jāpārskata sava attieksme visos līmeņos – pašvaldībās, ministrijās, valdībā, arī skolu vadībā. Tagad visi jūsmo par svētkiem tikai mēnesi vai divus pirms tiem, lai dabūtu biļetes un ielūgumus. Tad visi atceras, ka ir svētki un viņiem obligāti jāsēž par velti pirmajā, labākajā sektorā, jājūsmo un jāstāsta, cik skaisti svētki. Tagad jau cenšas parādīt godu skolotājiem, bet ļoti daudzi skolotāji ar rūgtumu atceras, ka viņus bieži pat nepiemin, – tos darba darītājus, vienkāršo, mazo skolu skolotājus.

R. P.: Ja runājam par medijiem, tad arī es, strādājot svētku organizācijā, jutu aizvainojumu, jo mēs tik daudz darba ieguldām, no visas sirds, bet mediji meklē lielākoties sliktu, gan repertuāru izvēli, gan citviet. Un tas tā spiež pie zemes ne tikai mūs organizatorus, bet arī bērnus un bērnu vecākus, kas visu to lasa vai skatās. Piemēram, par to, kas notika Lielajā estrādē 2015. gadā un atcelto gājienu...

A. P.: Bet tie bija skaisti svētki, starp citu.

R. P.: Tomēr mēs dabūjam tos saīsināt, jo bērni sāka ģībt. Bija dažādi viedokļi, kāpēc tas notika, bet tas nosodījums... Un visi aizmirsas par to, ka būtībā tie bija brīnišķīgi svētki.

A. P.: Tiesībsarga attieksme pret notikušo bija vienkārši šokējoša. Es toreiz biju Saeimas deputāts, un man bija jāoponē viņa atskaites saturam, jo Tiesībsargs savā gada atskaitē kā vienīgo pāridarījumu bērniem norādīja dziesmu svētkus, bet ne notikušo Salacgrīvā, kur bija apdzērušies jaunieši, ne Liepājā, kur toreiz notika traģēdija sakarā ar narkotiku lietošanu.

Bet svētkos bija daudz kas skaists. Pirmo reizi programmu veidoja Edgars Vītols ar Gintu Ceplenieku. Parādījās Aišpura dziesma. Skaisti...

Reiz skolotāji bija iesūdzējuši organizatorus par vienu dziesmu. Šī lieta bija jāizskata Ritai.

R. P.: Tas gan bija 2.–4. klašu koru salidojumā. Par dziesmu "Klipu, klapu, kaimiņ' Janka", jo tur ir teksts: "Man pa priekšu grozoties, pašai pirmajai gadījās..." Nē, tādu dziesmu bērni nevar dziedāt! Tādu tautasdziesmu!

Biju iedibinājusi 2.–4. klašu koru salidojumu "Tauriņa balss", jo līdz tam mazajiem lielu kopīgu pasākumu nebija. Zēnu koru salidojumi, ko uzsāka Jānis Erenštreits, tika organizēti katrus piecus gadus jau no 1970. gada Cēsis. Bet šādu pasākumu nebija citu sastāvu koriem. 2006. gadā notika pirmais 2.–4. klašu koru salidojums. Tieši šajā, skaitliski vislie-

lākajā klašu grupā bija arī vislielākā atlase. Pirmie svētki tika rīkoti Tukumā, visi kori nevarēja satilpt estrādē, jo ir tehniski ierobežojumi attiecībā uz estrādes piepildījumu. Koru kvalitāte bija vienkārši fantastiska. Pēc pieciem gadiem sekoja otrais salidojums. Un tā ik pēc pieciem gadiem, uzreiz pēc dziesmu svētkiem.

Savukārt 2007. gadā iedibināju skolu jaukto koru salidojumus. Pirmo reizi tāds noritēja 2007. gadā Daugavpilī. Arī šie sarīkojumi notiek ik pēc pieciem gadiem.

Un tad... Bija jau sarunāta Mežaparka estrāde 2016. gadam, lai varētu notikt salidojumi jau Mežaparka estrādē. Tad nevajadzētu veikt drastisko atlati. Bet sakarā ar ģībšanu 2015. gada svētkos vairs neļāva naktīs gulēt skolās, visiem vajadzēja viesnīcas, dušas... Vai arī tam bija jābūt tikai vienas dienas pasākumam.

A. P.: Uz grīdas nedrīkstot gulēt. Bet tas taču ir skaistākais laiks, ko parasti atceras. Jampadracis!

R. P.: Tomēr bija dažas skolas, kas man lūdza, vai tiešām nevar. Tie bērni tak grib pa tām grīdām gulēt... Bija kādas desmit skolas, kuras tomēr uz Cēsim brauca un gulēja, jo bērni gribēja izbaudīt piedzīvojumu. Sporta spēles. Pirmsākumos jau zēnu koru salidojumi notika veselās trīs dienas. Arī 1998. gadā vēl bija trīs dienas. Bet pēc tam jau viss tika saīsināts uz divām dienām. Tad uz vienu. Redzēs, kā būs tālāk.

Un tad atnāca 2020. gadā paredzētie dziesmu svētki. Tie bija mani pēdējie svētki. Es vēl atceros, kā mēs ar Edgaru Vītolu bijām aizbraukuši uz Oslo, kur tika sapulcināti Skandināvijas un latviešu zēnu kori. Mēģinājām, martā jau braucām atpakaļ, un tad sākās pandēmija. Oslo lidostā jau notika visi aizsardzības pasākumi. Un arī mēs sabijāmies. Tas bija kāds astotais marts. Mēs baidījāmies, vai tik vīrusu jau neesam dabūjuši, un tad visu aizklapēja ciet. Tas bija trakoti skumīgi, jo viss ievilkās, bija ļoti grūti ar visām tām mainīgajām tāmēm, svētku variantiem A, B, C, D, sekošanu jaunākajām ziņām...

Lielais koncerts bija paredzēts jaunajā estrādē, Sidraba birzī. Skolēni tad būtu pirmie, kas tajā uzstātos. Bet tas nojuka. Nolēmām izveidot filmu. Un tad, kad tomēr atļāva četrpadsmit koriem estrādē uzstāties, visiem vajadzēja parakstīties, arī televīzijas grupai, ka visi ir "tīri". Bērņus izretināja. Daļu repertuāra izdziedāja. Diriģenti parādījās. "Saulē, Pērkon, Daugava" dziedājām tā, ka vienam no vidusskolniekiem filmā bīra asaras. Viņam pašam laikam tas nepatika, ka nofilmēts. Bet tas tikai parādīja, cik tas bija ārkārtīgi trakots un grūts laiks. Man ir žēl, ka televīzijā kaut kad šo filmu neparāda¹.

Dejotāji, arī man pazīstami bērni, toreiz trenējās pie datora. Dziedāšana tiešsaistē bija nepieciešama arī korim, lai viņi turpinātu darboties, bet vienam pašam dziedāt ir sarežģīti. Bija ļoti daudz entuziastu, kuri to saprata un turpināja strādāt ar bērniem āra apstākļos vai citādi, bet tas nenodrošināja kvalitāti. Visi centās, arī filmiņas šajā sakarā uztaisīja un iesūtīja. Un par to paldies visiem skolotājiem, kas turpināja darboties. Tas viss bija ļoti sirsnīgi, bet...

Vadīju seminārus skolotājiem tiešsaistē, aicināju arī virsdiriģentus iedvesmot un kaut ko darīt, lai tradīcija un prasmes nepazūd pavisam. Bet kaut kas jau pazuda.

A. P.: Šis laiks pierādīja, ka tehnoloģijas var palīdzēt. Kādreiz, lai varētu apgādāt visas skolas ar nošu materiālu, tas prasīja pūles un milzīgu laiku. Vispirms izsūtīja. Pat tad, kad jau parādījās datori, notis tik un tā vajadzēja izdrukāt. Tagad manā rīcībā ir planšetes, es tās iedodu, ja vien mums ir tāda iespēja tās nodrošināt skolā visiem bērniem. Pat ar telefonu pietiek, ja laba redze. Otra priekšrocība – iespēja ierakstīt sarežģītu dziesmu balsis. Tas paātrina apguves procesu, jo mājās var uzlikt austiņas, dziedāt savu balsi līdzi. Un vēl viena pozitīva lieta ir tā, ka diriģents planšetē var nodemonstrēt dziesmu – gan skaniski, gan vizuāli, lai būtu priekšstats, kā tai jāskan. Kora dziedātājs dzird: o, labi skan, man šī dziesma patik!

Kas notiek estrādē? Jo labāka tehnika, jo augstāka kvalitāte. Mēs nevaram salīdzināt situāciju ar skandām, kāda bija 2000. gadā un pēdējos svētkos. Lielie ekrāni savukārt dod iespēju skatītājiem redzēt daudz vairāk, bet, uzsvēršu, nekas nevar aizstāt klātesamību, dziedot blakus tūkstošiem. To var tikai klātienē. Un mācīšanos mēģinājumos, nevis attālināti. To parādīja arī pandēmija. Dziedātājam jābūt ar ļoti labu intonāciju un harmonisko dzirdi un prasmēm dziedāt, kad otrs vienlaikus dzied kaut ko citu. Jābūt prasmei sevi kontrolēt. Bērni to nespēj, tāpēc arī nāk uz skolu. Tāpēc ir interaktīvā tāfele, kas palīdz bērnam uzreiz uzburt ainu, kā dziesma skanēs. Ir iespēja pieslēgties koncertzālei, izmantot arī šo materiālu. Ja pirms gada man bija planšetes tikai diviem, tad tagad tās jau ir puskorim.

¹ Svētki ir tur, kur esam mēs! XII Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, 2021. gads. Režisore Inga Cipe.

R. P.: Kaut arī bērni izmanto notis, kas publicētas grāmatās, sarežģīto melodisko materiālu jau viņi neuztver, viņi vairāk skatās uz vārdiem. Mazie bērni mācās vairāk pēc dzirdes. Un tad tas pamats ir skolotāja balss. Kad izbrauc pa Latviju un noklausies skatēs 300 korus, tad jūti, ka katram korim tembrāli ir nedaudz atšķirīgs skanējums, un tas ir tāpēc, ka bērni kopē skolotāju, atdarina skolotāja balsi. Vokālo pusi var trenēt tikai klātienē, jo nav dzirdēts, ka kāds operdziedāšanas students pie kāda itāļu pasniedzēja būtu mācījies, izmantojot datoru.

A. P.: Savukārt, ja salīdzinām latviešu, lietuviešu un igauņu skolēnu svētkus, tad redzam, ka mēs Latvijā pieturamies pie klasiskākām koncertu formām, to, ka mums estrādē tomēr ir *a cappella* dziedāšana, ka mēs cenšamies izmantot tādas komponistu darbus, kas vairāk atbilst klasiskai kora dziesmu dziedāšanas specifikai. Igaunie svētkos ir ļoti daudz viegli uztveramu dziesmu, turklāt daudzi bērni, ja nemaldos, piedalās arī "lielajos" svētkos. Viņiem gan dziesmu svētku sakarā tāpat notiek daudzas batālijas, tāpat kā pie mums. Igaunie ir daudz spēcīgāka zēnu kora kustība, jo savā laikā Igaunijā pie visiem A grupas vīru koriem bija jābūt arī zēnu kora grupai. Kopumā viņiem ir tādas pašas tradīcijas, kā pie mums, arī *a cappella* dziesmu komponisti ir ļoti spēcīgi. Pie lietuviešiem ir vienkāršāk, iespējams, arī mazāk koru, savādāka deju organizācija, turklāt viņi svētkos lielākā mērā balstās uz dejām.

R. P.: Igaunie turklāt organizē ļoti ilgu pasākumu – sešu stundu garumā, un tie ir kā tautas svētki. Publika sēž uz saviem dekšiem, atpūšas. Un nepievērš lielu uzmanību ārējām lietām, noformējumam.

A. P.: Bet mums svarīga ir kvalitāte.

R. P.: Igaunijā arī ir kvalitāte, protams, bet daudz kas notiek citādi, piemēram, gājiens dodas uzreiz pa taisno uz estrādi, dalībniekiem nav puķu. Reiz lija lietūs, un tad viņi uzreiz gājienu atcēla. Tur viss notiek vienkāršāk. Bet tieši tāpat kā pie mums, starp svētkiem ir piecu gadu starplaiks. Šķiet, ka tas ir optimāls laiks.

A. P.: Piecu gadu intervāls ir labs tāpēc, ka, ja es, pieņemsim, svētkos piedalos kā 4. klases skolēns, tad piedalos, arī būdams vidusskolēns. Tad man ir divi svētki. Un es izbaudu abus vecuma posmus. Parasti ir tā, ka vismaz divi gadi pāiet, līdz tiek apgūts un nostabilizējas repertuārs. Tātad pēc svētkiem uzreiz tiek iedarbināts mehānisms, meklējot dziesmas nākamajiem svētkiem. Bet salidojumos jau apmēram tās jaunās dziesmas tiek nodemonstrētas. Protams, ir arī jaunā repertuāra pasūtījumi, bet divi gadi nozīmē, ka repertuārs ir jau daudz maz kārtībā.

R. P.: Ir tāds krājums "Laiku upē es", ko es vēl izdevu, promejot no darba VISC, 2022. gadā. Šeit ir apkopotas dziesmas, kas tika pasūtītas komponistiem no 2000. līdz 2022. gadam. Ne visas tās ir izskanējušas dziesmu svētkos, bet dziedātas arī salidojumos. Tē ir Ēriks Ešenvalds, skolēniem daudz rakstījis Raimonds Pauls, arī Andris Sejāns, Līga Celma, Zigmars Liepiņš un Imants Kalniņš, Jānis Lūsēns, Uldis Marhilevičs, Renārs Kaupers... Savukārt atsevišķā krājumā izdotas "Dziesmas par upēm", ko iepriekšējos svētkos skolas iegādājās 5.–9. klašu konkursam.

Bet, runājot par spilgtākajiem mirkļiem svētkos, atceros svētkus 2000. gadā. Notika ģenerālmēģinājums. Zigmara Liepiņa "Teika". Ģenerālmēģinājumā piedalījās arī moderno deju kolektīvi. Viņi kustējās un plivinājās. Bet turpat stāvēja orķestris. Koncertā tika iznesti karogi. Un iznāca tā, ka dejojāji aizsoļo priekšā orķestrim. Māris Sirmāis bija izmisis, jo orķestris nekā neredzēja. Tie milzīgie karogi plīvoja priekšā orķestrim, neviens neko neredzēja... Elle un Indija! Bet viss beidzās labi. Redz, mēģinājums notika tikai ar karogu kātiem... Un nevienam neienāca prātā, ka kaut kas tāds varētu notikt.

A. P.: Tas baloniņš arī bija smieklīgs... Toreiz mēs it kā devāmies pasaulē, bet tagad jau notiek arī pretēja kustība, kad sabrauc diasporas kori, latvieši, kas dzīvo ārzemēs. Tas tikai parāda to, ka latvietis bez dziesmas nevar. Vienalga, kur viņš ir aizbraucis, vai tā ir piespiedu aizbraukšana pēc kara, vai tā ir tagadējā emigrācija, viņš tomēr ir radis dziedāt.

R. P.: Dziedāšana kori dod piederības sajūtu.

A. P.: Varbūt tas ir tas sāls – ja mēs to pazaudēsim, tad mēs vienkārši būsim kosmopolīti. Mēs jūsmosim par izciliem koriem, kas beidz mūzikas vidusskolas, jaunieši dzied savos skaistajos korus, bet tie nebūs dziesmu svētki, tie būs festivāli. Šobrīd notiek festivāli gan senioru, gan jauniešu koriem. Horvātijā, Polijā, Brazīlijā, Venecuēlā – kur tik grib, visi braukā. Bet tie ir festivāli. Savukārt dziesmu svētki ir tautas svētki, tāpēc uz tiem latvieši grib atbraukt no Norvēģijas, no Īrijas, no Austrālijas... Tas ir gēnos, sirdī.

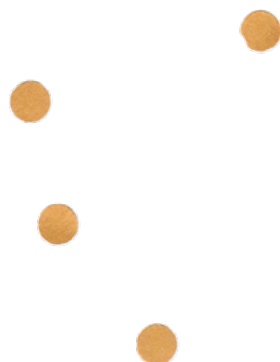
R. P.: Un arī tāpēc liekas, ka dziesmu svētki nebeigsies nekad. Vairāk vai mazāk. Nāks atkal tāda situācija, ka tradīcija atkal uzplauks. Kā jau parasti pie latviešiem. Mēs ieejam vienā grāvī, izrāpjamies, ieejam citā. Un tā mēs ejam...

Negribas ticēt, ka svētku tradīcija izziks. Būs atkal jauni cilvēki, kas tai piesliesies, kam atkal būs vēlme.

Un vēl pēdējais. Ir dzirdēts, ka dziesmu svētkus grib likvidēt arī tāpēc, ka tie trenē milzīgu organizētību. Daudzi brīnās, kā to vispār var noorganizēt, kad katrs zina, kurp jāiet, kā tie dziedātāji un dejojāji atrod savas vietas un virzienus. Tā ir tā mūsu lielā māksla – organizēties. Arī kaut kādā panikas variantā zināsim, kā organizēties. Tas ir joks, bet patiesībā arī liela dzīves gudrība.

Daudzreiz prasa, kā to vispār varēja dabūt gatavu pirms 50, pirms 100 gadiem. Kā tad vispār cilvēki spēja saorganizēties, dodoties uz svētkiem kravas mašīnās un kājām, un ar zirgiem, un kā tas vispār ir iespējams. Bet tagad viss ir attīstījies.

No Marutas Rubezes sarunas ar Ritu un Arvidu Platperiem 2024. gada 25. oktobrī

BAIBA ŠTEINA

VI, VIII, IX Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku virsvadītāja,
VII, X svētku mākslinieciskā vadītāja, XI, XII, XIII svētku goda virsvadītāja

Baiba Šteina ir Tautas deju ansambļa “Zelta sietiņš” dibinātāja un mākslinieciskā vadītāja jau 65 gadus. Radījusi vairāk nekā 350 jaundejas, ir ap 50 oriģināluzvedumu scenāriju autore, sadarbojusies ar komponistiem Raimonu Paulu, Zigmaru Liepiņu, Valtu Pūci, Valdi Zilveru un citiem. Vadījusi meistarklases “Latviešu tautas dejas un rotaļas, tautas tērps un tradīcijas” visā pasaulē, iestudējusi koncertuzvedumus starptautiskās bērnu nomētnēs ASV (1998, 1990).

No 1994. līdz 1998. gadam bijusi Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas Horeogrāfijas nodaļas pasniedzēja. Īpašu uzmanību pievēršusi metodikai, strādājot ar bērniem, kā arī bērnu deju tematikai un kompozīcijai. Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku virsvadītāja, mākslinieciskā vadītāja, kā arī neskaitāmu deju lielkoncertu virsvadītāja.

Triju Zvaigžņu ordeņa virsniece (1999), Lielās folkloras balvas laureāte, saņēmusi Latvijas Republikas Ministru kabineta Goda diplomu un balvu (2014), Latvijas Republikas Kultūras ministrijas Īpašo atzinības rakstu (2024). Dejas Balvu par Mūža ieguldījumu dejas mākslā (2024).

“Zelta sietiņš” 2024. gadā svinēja 65 gadu jubileju. Un man ir šādi skaitļi: no 2024. gada 20. janvāra līdz 16. novembrim mēs būsīm piedalījušies piecos koncertos, kuros kopā nodejotas 110 dejas. No tām neviena neatkārtojas, 45 ir jaundejas, oriģināļdejas, kas speciāli gatavotas šiem koncertiem. Tātad apmēram puse. Šajos koncertos piedalījušies 17 dažādi kolektīvi, ansambļa “Momo” dziedātāji, etnogrāfiskais orķestris “Kokle”, profesionāli mūziķi Jura Vaivoda vadībā, un tos noskatījušies ap četri tūkstoši skatītāju. Tāda ir bilance par 65 darba gadiem. Visu šo koncertu ideja, kādiem tiem jābūt, ko katrā rādām, ir mana. Katrs koncerts – pilnīgi atšķirīgs. Katru gadu mēs uzņemam jaunu grupu, iedodam tai krāsu, šoreiz tā bija dzeltenā, un no vienas – vecākās grupas – atvadāmies. Pašlaik ir astoņas grupas. Bija deviņas, bet mēs apzināti šogad jaunu nepaņemām. Bērnu skaits jau nesamazinās. Astoņas grupas, visas ir ap 30 dejotāju.

Konkursa pie mums jau nav, tas ir mīts. 30–40 gados esmu pārliecinājusies, ka šādi konkursi neattiecinoties – es nemāku pateikt par divgadīgu bērnu, ko viņš varēs izdarīt. Tāpēc pieņemam visus, kas atnāk, un mēnesi ar viņiem nodarbojamies. Un šī mēneša laikā mēs redzam, pirmkārt, vai vecāki iztur – tas ir ļoti būtiski –, vai viņi nāk tikai tad, kad grib, vai bērns spēj iekļauties kolektīvā. Nav bezcerīgu bērnu. Teiksim, mums ir puisītis, sauksim viņu par Antonu, viņam ir attīstības traucējumi, bet viņš ir citīgi nācis jau desmit gadus. Es nevaru viņam pateikt “ej prom”, jo viņš jūtas labi. Jā, viņš dara lēnāk, viņš nav tik veikls, viņš daudz ko nesaprot, bet viņš ir kolektīvā. Un es uzskatu, ka tas varbūt ir daudz vairāk, nekā es kādu izcilu bērnu noliktu pirmajā rindā. Es pats piedalās koncertos, ārzemju braucienos un noteikti atcerēšies, kur bijis, kādus iespaidus guvis, ir kļuvis drošāks, pašpārliecinātāks. Arī tā ir mūsu darba sūtība.

Es nebiju domājusi, tā nebija mana iecere, ka es būšu deju kolektīva vadītāja. Tas bija tāds kā likteņa vai Dieva pirksts. Jo esmu filoloģe. Jau no sešiem gadiem dancoju bez pārtraukuma, un tajā laikā jau arī, es atceros, tāpat kā tagad, bija talantu šovi. Tai laikā piedalījās arī es, un kaut kādas priēzes ir dabūtas. Un, lūk, kad man palika 18 gadu, sāku mācīties Latvijas Universitātē. Skolotāju nama (tolaik Izglītības un zinātnes darbinieku kultūras nams – *red.*) direktore Brigita Balode skatēs bija mani ievērojusi un uzaicināja savā Skolotāju namā vadīt bērnu deju nodarbības. Tā bija arī iespēja mazliet nopelnīt. Studentiem jau naudīna noder. No sākuma to kolektīvu bija paņēmusi Zinaida Zeltmate, bet kaut kas nav patīcis. 11. novembrī pulksten 16.00 es iegāju zālē un ieraudzīju bērnu bariņu...

Man bija tā laime, ka esmu pašus pamatus ieguvusi pie visdažādākajiem skolotājiem. Bet pati pirmā bija izcilā Helēna Tangījeva-Birzniece, kuru es itin labi atceros vizuāli. Viņa jau bija pilngēns tēls. Viņas nodarbības notika Mazajā Smilšu ielā, baletskolā, kur viņai bija privāta baletskola. Kur mamma ņēma naudu apmaksai, tā man joprojām mīkla, jo mēs bijām ļoti trūcīga ģimene. Mamma bija no tā saucamajiem latviešu vidējās pakāpes intelligentiem, kas daudz ko gribēja un cerēja sasniegt. Savulaik viņa spēlēja tenisu, nodarbojās ar kalnu slēpošanu, šikojās slavenajās Preses ballēs, bet karš visam pārvilka svītru. Tēvs no ģimenes aizgāja, mamma bija vienīgā pelnītāja, augām mēs

ar māsu. Un tagad saprotu, ka es biju kā mammas jaunības sapņu piepildījums. Dzi-
na mani drausmīgi, to nu gan es varu teikt, to es esmu izbaudījusi līdz dziļām mielēm.
Es esmu slima gājusi uz mēģinājumiem un ar temperatūru dancojusi garajos Jaungada
brīvlaika koncertos, jo tā varēja "nopelnīt" no svētku paciņām izbirušo konfekšu tūti.
Mums, karalaika bērniem, tās ledenes bija īsts dārgums! Neko es nedrīkstēju nokavēt.
Bet es viņai esmu pateicīga, protams, par to, jo arī skolā nebija tā, ka viņa mani pār-
baudīja, bet laikam man bija pietiekoši laba galva – beidzu ar izcilību, sudraba medāli.
Un vienlaikus dancoju. Tā kā es nepiekritu uzskatam, ka bērnam vajag izmēģināt daudz –
to, to, to, to. Nu tad viņš izmēģinās to, to, to un neizdarīs neko. Es nesaku, visiem jādejo,
bet ir kaut kas jādara. Nopietni, nevis pa roku galam. Uznāk mirklis, kad mums nepatīk
nekas, gribas atpūties. Un, ja tu sevi nepiespiedi, tu neko neizdarīsi.

Reizē ar mācībām pirmajā klasē uzsāku dejojot Mazajā gildē (tolaik LRAP kultūras
namā), jo Valsts baletskolai biju par jaunu, tur uzņēma no deviņiem gadiem. Te mana
pirmā deju skolotāja bija Mirdza Vintere, Ulmanlaika Aisedoras Dunkanes deju skolas
cienītāja. Viņa bija maīga būtne, dzīvoja Ziemeļblāzmā, un mēs braucām pie viņas, pie-
dalījāmies tolaik slavenajos Bērnu svētkos Ziemeļblāzmas parkā. Repertuārs bija varen
raibs – ar lieliem, augstiem papes vainagiem galvās dejojām latviešu "Trīs māsiņas", tāpat
no papes izlocītas un dzeltenī krāsotas bija ķīniešu dejas cepures. Tika iestudētas pat ma-
zas dejiskas ainiņas ar stāstu par skolotāju, kura, izvedusi audzēknes pastaigā, pēkšņi ie-
rauga telēnu un... noģibst! Iespējams, ka šis skolotājas Mirdzas radošums iesēja manī vēlmi
veidot sižetiskas dejas un uzvedumus.

Pēc tam nākamā bija baletdejojotāja Marija Garševica, kura mūžīgi tamborēja un
mums uzklāja tādas rozā pelerīniņas. Viņa man vienmēr likās kā tāda mīksta pūciņa. Mainī-
jās deju skolotāji, bet visi bija baleta profesionāli, solisti – Olga Švecova, Igors Koškins, pri-
vātskolotāja Marina Sizova, kā pēdējā Ģildes bērnu kolektīva vadību pārņēma Zinaīda Zelt-
mate. Tad jau sekoja jauniešu deju ansambļi ar izciliem harismātiskiem deju pedagogiem –
horeogrāfiem – Zinaīdu Samu, Hariju Sūnu un Uldi Žagatu (1958–1969, LVU "Dancis").

Īpašs pamācošs ir stāsts par neilgām nodarbībām pie savdabīgās baletprīmas Janīnas
Pankrates, kura blāva, kļiedza, sita pa kājām un tamlīdzīgi. Es sūdzējos mammai, ka nu es
vairs nevaru izturēt, es neiešu, un mamma atnāca pie Pankrates. Tā paskatījās uz viņu un
teica: "Mh, zināt, priecājieties, ka es uz jūsu bērnu blāuju, tas nozīmē, ka mani viņš intere-
sē. Ja es nepievērstu uzmanību, viņš mani neinteresētu, tad lai viņš dara, ko grib."

Bet, mīlie, kas notiek šodien? Lai viens skolotājs atļautos bērnam pieskarties pie mu-
guras vai ar stingru tvērienu iztaisnotu celi! Bet kā tu lai dejā pasaki – iztaisno muguru!
Tas bērns pat nesaprot to. Tu viņam vari stāstīt, bet tu viņam uzsit viegli starp lāpstīnām,
un viņš saprot, kā jāsavelk. Gints Baumanis, mans asistents, vienai meitenei mēģinājumā
piegāja klāt un pagrieza galvu. Tēvs uzrakstīja vēstuli, man bija jāiet taisnoties, ka viņš ir
aizskāris meiteni, ka viņš ir viņai grozījies galvu. Viss, par ko vajadzētu blaut un brēkt – gan
sportā, gan dejā, gan mūzikā –, nu kā tu pareizi parādīsi, kā rokas jāliek uz klavierēm. Bet
tev momentā piesienas, ka tu esi bērnam kaut ko nodarījis.

Uz nodarbību jānāk nodarboties kā uz darbu un ir jānāk savāktam. Bez auskariem.
Formas tērpā. Ir jāsavāc galva, jāsavāc kājas – visam jābūt tīram, akurātam. Tu taču nāc
uz darbu, ne izklaidi. Šādi pat noteikumi būtu jāattiecina arī uz skolas nodarbībām, jo
patiesi var saprast pusaugu puīšus, kuros virmo emociju vētras, bet tev priekšējā solā
sēž jaunava ar plikiem pleciem, bet blakus jumprava ar svārkkiem līdz šekumam! Tāda,
redz, ir tā vecā skola. Pie tās lēnītēm atgriežas, bet viens mirklis bija drausmīgs. Pēc
pandēmijas. Vecāki tā cackājās ar bērniem un īpaši puīšiem! Puiku vecāki nāk un saka:
"Viņam ir grūti, viņš ir noguris pēc nodarbībām, viņš vairs nevar. Nu taču nedodiet tādu
slodzi!" Un viņš 40 minūtes drusciņ pakustas... Ko jūs audzināt no tiem puikām? Pilnīgas
vārguļus...

Tā attālinātā dancošana ļoti ietekmēja bērnu fizisko formu. Lai gan mēs nepārtrau-
cām nodarbības nevienam mirkli. Novembrī mēs sākām, katru nedēļu katrai grupai vienu
stundu bija Zoom nodarbības, kurās bērni atzīmējās, kas piedalās, es viņus redzēju, viņiem
bija savi uzdevumi, kas viņiem bija jādara, mēs iestudējām programmas. Pandēmijas laika
programmas, kuras viņi katrs iestudēja. Ļoti interesanti, starp citu, Ziemsvētku program-
mai izmantojām populāro dziesmiņu "Uzsnīga sniedzīgs balts", ko bērni izdejoja kopā ar
mammu vai tēti, izmantojot visdažādāko atribūtiku, lai radītu sniega efektu. Bet Lieldie-
nās ārā darbojās zaķi. Un tad mēs salīmējām tādas mazas filmiņas.

Gatavojoties vairākām intervijām, kuru skolu jaunatnes svētku sakarā ir gana daudz, arī šai, vēlreiz pārskatīju visu iepriekšējo skolu deju svētku programmas, un izkristalizējās divas pamatatziņas. Līdz VII svētkiem programmas tika veidotas kā atsevišķu koncertnumuru savirkņēmums, gan nereti tos apvienojot tematiskos blokos. No VII svētkiem dominē lieluzvedumu princips ar vienotu koncepciju (te arī parādās zināma vajadzība pēc režisora piedalīšanās). Un nereti ar to koncepciju ir visai diskutabli: var jau deklarēt visviedākās domas par Visumu, Saules rītiem, Laimas dārziem, bet tad autoriem jābūt skaidrai pārliecībai un zināšanām par repertuāra izvēli. Citādi deju "Mārtiņgailīši" var dejot gan rudenī, gan pavasarī, un "Laimas dārzā" galvenokārt var lēkāt blusas un čubināties peles! Rezultātā tāds satrāklētais "zirgu deķis" vien sanāk. Un vēl viena atkal diezgan strīdīga lieta – es tiku pie kaut kādas mākslinieciskās vadības tikai tad, kad man jau bija apmēram 40 gadu. Vai tas ir labi vai slikti, grūti pateikt. Bet kaut kādai pieredzei ir jābūt.

Septītie svētki bija tie, kuriem pirmo reizi veidoju māksliniecisko koncepciju. Tie bija Sprīdiši. Bet vispār darbojos jau no piektajiem. Mana deja jau bija pat otrajos svētkos. "Sitieniņi". Ja tu neesi izurbis cauri to maizītes sākumu, tad to lielo klaipu apēst ir diezgan traki. Un es, piemēram, domāju, ka šī gada svētki ar Bārbales ielikšanu par māksliniecisko vadītāju to pierāda. Jo, būsīm atklāti, stadionā koncepcijas nav. Esmu visās sapulcēs vaicājusi – lūdzu, izstāstiet man koncepciju! Ko jūs gribat ar šiem svētkiem pateikt, parādīt? Es ļoti cienu Ingu Cipi, viņa ir režisore. Es ar viņu sāku strādāt, un viņa veidoja visus manus lielos uzvedumus. Bet pašlaik viņa arī ir aizgājusi citu ceļu. Un tad, kad man sāk stāstīt par to, ka mēs tā kā atvērsim Laimes vārtus, savērsim dejas, un tad mēs ievērsim to, un mēs pavērsim šito. Es saku: ko jūs pavērsiet? No divdesmit dejām deviņas, piedod, ir zirgi, āži, govis, blusas, bites, peles. Es jau smējos, ka saprotu. Vai tas ir Noasa šķirsts, kurā tagad sabāzti visi dzīvnieki, kuri peld pa nelielu jūru, pienāk pie Paradīzes vārtiem, kas, izrādās, ir Latvija, tad ieliek manus vecos "Sitieniņus", piesit, piesit, atver man vārtus, un mēs ierodamies laimīgajā Latvijā? Tas ir lupatu deķis, kas salipināts no visādām dejām. Var uzrakstīt apcerējumu, aprakstu, jo uzrakstīt jau var visu, – tas mani nepārliecina.

Vēlējos desmitajos svētkos (2010. gadā) ar koncepcijas nosaukumu "Dejas koks" parādīt, kā tas dejas koks no saknītēm ir izaudzis un tie zariņi iet pa visu Latviju, bet galotnītē ir pašreizējā deja. Un man bija pilnīgi skaidrs, kā es tās dejas salieku. Nevar grābstīties ap cēlām lietām: Paradīzes dārzs, Saules ritums. Man tāda sajūta, ka mēs aizejam projām no tā bērna. Nu pasaki vienam bērnam – Saules ritums – vai – šīs milzīgās pasaules vērtības, idejas. Kāpēc mums nevarēja būt tā: no Vidzemes nāk velniņi, no Zemgales – Annele, Boņuks – no Latgales, un mēs reizē uzzinām mūsu literatūru. Biju iesniegusi šādu piedāvājumu. Ne velti savā radošajā darbā tik bieži esmu pievērsusies latviešu literatūras dižgariem, dejās, uzvedumos iemiesoti gan "Eža kažociņš", "Velniņi", "Zaķīšu pirtiņa" u. c. Protams, mūsdienu bērnam varbūt pašlaik liekas, ka tas ir garlaicīgi, bet to taču var pasniegt arī ļoti interesanti – izstāstīt pasaku. Vēl viens – tā bija izdomāta koncepcija, un man bija ļoti žēl, jo šie svētki bija tie, kad vajadzēja viņu paņemt. Un saucās pavisam vienkārši – "No A līdz Zet". Ne alfabēts, tomēr alfabēts. Respektīvi, es atradu katram burtam attiecīgu tautas deju. Pat F un pat H. Un vai tad nebūtu interesanti, reizē arī pamācoši "izdejojot" patskaņus, šņāceņus un balseņus?

Kā piemērs: ir etnogrāfiskā deja "Mugurdancis" ar diviem gājieniem. Pagājušā gadsimta vidū horeogrāfs Arvīds Donass izveidoja savu "Mugurdanci", jau sarežģītāku. Un ir "Mugurdancis", ko iestudēja Jānis Purviņš ar Paula moderno mūziku. Un kāpēc nevarētu parādīt svētkos, kā no šīs vienkāršās mazās dejiņas izaug mūsdieniskā skatuves deja?

Kā bērnam mācīt iemīlēt un uzzināt savu latviešu tautas deju? Ja pajautātu bērniem, kuras latviešu tautas dejas tu vari nosaukt, tad labākajā gadījumā viņš varbūt nosauks "Tūdaliņu". Vēl "Sudmalīņas". Varbūt vēl "Plaukstīnpolku". Un viss. Bet mums ir 30 tūkstoši folkloras deju vienību. Gatavojoties "Zelta sietiņa" 65 gadu jubilejai, sapratu, ka jāveido jauna oriģināla programma. Cik tad ilgi drillēsim jau redzēto? Un te arī bija iedvesmas avots trim jaunajām programmām.

Un tad es sapratu, ka neesmu vienīgā. Jānis Ērglis arī ir izveidojis tādu pašu programmu, kuras pamatā ir tautas rotaļa, parādot, kā no šīs tautas rotaļas izaug tālāk deja. Savukārt es paņēmu šīs etnogrāfiskās dejas un sadalīju. Man bija kādas piecas tēmas, bet šādu tēmu var būt arī piecdesmit. Piemēram, "Kosmoss", un, lūk, "Spīdi, spīdi, saulīt", "Iesim sietiņos"... Nākamā – "Daba". Mežs, dzīvā daba, ģimene, brālītis, māsiņa, māmiņa. Un tamlīdzīgi.

“Cilvēkbērns”. Piecas tēmas, un kopumā programmai “Man dancišu nepietrūka” tika izmantotas vairāk nekā 50 etnogrāfiskās dejas un rotaļas, izveidojot 14 oriģinālhoreogrāfijas.

Protams, te ir vēl viena grūtība, ar ko mēs mokāmies, – mūzika. Jo tas, kas notiek ar mūziku šodien, zini, pēc tā ir skaļi jābrēc, jo mūziķi pašlaik, manuprāt, uzceļ tādas cenas saviem darbiem. Koklētājam jānotrinkšķina divi gabaliņi, un viņa pieprasa 500 eiro. Es mēnesī nesaņemu tādu naudu. Līdz ar to deju autori izmanto jau sarakstīto, un tā ir desmitiem “Rozā polku” un padsmītiem “Cūku diriķos”. Man tas nav pieņemami.

Nav visiem dota arī šī, nu teiksim, tāda nesavtīga attieksme. Es atceros, kā strādāju ar maestro Raimonu Paulu. Es viņam pateicu savu ideju – par divu vārdu “dancot” un “nauda” saistību latviešu folklorā –, latvietis savu deju var griezt gan uz dālderu, gan šiliņa, gan nauda – maldugunis – mežā žāvējas, tautu dēls naudu ber zābakos, lai labāk un brašāk dancot, un līdzīgi. Viņam patika ideja, es viņam notis iedevu – četras taktis vai astoņas. Kādus astoņus vārdus. Piezvanīju kaut kad novembrī, bet viņš: “Ai, nu ko tu atkal te, Baiba, tie bērni, man apnīcis, es negribu neko! Kas tev tur ir? Ai, nu labi, atnes man, atstāj.” 31. decembrī zvans. Domāju, ka mani tagad sveiks Ziemassvētkos, Jaunā gadā. Saka: “Nu, tad laimīgu tev Jauno gadu. 2. janvārī deviņos no rīta, lūdzu, esi Radio. Es tur kaut ko uzklimperēju.” 2. janvārī līdz pulksten trijiem Raimonds Pauls sēdēja pie klavierēm, man un Dacei spēlēja to, ko viņš bija sacerējis. Viņš jau bija sarunājis kori “Kamēr”. Es viņam saku: “Maestro, nu man tās naudas, cik nu ir.” Un zināt, ko viņš man atbildēja. Protams, citi teiks, viņš var tā atbildēt. Bet es domāju, tā ir attieksme. Viņš teica: “Zini, Baiba, uz bērniem es nepelnu.” Lūk, tā ir tāda attieksme, kuras dēļ es vienmēr esmu noliekusi galvu viņa priekšā. Es saprotu, mums visiem gribas ēst. Bet tas taču nevar būt galvenais. Mūsu darbā tas nevar būt galvenais.

Runājot par svētku nākotnes perspektīvām, domāju, ka pirmais un galvenais, vai svētki būs vai nebūs, būs tas, ko darīs mūsu valdība. Ja likvidēs mazās lauku skolas, svētku nebūs. Dejojāju skaits gan nav samazinājies. Dziedātāju gan. Bet tur atkal ir viens apstāklis. Es, protams, nezinu tik labi koru diriģentus, nevar jau pārmest. Domāju, ka arī kordziedāšanā tieši tāpat ir dulli entuziasti, kādi esam mēs. Man ir tā, ka es nevaru pieņemt visus, kas grib nākt dejojot, jo skolas negrib pieņemt – maksā taču tikai par 10 deju svētkiem gatavotiem pāriem grupā. Piemēram, Rīgas domes pārstāvēm teicu: “Saprotiet, mums jau arī Rīgas tā saucamie kultūras namu kolektīvi ir nolikvidējušies.” Mēs bijām savulaik astoņi. Tagad tikai pieci.

Tad, kad bija tomēr gudrāka vadība. Tā saucamie Tautas kolektīvi bija tie, kas tomēr bija pakāpi augstāk, viņi veidoja tā saucamo otro programmu. Mums mierīgi varēja piedāvāt: jūs piedalīsieties svētkos, ja būsiet otrā programmā. Bet šajos svētkos to neviens nav piedāvājis, un mēs apgūstam trīs dažādas programmas. Ellīga slodze gan pedagogiem, gan dejojājiem. Bērni grib svētkos piedalīties. “Dzintariņa” vadītāja Olga uzskatīja, ka mūsu uzdevums ir būt par jaunrades laboratorijām, nevis “atgremot” skolu repertuāra dejas, vienlaikus tā atņemot iespēju svētkos piedalīties lauku skolām. Savukārt es teicu, ka nevaru saviem bērniem pateikt: “Nē, jūs neiesiet, jūs nepiedalīsieties.” 2015. gadā mani gandrīz no darba atlaida, jo bija aizliegts iet gājienā, tāpēc ka bija karsts un iepriekšējā dienā bērni Lielajā estrādē gība. Mēs, Rīgas kolektīvu vadītāji, nedrīkstējām neviens iet. Es aizgāju. “Dzintariņš” negāja, bet mēs aizgājām. Es daru to, ko uzskatu par pareizu. Ko man vairs var izdarīt?

Tas pats vecais Ulmanis. Mēs viņu gānām, lamājam, bet viņa laikā pierobežā tika darīts viss – celtas mājas, domāts par dzīvokļiem, celti kultūras nami, algas tika maksātas milzīgas, lai tikai cilvēki tur iet. Un tagad? Vajadzētu tieši pabalstīt tos, kas iet uz laukiem dzīvot. Iet skolās, strādā. Un latvietis, pat neko nesaņemot, tomēr iet dzīvot uz tiem laukiem. Viņš grib svaigu gaisu. Bet mēs darām visu, lai to nonīcinātu. Ir tāda sajūta, ka ir programma, lai mūs iznīcinātu.

Esmu domājusi par koristiem. Vai viņiem ir repertuārs? Jo, teiksim, hip-hops, mūsdienų deju programma, nav tikai šajos svētkos, bet vairākos. Ir viena daļa bērnu, kas vēlas nodarboties ar modernām dejām. Man šis žanrs nav tuvs. Un es arī pateikšu, kāpēc. Jo es vēl neesmu simtprocentīgi pārliecinājusies, kas tam bērnam, kurš sāk piecu gadu vecumā uz galvas griezties, viņam nav mugurkauls nostiprinājies, kas ar viņu notiks, kad viņam būs piecdesmit? Mēs nezinām. Neviens nav izpētījis. Vai vecāki vispār saprot, kas ar viņu bērnu var notikt? Man patik modernās dejas, čarlstonu Sūna savulaik taisīja. Viņu gandrīz no universitātes izmeta, kad mēs sākām ar plikiem vēderiem un trīsceturtdaļbermu dukses čarlstonveidīgo “Gailiti” Lielajā aulā dejojot. Es neesmu pret to, tikai domāju, ka vajag kaut kādu samēru. Turklāt es šajās dejās nesaskatu dažādību. Teikšu atklāti, es noskatos vienu, divas, trīs reizes un vienai savai audzēknei, kurai es arī pasniedzu deju, saku: “Klausies, kas

jums ir? Jūs esat jauni cilvēki, bet jūs visu laiku ciešat. Jūs visu laiku vērtāties pa zemi, visu laiku ķerat galvu, visu laiku esat tādās ciešanās. Dzīve taču ir skaista! Ko jūs pārdzīvojat?”

Biju atnākusi uz “Ritma” jubilejas koncertu. Pirmo daļu ar lielām mokām izturēju, neatšķīru vienu deju no otras, jo visas bija ar vienu lielu ciešanu vai arī dejojāji skrēja ap skatuvi un gāzās vai jau nogāzās pašā sākumā un vērtījās. Noliegt šādas dejas pastāvēšanu nevar. Tas būs. Un, kas gribēs, tas ies, un lai viņi iet.

Ko darīt ar koriem? Es domāju, ka tomēr obligāto kori skolās vajadzēja atstāt. Sporto, ja tu sporto, esi jaunsargs, dejo, ja tu dejo, dziedī, ja dziedī. Viss.

Piedalīties svētkos ļauts arī mazākumtautību kolektīviem, ja viņi apgūst repertuāru. Svētku repertuārs tagad ir sadalīts grūtākā pakāpē un vieglākā. Lai gan arī 7.–9. klasēs ir tāds repertuārs, ko bērni par 100 procentiem izpildīt nevar. Pirms kādiem pieciem gadiem man atkal bija ideja. Mēs sagatavojām, manuprāt, unikālu programmu kopā ar “Momo”. Visu 28 Eiropas valstu dziesmas un dejas (toreiz Lielbritānija vēl bija Eiropas Savienībā).

Viena problēma ir tāda, ka nav tērpu. Mums, paldies Dievam, ir tik milzīga tērpu noliktava, un, teiksim, ik pa laikam mēs tur atgriezāties. Taču deju svētkos tādām repertuāram nevajadzētu būt. Skolu jaunatnes deju svētkos piedalījāties mazākumtautību koncertā Vērmānes dārzā. Pēc tam dejojām prezidentam. Visas Latvijā dzīvojošās tautības. Tā kā tērpi mums ir un tāpat arī ļoti atsaucīgi vecāki (es nelieku vecākiem šūt), mēs no visa tā, kas ir, vai nu pāršujam, vai piemērojam. Manuprāt, tā ir liela nelaime, ja nav tērpu, jo principā bērnam tas tik daudz ko dod. Nevar tādas lielākas programmas sagatavot. Bet tā Eiropas programma toreiz iznāca ļoti labi. Un pēc tam arī Latvijas mazākumtautību svīta. Mēs iesākām ar “Skaisti dzied lakstīgala”, tad izgājām un sazinājāties ar dažādu tautību biedrībām – tatāriem, kazakiem, baltkrieviem u. c. Viņi mums iedeva materiālus. Toreiz rādījām Prezidenta pili.

Man katru dienu ir uzaicinājumi uzstāties ārpus Latvijas. Bet tas viss prasa naudu. Mēs tomēr cenšamies organizēt 3–4 ārzemju braucienus gadā. Ja lielie brauc uz Taivānu, tad mazie – tepat uz Lietuvu.

Runājot par 2025. gada svētkiem, mani mazliet uztrauc, ka divas programmas tika uzticētas abiem Jāņiem – Purviņam un Ērglim. Viņiem katram ir sava programma. Ērglis “Arēnā” taīsa otro programmu, Purviņš – Mežaparka estrādei. Cepuri nost, Jānis Ērglis ir Dieva dots horeogrāfs. Arī Jānis Purviņš ir labs sava amata pratējs. Taču es nedomāju, ka viņiem vajadzētu nodarboties ar bērnu svētkiem. Tikpat labi varēja aicināt bērnu vadītājus un viņiem dot darbu. Ērglim ir ļoti interesanta programma, viņam ir koncepcija – viena diena, kurā puika iziet cauri pasaulei. Tas gan nav nekas jauns, arī tāds projekts man bija “Viena diena manā mūžā”. Bet Purviņš paņēmis vecās dejas.

Kāpēc estrādē nevarēja būt tieši bērnu vadītājs? Mums taču ir pietiekami spēcīgi kolektīvi arī laukos. Iedodiet viņiem, lai viņi taīsa. Ja man kāds prasītu, ko es uzskatu par savu lielāko piepildījumu, tad to, ka esmu parādījusi gan uz Lielās estrādes, gan stadionā 45 jaunas dejas, gan arī to, ka uz lielās skatuves esmu izvedusi septiņus virsvadītājus. Jā, aiz manis nepaliek tukšums. Viņi visi mani sauc par savu skolotāju. Desmitajos svētkos (2010) biju izdomājusi koncepciju par koku un tā zariem, kas ir visa Latvija. Paredzēju, ka vieni ņems dabu, citiem būs kukaiņi. Bija obligāts noteikums – tikai piecas minūtes visās vecuma grupās, un dejas iestudēja attiecīgo novadu deju skolotāju izvēlēti horeogrāfi: Rīgu pārstāvēja Arta Melnalksne, Latgali – Ilmārs Dreļš, Kurzemi – Lita Freimane un Inese Buša, Zemgali – Gints Baumanis, Vidzemi – Iluta Mistre un Lāsma Škutāne. Tas, ko izdarīja Lita Freimane, Talsu deju kolektīvu virsvadītāja, bija gadatirgus Kurzēmē, vai tas, ko izveidoja Mistre – ozols, un tam bija kāda paliekoša vērtība. Bet viņas skaidri zināja savu uzdevumu.

Vēl jau Agris Daņiļevičs dara ar saviem alternatīvajiem “Dziesma dejo, deja skan”. Nu viņš jau bišķiņ cērt tādu ķīli iekšā. Es ar viņu esmu strādājusi, cepuri nost, viņam ir viena laba īpašība – viņam var pateikt acis, ko tu domā. Ja es esmu uz viņa koncertu aizgājusi, tad es zinu, otrā rītā viņš man piezvanīs un prasīs. Es teikšu: “Agrī, ko tu gribi – medutiņu vai patiesību?” Un tad mēs runājam. Es domāju, ka viņš ir ļoti talantīgs, bet īsgabala skrējējs. Viņš nevar viens pats visu aptvert. Viņš ir no tiem, kas tā iedegas! Bet ar lielu laukumu nevar strādāt, tāpēc viņam visu laiku Bārbale ir palīdzējusi. Bet labāki uzvedumi nav bijuši kā “Spēlēju, dancoju” vai “No zobena...”. Tur ir viss. Bet tur bija arī Ugis Brikmāns, kas stāvēja viņam blakus un ļoti daudz palīdzēja. Uzvedumā “Dziesma dejo, deja skan” bija noskaņa un bija skaists vakars, bet, būsīm atklāti, tas atkal bija tāds savārstījums. Viņam vajag režisoru. Ļoti stingru, skaidru režiju. Pats to nevar izdarīt.

Kā režisors strādā kopā ar koncepcijas autoru? Kā nu kurš. Patiesībā pirmā ieveda režisoru Rita Spalva, arī meiteni no Latgales. Bet, būsīm atklāti, režisors ir vajadzīgs tikai kaut kādai nosacītai scenogrāfijai. Citādi deju svētkos viņš nav vajadzīgs. Jo, ja tu kā mākslinieciskais vadītājs zini, ko gribi pateikt, tad tev režisoru nevajag. Jo režisors, būsīm atklāti, šīs dejas nezina. Savukārt tu kā mākslinieciskais vadītājs līdz sīkumam zini deju, ko ar šo deju var savienot. Režisors – tikai aptuveni. Līdz ar to ir labi, ja gadās tāds Brikmanis, ar ko varēja saprasties. Sākuma periods, kad mēs ar Ingu Cipi strādājām, arī bija ļoti auglīgs, bet nu principā jau bija tā, ka es zināju, ko vēlos, un viņa ļoti pakļāvīgi to izpildīja.

Vai atkal “Vektora” programma ar “Straumēniem”. Tur skaidri var redzēt, kas dejā notiek. Pašlaik deju koncerti pārvēršas par runājamiem koncertiem. Arī lielajos dziesmu svētkos bija milzīgi gabali, ko runāja. Jā, bija interesanti, bet es atnācu skatīties deju, tad kāpēc man jāklausās garš stāsts par Latviju? Labi, Elmārs Seņkovs, režisors, “Vektoram” jubileja, dejo labi, dejas interesantas (labi, puse no tām), jo vadītāja tās visas sacerējusi viena pati, un tas ir rādītājs, jo cilvēks viens pats to nevar. Pusstundu no visas pusotru stundu garās programmas es klausos, kā man lasa Virzas “Straumēnus”. Man lasa un saka: “Un tagad sievas iet stādīt salātus.” Iznāk meitenes, iestāda. “Un tagad vīri nes sienu.” Vīri nes sienu. Vai tad tas ir koncerts? Sauciet to par uzvedumu. Mēs te bijām skatīties Kurzemes programmu. Man saka, tas ir koncertuzvedums. Tad es vēl to varu pieņemt. Bet, ja es eju uz deju koncertu, tad man gan nevajag klausīties “Straumēnus”. Tos es izlasu pati. Tā kā ar to režisoru tā ir, kā ir.

Bet, runājot par XIII svētkiem, es tomēr uzskatu, ka Dagmārai Bārbalei šī gada svētki un lielkoncerts “Es atvēru Laimas dārzu” ir iedots kā mākslinieciskai vadītājai par ātru. Viņa nav bijusi ne reizi virsvadītāja, jo iepriekšējo svētku būtībā nebija, un tajā koncertā, ko viņa uzrīkoja kā televīzijas raidījumu, vispār bija nonsenss – priekšā tika nosēdināts orķestris. Aizmugurē uz pelēka fona dejoja dejojāji, bet koncerta gaitā pastāstīja kaut kādas rotaļas. Tas nebija deju koncerts. Kā var nolikt dejojājiem priekšā orķestri? Nezinu.

Kādreiz mēs veidojām deju blokus. Tu vienu bloku uztaisi un tad redzi, vai tu vari tajā kaut ko izveidot tā, kā gribi. Bet visu milzīgi lielo koncertu? Tas atkal ir jautājums par milzu atbildību un pašpārliecību. Bet bez tām jau arī mākslā neko nevar sasniegt.

Bet svētki būs. Tāpēc, ka neviens neiet uz šiem svētkiem ar sajūtu, ka neizdosies. Katrs dara visu to labāko. Un šis pacēlums jau ir, jo visiem patīk, visiem gribas būt kopā, visiem gribas kaut ko darīt. Neviens jau neiet ar domu: es izdarīšu kaut ko sliktu. Līdz ar to svētki būs!

No sarunas ar Ievu Ezerieti 2024. gada 23. oktobrī

A portrait of an elderly woman with short, wavy, light-colored hair. She is smiling slightly and looking towards the camera. She is wearing a white top with a dark, patterned shawl or cardigan over her shoulders. The background is a plain, light-colored wall.

INTA DIMANTE

Skolu jaunatnes deju svētku virsvadītāja
un goda virsvadītāja

ILZE MAŽĀNE

Skolu jaunatnes deju svētku virsvadītāja
un goda virsvadītāja

Inta Dimante dejas mākslas pamatus apguvusi pie Marinas Sizovas un baleta pedagogiem Helēnas Tangijevas-Birznieces, Irēnas Strodes, Valentīna Bļinova. Beigusi Rīgas Kultūras un izglītības darbinieku tehnikumu deju kolektīva vadītāja specialitātē (1957). Studējusi Latvijas Valsts universitātes Vēstures fakultātē un izstrādājusi diplomdarbu par tēmu "Seno latviešu paražu atspoguļojums horeogrāfiskajās norisēs" (1975). No 1951. gada bijusi soliste LPSR Valsts filharmonijas dziesmu un deju ansambli (vēlāk tas pārtop par Valsts deju ansambli "Sakta") un tajā dejo līdz kolektīva pastāvēšanas beigām 1963. gadā. Rīgas Politehniskā institūta Tautas deju ansambļa "Vektors" mākslinieciskā vadītāja Ulda Šteina asistente (1969–1984).

Dejas darba organizatoros darbu uzsāk Izglītības ministrijas Ārpusklases audzināšanas darba metodiskajā kabinetā un pilda skolu jaunatnes deju kolektīvu darba metodiķes pienākumus (1975–1990). Organizējusi daudzus republikas nozīmes pasākumus skolēnu deju kolektīviem, kvalifikācijas celšanas kursus un seminārus tautas deju skolotājiem. Lai atspoguļotu deju kolektīvu darba aktualitātes un problēmas, daudz rakstījusi tā laika preses izdevumiem. Kopā ar Mintautu Ģeibaku un Irēnu Jākobsoni sarakstījusi Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkiem veltītu grāmatu "Daudzas balsis skanēt skan" (1984). LPSR Nopelniem bagātā kultūras darbiniece (1989).

IV Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku virsvadītāja, V Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku mākslinieciskā vadītāja un virsvadītāja. IX–XI Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku goda virsvadītāja. Devusies mūžībā 2025. gada 6. novembrī.

Ilze Mažāne dzimusi 1954. gada 19. februārī Rīgā. Mācījusies Cēsu 1. vidusskolā. Pirmā interese par deju radusies, dejojot I. Pūciša vadītājā skolas deju kolektīvā. Profesionālo izglītību ieguvusi Kultūras un izglītības darbinieku tehnikumā (1976), zināšanas padziļinājusi Jāzepa Vītola Mūzikas akadēmijas Horeogrāfijas nodaļā (1981–1986).

Studējot Rīgā, kļuvusi par tautas deju ansambļa "Vektors" dejojā un paralēli sākusi vadīt deju ansambli "Ritenītis" (kopš 1978). Līdztekus izveidoti vēl divi jauni ansambļi – bērnu deju kolektīvs "Mazais ritenītis" (1983) un vidējās paaudzes deju kolektīvs "Greizie rati" (1997).

Līdztekus māksliniece pasniegusi latviešu deju tērpu vēsturi un deju kolektīvu vadīšanas metodiku Rīgas Kultūras skolā (1991–1998), latviešu deju Rīgas Horeogrāfijas skolā (1990–1996) un Jāzepa Vītola Mūzikas akadēmijas Horeogrāfijas nodaļā (1996–1997 un no 2000). Kopš 1996. gada Ilze Mažāne ir vecākā referente dejas mākslas jautājumos Valsts izglītības satura centrā (tagad – Valsts izglītības attīstības aģentūra).

Mākslinieces purā ir ap 40 jaundeju, kas nereti iekļautas deju svētku repertuārā. Jau 1989. gadā VI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos viņa asistējusi virsvadītājam Harijam Sūnam un Intai Dimantei. XII Deju svētkos viņa ir uzveduma "Vidzemes raksti" idejas autore un virsvadītāja. XI un XIII–XVII Deju svētkos – virsvadītāja un Rīgas rajona deju kolektīvu virsvadītāja. VII–XIII Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku deju virsvadītāja.

Ilze Mažāne: Kādas jums ir pirmās atmiņas no dziesmu un deju svētkiem? Es lasīju, ka esat sākusi dejojot jau 1951. gadā. Bet varbūt arī vēlāk – "Saktā".

Inta Dimante: Ja mēs balstāmies uz dokumentiem, tad vispareizākais būtu, teiksim, darba grāmatiņa, kur tika ierakstīts oficiālais nosaukums. Man ir vecā darba grāmatiņa gan krievu, gan latviešu valodā. Tur viss ir ierakstīts – visas iestādes, un tur neatrast tādu nosaukumu kā "Sakta". Tas bija LPSR Valsts filharmonijas dziesmu un deju ansamblis vai mūzikas ansamblis, kā nu viņš tur saucās. Filharmonijā darbojās dziedātāji, tur bija vīru kvartets un kas tik vēl ne, arī ansambļis. Bet nekādos oficiālos dokumentos, vismaz manā darba grāmatiņā, tāds vārds kā "Sakta" neparādās. Ja jūs šodien gribat man prasīt, vai es esmu strādājusi "Saktā", un par "Saktu" neviens neko nezina, un es esmu vienīgā, kas par to kaut ko var pastāstīt, tad man jāsaka, ka man nekā par "Saktu" nav.

I. M.: Es tūlīņ nedaudz oponentu. 1958. gada 21. novembrī "Padomju Jaunatnē" Inta Jakubaite, ansambļa dalībniece, raksta: "Latvijas PSR Valsts dziesmu un deju ansambļis "Sakta" jau trešo mēnesi koncertbraucienā"...

I. D.: Jā, man ir papīrs, izgriezums no avīzes. Mēs visi šo ansambli saucām par “Saktu”. Tāpēc, ka to garo nosaukumu nevarēja atcerēties. Es tagad tā kā pa miglu atceros: ansambļa dalībnieki sēž zālē, notiek vēlēšanas, balsošana par to, ka vajag nosaukumu un ka nevar izšķirties starp “Dainu” vai “Saktu”. Pēdējo pieņēma, bet tas bija neoficiāli – lai būtu īsāks nosaukums, un man šķiet, ka tas bija pirms tam, kad ansamblis gatavojās braukt uz ārzemēm pirmo un vienīgo reizi, uz Čehiju. Tas ir pilnīgi neoficiāls, pašu izgudrots nosaukums. Tajā avīzē, ko es ierakstīju, loģiski, tāpēc, ka jau bija pierasts – “Sakta”. Bet oficiāli tādas “Saktas” nebija. Mēs skatījāmies profesionāli, līdz ar to mums vajadzēja piešķirt oficiālu nosaukumu, bet to nedeja, jo tas nebija nevienam vajadzīgs, tas nebija atbilstoši politikajam garam.

Ansambli bija arī represētie. Nezinu par diriģenta Kriša Deķa likteni “Saktā”. Tāpat represētie bija mūziķi Tāivaldis Bērziņš, Tija Goba... Tur neviens nelīda iekšā, kur nu prašņāt! Ej nu sazinī, pateiks: jūs tur ar viņu draudzējaties, bet viņš ir “dzimtenes ienaidnieks”...

I. M.: Kādas ir jūsu pirmās atmiņas par dziesmu un deju svētkiem? 1955. gadā taču filharmonija nepiedalījās svētkos, līdz ar to ir jāprasa, vai jūs vispār kā dalībniece esat piedalījusies?

I. D.: Dziesmu svētkos mēs nepiedalījāmies, jo profesionāļus jau ar pašdarbniekiem īpaši kopā nelaida.

I. M.: Un kurā brīdī, kurā gadā sākat strādāt Ārpusklases darba metodiskajā kabinetā? Vai 1972. gadā?

I. D.: 1972. gada svētkos jau biju svētku organizatoru sastāvā, bet 1979. gadā – Ingridas Saulītes asistente, turklāt asistente tieši Mežaparka uzvedumā. Bet 1984. gadā kopā ar Mintautu Ģeibaku izdevām grāmatu. Savukārt 1989. gadā pirmoreiz tika sagatavots svētku scenārijs. Uzvedums sākas ar Spridīti, puisīti uz laukuma. “Dar’ man, tēvis, pastaiņās”...

I. M.: Katram virsvadītājam pēc scenārija bija savs bloks.

I. D.: Tas viss man patika. Bet bija arī lieta, kas ļoti nepatika, jo tā bija reize, kad Uldis Žagata atteicās veidot noslēgumu. Viņam bija apriebies tas, ka beigas vienmēr jāveido pompozi, ar karogiem attiecīgā politiskā noskaņojumā. Viņš teica, ka to negrib taisīt un netaisīs.

70.–80. gadi bija sarežģīts laiks, tāpēc svētkus vajadzēja veidot tādus, kādus prasīja augstākstāvošie. To, ko lika, to darīja, un neviens nekādu revolūciju nekur netaisīja. Vienkārši darīja. Darīja, ko varēja, un darīja, ko vajag. Man patika – katrā svētku ievadā vienmēr vajadzēja kaut ko nebūt ielikt no tā, kas tajā laikā ir aktuāls. Bez gadadienām jau neiztika. Bet tur, piemēram, bija viens interesants dzejolis, un es gāju pie ministres vietnieka taisnoties, kāpēc tur tāds dzejolis ir. Tas bija scenārija. Man pateica – nē, nu tas taču tur neder. Bet es saku, ka tas jau Ojāra Vācieša dzejolis! Ojārs Vācietis toreiz bija topā. – Nu un kas par to? Bet šeit tas neder. Tas ir viss.

I. M.: Kāda jums veidojās sadarbība ar kora virsdiriģentiem? Man kā dejotājai tas dažbrīd ir nedaudz sāpīgs jautājums. Koristi jau īpaši neatzīst deju svētkus.

I. D.: Cilvēks paliek cilvēks. Ar Jāni Dūmiņu vienmēr varēja pajokot, paamizēties. Ko tad vēl tur vajag? Bet visvieglāk strādāt ar pūtejiem – viens liels humors. Viņi ir brīnišķīgi!

Dejotāju gandrīz vienmēr bijis vairāk nekā dziedātāju? Tāpēc, ka kustība ir primāra. Arī dziedāšana ir kustība, jo bērns, kad piedzimst, viņa pirmais kliedziens ir kustība. Tā nav skaņa, bet kustība. Tas ir bioloģiski pamatots. Nekas jau nerodas tā pats no sevis. Ja mēs piespiežam kaut ko darīt pret mūsu bioloģiju, kādu laiku jau var, bet cik ilgi? Un tas parasti beidzas ne sevišķi labi.

I. M.: Cik tajos laikos, kad strādājāt, varēja svētkos ielikt kaut kādus jaunievedumus? Vai arī vajadzēja tomēr strādāt pēc vecā trafareta?

I. D.: Tādā gadījumā jāprasa, kas tiek uzskatīts par jaunievedumu.

I. M.: Es domāju, ka jaunievedumi ir jaunās dejas, un, manuprāt, bērnu deju diezgan strauji attīstās, jo ir jāiet līdzī laikam. Tagad jau ik pa brīdim kaut ko jaunu liek klāt.

I. D.: Jaunais deju svētkos, kad kaut ko jaunu pieliek klāt, piemēram, jaunas dejas, īsti nav uzskatāms par jaunievedumu. Tā ir normāla attīstība.

I. M.: Bet, ja mēs skatām piecu gadu ciklu no vieniem svētkiem līdz otriem, tas ir kā jaunievedums. Piemēram, tad, kad ar saviem bērniem parādījās krustmāte Lienīte. Viņiem nebija tautastērpu. Vai kad parādījās Uldis Žagata ar savu ABC, kur bija atkal speciāli šūti tērpi... Manuprāt, tie bija fantastiski jaunievedumi.

I. D.: Tie nebija jaunievedumi. Tā bija attīstība. Ja visu minēto izsviestu ārā, nebūtu attīstības, jo tad mēs stāvētu uz vietas un vispār nekustētos. Ja kaut kas attīstās, tāpēc jau

vien nevar runāt par jaunievedumu. Mēs tagad esam pieraduši: vai, vajag kaut ko jaunu! Un tikai jaunu! Un beigās tev parāda draņķi tikai tāpēc vien, ka tas ir jauns. Turklāt ne velti saka, ka viss jaunais ir labi aizmirsts vecais.

Ja runā par "lielo svētku" nakts koncertiem prožektoru gaismā, tad arī tā ir attīstība, tā ir robotizācija. Vai tad mums cilvēks vairs vajadzīgs? Uz laukuma vispār var nesēdēt neviens – tur nav jāsēž cilvēkiem un jācilā gaisma, un kaut kas jādara. Tur var būt tukšs laukums un nebūt nevienas dzīvas radības.

I. M.: Es tev piekritu, esam ar šova elementiem pazaudējuši mūsu tautastērpus, jo, saules apspīdēti, tie izskatās fantastiski, bet prožektoru gaismā mēs tos jau faktiski neredzam. Parasti saku, ka svētki vajadzīgi, lai izlabotu iepriekšējo svētku kļūdas un pielautu jaunas. Nekad nav tā, ka svētkos nebūtu kļūdas. Un es saku, paldies Dievam, jo mēs kā virsvadītāji tās redzam.

I. D.: Kļūda. Šo vārdu arī Lietuvā daudz lieto. Vai dienīn! Nu, kļūdījās! Kļūdas visiem gadās! Es to saucu vienkārši par nedarījumu, par nedarīšanu. Tas cilvēks vai cilvēki vienkārši nav izdarījuši savu darbu līdz galam vai arī nav izdarījuši, kā pienākas, nevis kļūdījušies.

I. M.: Jūsu laikā taču arī bija atlase?

I. D.: Protams, bija. Visi dejotāji nekad nav satilpuši uz laukuma. Vienmēr ir bijusi atlase. Tikai 1960. gada svētkos noteikti nekāda īpaša sijāšana nevarēja notikt, tāpēc ka kolektīvu bija maz. Un tad uz laukuma bija arī citāda sistēma. Daudz ko darīja vingrotāji. Bija mazliet savādākas prasības. Bet citus gadus gan ir bijusi stingra atlase. 1960. gadā bija vienīgā reize, kad vienā gadā bija divi svētki. Jūnijā – skolēnu, bet jūlijā – pieaugušo svētki. Līdz tam skolēni visu laiku gāja klāt pie pieaugušajiem.

Mūsdienās pieaugušo svētkos skolēni var piedalīties tad, ja viņi kaut cik ir piemēroti augumā. Kāpēc lai viņi nedejotu pieaugušo svētkos? Ja viņi var to izdarīt – lūdzu! Nevienam nav nekādu iebildumu.

I. M.: Un tad nosprieda, ka estrādē vairs visi nevar satilpt. Interesanti ir tas, ka Harija Sūnas deju "Pie Daugavas" dejoja gan skolnieku svētkos, gan arī pieaugušo svētkos. Es reiz redzēju vienu kinofilmu, kur "Dancis" dejoja 50. gados. Domāju, ka mums C grupā vai B grupā apmēram tagad tā dejo. Tehniskais līmenis pašlaik, manuprāt, ir gluži cits. Augstāks. Un tad rodas jautājums: cik tālu var iet dejas savā tehniskajā attīstībā?

I. D.: Tas ir atkarīgs no katra atsevišķa indivīda, katra dejotāja, ne no kā cita. Tas ir tāpat kā sportā. Cik tālu var iet? Tik tālu, cik tālu tu trenējies.

I. M.: Zināt, kāpēc tāds jautājums rodas? Manuprāt, nupat esam tajā brīdī, kad pamatā uzmanību veltām tehnikai, pazaudējot pašu deju. Gan pieaugušie, gan, protams, bērni, kuri iet līdz pieaugušo varēšanas līmenim. Salīdzināt "Danča" 1955. gada ierakstā redzamo līmeni un tagadējo nav iespējams. Un tas mani biedē, jo mēs sākam pazaudēt deju.

I. D.: Nē, mēs sākam pazaudēt emocijas. Savas emocijas.

I. M.: Jā, un saturu. Kā man kādreiz mācīja, ka jebkurš, vai nu tu esi horeogrāfs vai dejotājs, kad tu kāp uz skatuves, tev jāsaprot, ko tu ar to gribi pateikt.

I. D.: Galvenais tomēr – nevajadzētu nemaz būt tādai nostādnei: nu ko tad es tagad gribu pateikt? To, kas man ir vajadzīgs!

I. M.: Bet tev tomēr tajā dejā tas, ko tu gribi pateikt, lai es kā skatītājs varētu to apmēram nojaust.

I. D.: Bet tad tas tev arī jāpasaka tajā mirklī, kad tu esi uz skatuves. Nevis jāfunktierē, ko tad tas autors ir gribējis pateikt. Kas man par daļu, ko viņš ir gribējis pateikt?

Vai man kaut ko gribas pateikt? Nē, man negribas. Man gribas izjust. Un es to izjūtu. Te jau atkal sākas tas individuālisms, ka tas, ko tu esi izveidojis, var būt ir brīnišķīgs un skaists, un sajūta ir laba un patikama, kad es deju, nevis skatīties, kā nu tai publikai tagad patiks.

I. M.: Parasti bērnu skatēs ļoti bieži var redzēt, ka autors, horeogrāfs ielicis to, ko viņš grib, absolūti nerēķinoties ar to, ka tie ir bērni un viņi nevar šo izjūtu dabūt. Es zinu, ka daudziem ļoti patīk lēni mazu bērnu palēcieni, bet viņi mūzikai netiek līdz. Es saprotu, ka autoram tas vienkārši patīk – īpašas kustības, bet jāsaprot, bērns to nemaz nevar izdarīt.

I. D.: Jā! Mēs paliekam par robotiem, pārāk daudz domājam par tehniku. Kā "Saktas" laikā teica un kolosāli arī attēloja pats Pēteris Lūcis. Viņš pagriezās ar muguru pret skatītājiem un teica: skatītājiem ir jāredz, ka es raudu. Tā ir ļoti spēcīga iekšēja emocija. Un viņš sacīja: es nedomāju par to, kas man ir jādara, lai skatītājs to tagad saprastu. Un, ja es jūtu, ka man tagad ir jāraud, tad arī skatītājs to jutīs. Bet atkal mēs atgriežamies pie

tā, ka viss ir atkarīgs tikai no cilvēka. No izpildītāja. Dejā, kad tev nav prožektoru virsū, kad tev nav nekāds šovs, kad tu esi tikai uz laukuma saules gaismā vai saules negaismā, kas tev tad paliek?

I. M.: Tehnika un emocijas.

I. D.: Galvenais ir emocijas. Tur pat uz tehniku vairs tik ļoti neskatās.

I. M.: Domāju, ka deju svētkos vispār tajā brīdī, kad visi tūkstoši ir uz laukuma, neviens uz tehniku neskatās. Bet kāda tur ir gaisotne! Es precīzi neatceros, bet, manuprāt, tie bija 2008. gada svētki (XXIV Vispārējie latviešu dziesmu un deju svētki – *red.*), kad visiem virsvadītājiem finālā bija jānāk no aizmugures uz priekšu. Bija uguns kuri, un mēs nesām maizi, bija diezgan sarežģīts scenārijs. Kādu es jutu enerģiju! Augšā, skatītāju tribīnēs, tu to enerģiju nejutī, bet, kad tu noej lejā, tur ir burtiski tāda sajūta, ka atrodiies tādā kā kokonā, – viss ir uzlādēts uz nezin cik plusiņiem. Nu fantastiski! Un neviens laukumā nedomā par tehniku. Bet uz skatuves mums pēdējā laikā iet smagi. Tās ir manas sāpes.

I. D.: Tieši šī kopības izjūta cilvēku motivē iet dejoj. Tas kopīgais... Viņš trenējas un sacenšas, lai tiktu stadionā. Bet kāpēc? Vai tad tāpēc, lai izrādītu savu tehnisko varēšanu? Nē, tāpēc ka viņš tur satiek dzīvu cilvēku, viņš satiek vēl vienu un vēl vienu.

I. M.: Tad tie lādiņi sāk lidot. Savukārt bērniem, varbūt pēdējā laikā tas raksturīgs mazāk, bet es atceros gadījumu, ko atstāstīja Baiba Šteina. Pēc skates kaut kur pierobežā viņa satikusi kādu puisīti un jautājusi: vai tu uz Rīgu gribi? Jā, es gribu, es nekad neesmu bijis Rīgā. Dažs lauku bērns pat nedomā par svētkiem, viņš domā par to, kā brauks uz Rīgu.

I. D.: Un tad viņš atbrauc mājās un stāsta par Rīgu. Un ko viņš stāsta? Ko viņš ir redzējis?

I. M.: Stadionu. Nē, skolotāji bērnus kaut kur arī aizved.

I. D.: Un tas ir labi. Bet dabiskums cilvēkos ir pazudis. Es atceros skatu, kad bija kāds smags mēģinājums laukumā, un mazie – vai nu pirmklasnieki, vai pat bērnudārznieki – nāca pa vārtiem ārā tā, kā nu viņiem tur ir jānāk, bet tas laukums bija tāds paslēpš. Visi skrien, un pēdējais puisītis arī skrien, bet pa ceļam viņš pagriežas, un tur stāv tā lielā televīzijas mašīna. Pagriežas mudīgi pie mašīnas, pačurā un atkal tikpat mudīgi atpakaļ. Neviens taču neredzēs, ka viņš te pieskries pie tās mašīnas... Tas tiešām bija mīļi.

I. M.: Vai cits gadījums. Tā kā piedalās arī vidusskolēni, visiem ir izstāstīts, ka stadionā pīpēt kategoriski aizliegts. Katru vakaru visiem atbildīgajiem dienestiem notika darbinieku sapulce, un ugunsdzēsēji smējās. Stāvējusi ugunsdzēsēju mašīna, vīri aizgājuši aiz mašīnas pīpēt. Pienācis viens mazais no kādas 1. vai 2. klases un teicis: stadionā pīpēt nedrīkst. Viņi teica, ka momentā nometuši cigaretes.

I. M.: Kā tev liekas, kam bija ideja par tiem bērnudārzniekiem? Pirmoreiz, manuprāt, viņi parādījās 1979. gadā. Vai tāpēc, ka tajā brīdī Liene Lūse bija populāra?

I. D.: Atzišos – esmu tā vainīgā. Par Lieni stāstīja, ka viņa diktī labi prot darboties ar bērniem. Un es sāku braukāt pie viņas uz Mārupes bērnudārzu un skatīties, ko viņa tur dara. Un tiešām tas bija interesanti. Notika tā: kad es ieradās, Liene strādāja, es ienācu, sasveicinājos ar Lieni, mēs ar viņu runājāmies, un es vaicāju: Liene, klausies, cik ilgi viņi tā tur gulēs? Liene saka – tik ilgi, kamēr es teikšu, ka var celties. Bērni viņai klausīja uz vārda. Respektīvi, Lienei piemita tāds vispārējās pievilcības gēns. Viņu vienkārši klausīja, un viss. Tad es sāku Lieni didīt. – Nē, nē, es nevaru, es nevaru! Beigās viņa sadūšojās un sāka sarunāt savas labas pazīņas un draudzenes, citas audzinātājas, un sāka veidot tādu grupu, kas gribētu piedalīties.

I. M.: Pēdējā laikā no bērnudārzniekiem ir atteikušies.

I. D.: Tas ir ļoti grūts darbs. Taisni tāpēc, ka tāds cilvēks, kuram nav šīs pievilcības, to nevar izdarīt.

I. M.: Kolektīvu jau ir diezgan daudz, un es zinu, ka tad, kad nolēma atteikties no bērnudārzniekiem, bija diezgan liela pretestība. Argumentācija bija tāda – tad 1. klasē nebūs, kas dejo, nebūs iemācījušies un tā tālāk. Bet tajos laikos, 70.–80. gados, tie bija Rīgas bērni, un arī tagad tie bija pamatā Rīgas bērni, jo kurš audzinātājs vedīs no laukiem pirmsskolniekus uz veselu nedēļu? Katrs otrais vakarā raudās un teiks “es gribu mammu”? Katrs varbūt uz tualeti vēl jāaizved, nerunāsim par nomazgāšanu un saģērbšanu.

I. D.: Un atkal mēs atgriežamies pie tā paša, pie katra atsevišķā cilvēka.

I. M.: Tas, starp citu, attiecas arī uz svētku virsvadītājiem, uz to, kā viņi strādā. Vai nu laukums viņus saprot vai nesaprot. Es atceros vienus svētkus, kuros Uldi Žagatu izsvilpa, bet tie bija lielie svētki. Viņš veidoja finālu un nekādi netika galā, pēc tam visus palaida

vaļā, un puīši, laukuma asistenti, pa nakti pārtaisīja visus zīmējumus. Miļotais Žaģatas teiciens: ej, tu tur dzeltenajā jakā, ej uz turieni! Bet uz laukuma ir pieci dzeltenās jakās...

I. D.: Piedaloties svētkos, bērni pirmām kārtām iegūst to, ko viņiem spēj iedot un iedvest viņu tiešais vadītājs. Bērni, protams, vēlas satikties ar citiem bērniem, viņi zina, ka svētkos būs jautri un brīnišķīgi un tur būs tik daudz draugu. Bet viņi iegūst arī to, ko ir devis viņu tiešais skolotājs. Atkal, gribi vai negribi, mēs atgriežamies pie viena un tā paša.

I. M.: Pie personības.

I. D.: Mazam bērnam viss paliek zemapziņā.

I. M.: Ieraksts cietajā diskā, moderni tagad runājot. Bērnos īpaši var redzēt pedagogu kļūdas. Arī tīri tehniskās lietas... Dažkārt pedagogi saka: kāpēc bērni nedara tā, kā es viņiem saku? Es bilstu: tu viņiem nesaki, tu viņiem iemāci. Ar sacīšanu jau neko nevar.

I. D.: Bērns mācās no sava parauga, viņš visu dara līdzi. Un tāpēc pedagogam ir jāmēģina parādīt to, ko viņš pats gribētu. Bet, ja viņš nevar, tad tas bērns arī nevar. Ar to viss beidzas.

Mēs kā virsvadītāji redzam ļoti daudz. Es, piemēram, nespēju noskatīties uz to, ka patsniedzēji, skolotāji, kuri ir beiguši mūsu augstākās kultūras iestādes kā deju skolotāji, sēž tā – ar ķepām uz iekšu. Es domāju, mīļā stundīn, tu esi mācījies, tu esi deju skolotājs, kā tu sēdi? Pirmkārt, vispirms tu esi sieviete, un tās kājas jāsavāc kaut kā kopā.

I. M.: Manuprāt, baletnieki šādi atpūšas, jo lielākā daļa sēž ar ievērstām kājām. Mēģinājumus, protams. Bet tas ir mēģinājumu process.

I. D.: Vai tu esi kaut kur redzējusi, ka kāds no profesionālajiem dejotājiem sēdētu galīgi šķībi un greizi? Tomēr viņi sevi savāc kopā.

Bet skolu jaunatnes svētku nākotne saistīta ar to, ka bērni ir bērni un viņi vienmēr gribēs visur kur būt. Vienam patiks darboties tāpēc, ka svētkos būs daudz bērnu, otram, ka tur būs daudz jaunu draugu (kaut gan – kur tad sadraudzēties mēģinājumu laikā!), trešais nekad Rīgā nav bijis, ceturtajam vēl kaut kas. Katram būs kāds iemesls, kāpēc viņi gribēs piedalīties svētkos. Es šaubos, ka bērni gribētu sēdēt mājās.

I. M.: Ir vēl viena lieta, kas dažkārt notiek tieši lielāko bērnu grupās. Šad un tad pēc svētkiem kāds atbirst, jo viņam nav paticis – slodze par lielu vai vēl kaut kas, un viņi nākamajos svētkos nolemj nepiedalīties. Bet tas ir ļoti mazs procents.

I. D.: Atbirst tie, kuri saskaras ar to, ka mēģinājumos no viņiem prasa kaut ko noteikti izpildīt. Bet viņam tai brīdī negribas. Ar mazajiem ir citādi – mazajam var iestāstīt, pasmierties, pajokoties, paslavēt, un viņš atkal ies tālāk. Bet ar lielajiem ir savādāk. Viņi teiks: es to jau sen zinu, tur nekā jauna nav. Viņiem nepatīk. Atbirst tie, kuri vienkārši nav pieraduši strādāt. Izdarīt līdz galam tā, kā vajag, cik vari un vēl vairāk. Tas ir darbs.

I. M.: Redz, ir jau arī bērni, kuri ir introverti, kuriem vispār lielāks pūlis ir nepieņemams. Tāpēc arī savā kolektīvā viņš vēl jūtas labi, bet, kad ierauga tādu cilvēku daudzumu, viņš vienkārši neiztur emocionāli.

I. D.: Bērni ir tādi un savādāki, un katra bērna vecākiem ir jāapzinās un jāzina, ko viņa bērns var un ko nevar. Ir tāds bērns, kurš necieš lielu pūli. Viņš grib būt viens, bet tad – lūdz! Sēdi un zīmē, un nebrauc nekur. Es domāju, ka uzspiest nevajag itin neko.

I. M.: Un ir vēl viena daļa. Mēs mēģinājumos runājam skaļā balsī, lai ar balsi izlauztos pāri pūlim un mūzikai, jo vienkārši citādi nevaram. Bet ir bērni, kas saka: skolotāja uz mani kliedz. Tādi gadījumi arī ir. Un tad vecāki nāk: kāpēc jūs uz bērniem kliedzat? Nē, es pieļauju, ka ir arī tādi, kas kliedz. Es nevaru spriest par visiem. Starp citu, tas bija mūsu muzejā (Dziesmu svētku telpā – red.) – bērni skatījās video, un bija pāris meitenes, kas turēja ausis ciet, jo viņām mūzika likās par skaļu. Es pieļauju, ka tā ir arī mēģinājumā, ja kādam ir tās jutīgās ausiņas un skolotāja ļoti skaļi runā, un tāpēc bērnam šķiet, ka uz viņu kliedz.

No Evelīnas Plostnieces sarunas ar Intu Dimanti un Ilzi Mažāni 2024. gada 17. oktobrī

*Inta Dimante. Foto no VISC arhīva
Ilze Mažāne. Foto: J. Romanovskis, no VISC arhīva*

HARALDS BĀRZDIŅŠ

Skolu jaunatnes dziesmu svētku pūteju un simfonisko
orķestru virsdiriģents, goda virsdiriģents

Dzimis 1956. gadā Rīgā. 1979. gadā beidzis Jāzepa Vītola Latvijas Valsts konservatoriju klarnetes specialitātē. Ieguvis maģistra grādu skolvadībā. Kopš 1976. gada ir Rīgas 6. vidusskolas pūtēju orķestra vadītājs, bet kopš 1992. gada – Rīgas 6. vidusskolas direktors, skolas pūtēju orķestra un jauniešu pūtēju orķestra “Auseklītis” diriģents.

Daudzu skolu jaunatnes un vispārējo dziesmu svētku virsdiriģents. Pedagoga darbā nostrādājis vairāk nekā 50 gadus, kuros izaudzināti daudzi mūziķi, kuri izglītību turpinājuši Mūzikas akadēmijā un strādā profesionālos mūzikas kolektīvos.

Daudzo atzinību un balvu skaitā – LR Izglītības un zinātnes ministrijas gada balva (2010). XXIV Vispārējos latviešu dziesmu svētkos piešķirta balva kā labākajam pūtēju orķestra diriģentam (2008), bet IX Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos – Lielā Balva (2005). Triju Zvaigžņu ordeņa virsnieks (2015).

Runājot par saviem pirmajiem iespaidiem saskarē ar dziesmu svētkiem, jāsāk ar senāku pagātņi. Māsa man ir pianiste un klavieru skolotāja, strādā 1. bērnu mūzikas skolā ilgus, ilgus gadus. Mana dzimta ir zvejnieki, profesionāli zvejnieki, un mēs bijām pirmie, kuri savā dzimtā aizgāja citu ceļu.

Dzīvē sanāca, ka mēs pārvācāmies dzīvot no Vecmīlgrāvja uz Rīgu. Bija pēckara laiks. Man ļoti patika dejot. Tautas dejas. Nu galīgs puika vēl. Tad mamma kaut kur izlasīja, ka paredzēta uzņemšana horeogrāfijas skolā. Biju svētā pārliecībā, ka tās ir tautas dejas. Tā nu es iestājos, pats to nezinot, profesionālā deju skolā, Rīgas Horeogrāfijas vidusskolā. Kādus gadus tur nomācījos. Bet mamma man kārtīga latgaliete. Viņa saka: “Zini, dēls, es skatījos, bet laikam tas nav isti vīrieša darbs, nu, pa to skatuvi...” Toreiz mācījāmies kopā ar mūzikas specialitāšu skolēniem vecajos Dārziņos (Emīla Dārziņa speciālajā mūzikas vidusskolā – *red.*), kur tagad Mūzikas akadēmija, otrais korpuss. Un mamma saka – labāk tad mūziku, ej kādu mūziku paspēlē. Aizgāju uz Mediņa skolu mācīties klarneti. Tur Skolas ielā kādreiz bija vecā skolas ēka. Un tā nu es skraidīju. Baletskolā bija klasika un raksturdejas, bet vakarā, protams, opera, jo tur bija vajadzīgi statisti – puikas, arī troļļi “Pērā Gintā”. Alvas zaldātiņš, Čaikovska baleti, “Riekstkodis”... Slodze bija milzīga.

Man bija jauka klases audzinātāja. Viņa redzēja, ka esmu nākamajā dienā pēc izrādēm vienmēr pārguris. Saku: “Skolotāj, man jāskrien tagad uz Mediņiem.” Viņa savukārt: “Nu, ko tu skraidī? Mums taču tepat Dārziņos arī ir klarnete, ja tu gribi spēlēt.” Beigu beigās es sāku iet abās skolās – gan Dārziņos, gan horeogrāfijas skolā. Neatceros vairs – līdz piektajai, sestajai klasei...

Tanīs laikos bērnu tiesību nebija. Toreiz mūs baletskolā, piedodiet, daudzija ne pa jokam. Reiz šausmīgi ātri skrēju, jo man bija jāpaspēj uz raksturdejām vēl vecajā Mārstaļu ielas zālē. Apstājos pie Merķeļa ielas luksofora, iedegās sarkans. Un teicu – viss. Man pietiek. Vairs ne. Toreiz man bija kādi 13, varbūt 12 gadi. Pieņēmu lēmumu, ka metu mieru. Ja man jāizvēlas, es spēlēju. Un tā es pabeidzu Dārziņos, iestājos Mūzikas akadēmijā, toreiz Valsts konservatorijā. Jau Dārziņskolas beigās mēs skaitījāmies plus mīnus profesionāļi.

Konservatorijā sāku studēt 1973., Dziesmu svētku simtgades gadā. Mēs bijām uz izķeršanu, jo laukos klarnetistu gandrīz nebija. Bija jāspēlē tā sauktajos Tautas pūtēju orķestros, tādos, kuros bija pieprasīti profesionāli klarnetisti, kā “Rāznā”. Tur jau arī to tehniku mazliet vajadzēja. Tā nu man bija pirmā saskarsme ar dziesmu svētkiem. Mēs, puikas, spēlējām skatēs, tik mainījām žaketes un formastērpus. Bijām uz izķeršanu. Nu, protams, piedalījās arī dziesmu svētkos. Tas iespaids bija varens. Un 1973. gada svētki laikam arī bija pirmie, kuros piedalījās.

Bet pēc tam, 1975. gadā, sāku strādāt ar pūtēju orķestri pats. 2025. gadā “Auseklītim” 50 gadu jubileja. Neticami, būšu te nostrādājis visu dzīvi...

Protams, es sāku kā skolotājs. No nulles, viens pats, un mācīju absolūti visu – gan tubas, gan blokflautas, gan klarnetes. Un mazpamazām man sāka patikt strādāt ar jauniešiem. Pats vēl biju jauns, jo konservatorijā iestājos ļoti agri, man bija kādi gadi septiņpadsmit. 6. vidusskola, kur sāku strādāt, jau bija mūzikas novirziena skola. Tur tolaik strādāja Alvīne Gruntmane, Skaidrīte Apine. Pamatā bija kordziedāšana, turpinot Zoltana Kodāja mūzikas apmācības novirzienu – relatīvo solmizāciju¹. Bet viņi bija dzirdējuši, ka kaut kur atradušies veci pūšaminstrumenti, tāpēc vajagot veidot orķestri. Toreiz Latvijā pūtēju orķestrus vadīja Hermanis Eglītis, Jānis Spalviņš, Gunārs Ordelovskis... Tie tad arī bija mani pirmie saskarsmes avoti.

Dārziņskolas beigās mums bija militārā apmācība. Nu ko tad Dārziņskolā tur vajadzētu? Pūtēju orķestri. Es biju tāds švītīgs puika, un es tur biju tas diriģents. Gan visai nosacīti, protams... Kad 6. vidusskolā vajadzēja diriģentu, ieteica mani, un mani pieņēma. Ja es kaut ko iesāku, man vienmēr gribas sasniegt kaut kādu rezultātu. Uzstādīju sev mērķi – labi nostartēt skolēnu dziesmu svētkos. Man bija sava metodika, ja tā var teikt, mēs sākām mēģinājumus ļoti agri, jo pēcpusdienā dabūt bērnus kopā bija grūti. Pūtēju orķestris sāka mēģināt no rīta bez 10 minūtēm septiņos. Mēs paši izbūvējām sev pagrabā telpu, betonējām, visu ko darījām. Paši sev šuvām formas. Un tērpa vienīgais aksesuārs bija bikšu štrumbantes – visiem vienādas. Uz bungām krāsojām.

Tā mēs iegājām aprītē. Pēc tam jau izdomāju, ka nu mums vajadzētu piedalīties arī pieaugušo dziesmu svētkos. Neatceros, kā tur bija vai nebija, bet otrs mērķis man jau bija iegūt kādu godalgotu vietu. Pēc tam jau man talkā nāca palīgi. Es biju jauns un entuziasma pilns. Vēl nebija Atmosdas laiks, bet jau tad bija vēlme parādīt sevi kā latviešus, to, ka varam...

Toreiz mums bija cieša sadarbība ar Tramvaja un trolejbusu trestu. Viņi bija tādi kā šefi. Mēs spēlējām toreiz, kad mūsu meitenes (Rīgas TTT komanda) piedalījās Eiropas čempionātos, un viņas taču bija čempiones kādas 18 reizes pēc kārtas. Spēlējām komandas sagaidīšanās un citos pasākumos.

Beigās mēs dabūjām pirmo vietu savā grupā. Spēlējām obligāto skaņdarbu, Aleksandra Būmaņa mūzikas versiju pūtēju orķestrim "Skroderdienas Silmačos". Es vēl tagad atceros. Un dabūjām pirmo vietu starp pieaugušajiem. Skolēni! Bet nu strādājām zvērīgi. Ieguvām pirmo vietu arī skolu jaunatnes dziesmu svētkos, pirmo vietu pieaugušo dziesmu svētkos, arī pūtēju orķestru salidojumā dabūjām pirmo vietu. Tad mēs cīnījāmies, lai dabūtu Tautas kolektīva nosaukumu². Raimonds Pauls toreiz bija kultūras ministrs. Sākās Atmosdas laiks. Man jautāja, kā tad mēs sauksim to Tautas pūtēju orķestri? Teicu, ka gribētos par "Ausekli", – toreiz tas bija īpašs simbols. Bet orķestra dalībnieki vēl nav pieauguši – lai tad būtu "Auseklītis".

Tas bija laiks, kad mēs varbūt vēl nespējējām tik profesionāli, varbūt nemācējām tā defilēt, bet, ja jūs zinātu, kāds gars bija iekšā! Tā tagad pietrūkst. Laiki mainās. Toreiz braucām autobusā uz taburetēm, kad pietrūka vietas. Vienalga, mēs sēdāmies un braucām, – mums vajadzēja pārstāvēt Latviju, jo braucām uz Beļģijas konkursiem, uz Zviedriju. Tas gars bija līdzīgs tam, kāda tagad gaisotne ap hokeju... Saliedētība un ticība tam, ko dari.

Bet, runājot par dziesmu svētkiem, mēs – Jānis Puriņš un Jānis Ābols (viņš jau ir viņsaule) –, mēs bijām jaunās paaudzes diriģenti, kuru mērķis bija un ir nevis pūtēju orķestris, bet mūzika. Pūtēju orķestris nebūt nav "stumkaktā, stumkaktā" pašarnieku orķestris vai tāds, kas tikai maršus māc – naglas dzīt. Mēs gājām simfonizētās pūtēju orķestru mūzikas ceļu. Tagad visā Latvijā tā dara. Un īpaši – skolu jaunatne jau kopš 90. gadiem, kad sabruka iepriekšējā valsts iekārta. Tieši skolas bija tās, kas saglabāja pūtēju orķestrus, jo klubi visi pajuka, arī kolhozi³. Katrā novadā bija savs cilvēks, kurš deģa par pūtēju orķestriem, par jauniešiem. No paaudzes, kas toreiz spēlēja skolēnu orķestros (un tagad viņi ir jau vecietevi), tā kustība arī turpinās.

1 Relatīvās solmizācijas metode paredz dziedāšanā izmantot rokas zīmes, kuras palīdz attīstīt pakāpu izjūtu. Ar šo metodi var nostiprināt izpratni par noturīgo un nenoturīgo pakāpu attiecībām skaņkārtā, veicināt tonikas izjūtu konkrētā tonalitātē un attīstīt funkciju uztveri harmoniskajā izklāstā.

2 Ar Latvijas PSR Kultūras ministrijas koleģijas lēmumu 1960. gadā tiek nodibināts Tautas kora goda nosaukums, līdzīgu nosaukumu ieguva arī citu nozaru amatierkolektīvi, kuru sasniegumu un spēju līmenis ievērojami pārsniedz citu kolektīvu līmeni.

3 Kolhozs jeb kopsaimniecība bija kopēja saimniekošanas forma laukos Padomju Savienībā un citās Austrumu bloka valstīs 20. gadsimtā. Kolhozi finansēja amatiermākslas kolektīvu darbību.

Tas pats bija ar simfoniskajiem orķestriem. Es pierādīju, ka skolu jaunatnes dziesmu svētkos nav jāspēlē vis Nacionālajam simfoniskajam orķestrim, bet pašiem bērniem. Viņi to var izdarīt, tikai vajag noticēt. Un mēs to dabūjām gatavu! Tagad dziesmu svētkos spēlē daudzi simfoniskie orķestri, jo tādi darbojas katrā sevi cenošā skolā, katrā mūzikas skolā.

No sarunas ar Lauru Švītiņu 2024. gada 9. decembrī

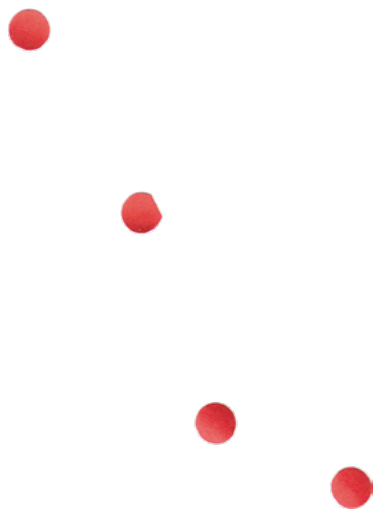

Foto: A. Liepiņš, no VISC arhīva

DACE APERĀNE

Latviešu jaunatnes dziesmu svētku organizatore
Kanādā un ASV

Dace Aperāne (dz. Štauvēre) ir komponiste, mūzikas pedagoģe un sabiedriskā darbiniece. Absolvējusi Makgila Universitāti (*McGill University*) Monreālā ar bakalaura grādu kompozīcijā (1976), papildinājusi kompozīcijas studijas Mannesa mūzikas koledžā (*Mannes College of Music*) Ņujorkā (1977–1978) un Fontenblo konservatorijā (*Conservatoire américain de Fontainebleau*) Francijā pie Nadjas Bulanžē un Luīzes Talmas (1978); absolvējusi Hantera koledžu (*Hunter College*) Ņujorkā ar maģistra grādu kompozīcijā (1980). Pēc studijām strādājusi par mūzikas pedagoģi vairākās privātās skolās un vēlāk Skārseila skolās Ņujorkā (2005–2018).

Bijusi trīs Latviešu jaunatnes dziesmu svētku (1982–1987) un trīs mūzikas nometņu muzikālā vadītāja Mauntfordā, Kvebekā, (1985–1990) bet kopš 1994. gada Starptautisko latviešu jauno mūziķu meistarkursa Latvijā mākslinieciskā vadītāja. Ņujorkas latviešu koncertapvienības un vēlāk Latviešu kultūras biedrības TILTS paspārnē rīkojusi latviešu mūziķu koncertus Ņujorkas koncertzālēs un latviešu centros ASV un Kanādā (kopš 1990. gada). Vadījusi Pasaules Brīvo latviešu apvienības Kultūras fonda Mūzikas nozari (2000–2015).

Daces Aperānes ieguldījums latviešu mūzikas dzīvē novērtēts ar Triju Zvaigžņu ordeni (2001), bet pienesums latviešu jauno mūziķu izglītībā ar Latviešu mūzikas balvu (2006). Par Latvijas mūzikas popularizēšanu pasaulē saņēmusi Lielo mūzikas balvu (2015) un Latvijas Republikas Ministru kabineta Atzinības rakstu (2021).

Daces Aperānes kompozīcijas atskaņotas Latviešu jaunatnes un Vispārējos dziesmu svētkos ASV, Kanādā un Latvijā, koncertos Ziemeļamerikā, Latvijā un citās Eiropas valstīs, kā arī Latvijas Radio 3 Klasika un ASV radio programmās. Viņas klaviermūzika un kameramūzika ierakstīta ievērojamu latviešu, amerikāņu un kanādiešu mūziķu interpretācijās ierakstu kompāniju "Skani", CMC, ProOrgano/Naxos u. c. izdotajos albumos. Latvijas Komponistu savienības (kopš 1990) un Kanādas Mūzikas centra biedre (kopš 1993).

Jau kā mazs bērns es pieradu, ka mani visur ņēma līdzi. Mani un manu vidējo māsu Ilzi. Mans tēvs vadīja biedrību Vinipegā. Un tad biedrības locekļi nāca pie mums mājās, dziedāja tautasdziesmas, rīkoja sarīkojumus. Es kolkēju, biju vienīgā kolkētāja. Tad izveidoju mazu vokālo ansambli, kura sastāvs mainījās. Un tā bija tāda nemītīga straume ar notikumiem, kuros mēs bijām iesaistīti, arī manas draudzenes. 1969. gadā mēs pārcēlāmies uz Monreālu. Drīz pēc tam mani iesaistīja kolkētāju ansamblī "Montreālas kolkētājas-daiņotājas", kuru vadīja brīnišķīgs cilvēks – Jāņa Dindzāna kungs. Tā es iepazinos ar sava vecuma kolkētājiem un aizrāvos ar kolkēšanu.

Ap to laiku latviešu skolās veidojās daudzi bērnu un jauniešu kori, kurus sāka vadīt mani līdzgaitnieki. Arī Pēteris Aldiņš Bostonā un es pati Monreālā nodibinājām jauniešu kori. Un tad vēl Vizma Makšiņa Toronto – mēs bijām vairāki. Mans tēvs to pamanīja. Arī to, ka jaunieši tik labprāt nepiedalījās koros, kuri bija pastāvējuši ilgu laiku. Daļēji tāpēc, ka to repertuārs mums nelikās tik pievilcīgs. Mēs paši gribējām komponēt kaut ko jaunu, ko mums patiktu dziedāt, kaut ko ar jautrākiem ritmiem. Arī nepazīstamākas tautasdziesmas, ar kurām mūs iepazīstināja Andrejs Jansons gan kokļu svētkos, gan vasaras nometnēs. Tanī laikā jau bija iesākušās *Divreizdivi* nometnes ar Bruni Rubesu. Viņš bija to idejas autors. Tāpat darbojās jauniešu vasaras vidusskolas. Bija ļoti dinamisks laiks. Tur bija domubiedri. Un mēs visi bijām draugi. Mums visiem patika būt kopā, un likās kaut kā dabiski, ka tagad mēs kopā arī uzstāsimies. Mēs kolkējām, un koris dziedāja. Tā bija īpaša skaņu pasaule, kur mēs, jaunās balsis, dziedājām. Bija sajūta, ka mēs visi bijām kā liela ģimene. Vizma Makšiņa, Pēteris Aldiņš, Jānis Beloglāzovs. Kad 1. Jaunatnes dziesmu svētku koncertā pēkšņi nodzisa gaisma, bija sajūta – mēs esam starp draugiem, un skatītāji mūs atbalstīja. Un tas bija brīnišķīgi. Bija sajūta, ka skatītāji bija daļa no visa tā.

Mēs dziesmu svētkos dzīvojām savā ziņā ļoti īpašā latviešu mūzikas, tautas mūzikas pasaulē. Jo mēs dziedājām galvenokārt latviešu tautasdziesmu apdares un kolkējām. Jauno mākslinieku koncertu es mazāk atceros, bet, kad skatos bildes, jā, es tur biju! Un, galvenais, es atceros to prieku. Un to, ka arī mani vecāki svētkus rīkoja ar lielu prieku.

Andrejs Jansons, toreiz mākslinieciskais vadītājs, lūdza, lai es arī komponēju saviem līdzgaitniekiem. Būtībā tieši viņš noteica visu programmu. Atceros, man ārkārtīgi patika

tautasdziesma "Visu dienu bites dzinu", tāda mistiska, un tie vārdi arī. Mēģināju skaņdarbam atrast tikpat mistisku ievadu. *Dodiēz* minorā. Man tas bija saviļņojoši, ka varēju šo darbu arī noklausīties un pati nodirīģēt. Es biju mazliet kautrīga tanī laikā, nebiju nekad dirīģējusi tik ievērojamu cilvēku priekšā...

Tolaik savai mammai es palīdzēju apzināt, kur bija jauniešu kori. Es bieži sazinājos gan ar tiem, gan ar skolām un kolkētāju ansambļiem. Vēlāk, jau trešajos svētkos, es rakstīju mūziku dziesmuspēlei "Varoņdarbi". Toreiz ar Baņutu Rubesu mēs runājām, ka būtu jauki, ja varētu noorganizēt orķestri, jo mēs iedomājāmies, ka tas būs mūzikls. Un kas tad dirīģēs? Es, jo pazinu mūziku. Visā mēģinājam viens otram izpalīdzēt. Tāpat arī "Kolibri" ansamblis. Ja "Kolibri" piedalījās trešajos dziesmu svētkos, tad viņi piedalījās visā – mūziklā, svētku koncertā, tautas dejās. Tā mēs visi ziedojam savu laiku, lai viss varētu notikt.

Līdz ar ceturtajiem svētkiem Andrejs Jansons bija gatavs man nodot tālāk organizatorisko darbu. Savā rakstā minu, ka, sastādot programmas svētku koncertiem, vienmēr konsultējos ar vairākiem saviem līdzgaitniekiem. Uzskatīju, ka man nevajadzētu vienai pašai izvēlēties repertuāru, un es jau arī nezināju visas apdares, kas eksistēja. Man patika sadarbība. Vienmēr jutu, ka manu padomdevēju grupiņā ir labi arvien mainīt, iesaistīt jaunus cilvēkus, jo tādā veidā atjaunojos arī es. Pasākuma ideja jau bija līdz ar katrim svētkiem atklāt kaut ko jaunu. Mans padomdevējs bija Tālvāldis Ķeniņš. Bieži ar viņu sazinājos, un mēs sarakstījāmies. Arī Helmers Pavasars. Arī citi vecākās paaudzes mūziķi. Mēs visu to darijām ar vēstuļu starpniecību! Bet tagad man ir daudz vēstuļu...

Man patika sadarboties ar visām paaudzēm, komponistiem un dirīģentiem, kam bija interese par jaunatni. Jānis Kalniņš... Es viņu ļoti labi atceros. Viņš bija ļoti gaiša personība. Tāpat kā Ķeniņš.

Piektajos jaunatnes svētkos, kad mani vecāki izlēma rīkot mūzikas meistarkursus vai mūzikas nometni, radās jautājums: kas tad varētu būt tas mākslinieciskais vadītājs? Gan vecāki, gan Ķeniņš teica, lai tad to daru es. Toreiz mēs nezinājām, ka tā kļūs par tradīciju. Doma bija sarīkot nometni, lai orķestrim būtu iespēja mēģināt. Komponēju simfonisko darbu 1981. gada svētkiem Toronto un tad domāju, būtu taču jauki, ja Pēterim Aldiņam, Anitai Kuprisai, Imantam Mežaraupam arī būtu tā iespēja, kamēr mums ir šie latviešu jaunie instrumentālisti. Un tad es visus mēģināju apzināt, tā kā es tādā ziņā palīdzēju savai mammai kā sekretāre. Bet mani vecāki vienmēr piesaistīja klāt arī sabiedriskos darbiniekus no Monreālas, Ročesteras vai Klīvlendas, kur vien notika svētki. Manai mammai bija labas organizatores spējas un ļoti labs kontakts gan ar mūziķiem, gan ar cilvēkiem kā tādām. Viņi manai mammai atsaucās. Bet tētis bija ideju cilvēks, un tad es reizēm viņam ar tām idejām palīdzēju.

Tagad skatot mūzikas nometnes plānus, es pat nesaprotu, kā mēs to visu dabūjām gatavu. Mums katru dienu bija tik daudz lekciju. Tās vadīja Ķeniņš, Mežaraups. Un bija simts jauniešu. Lielākā daļa, apmēram puse, nebija plānojuši tālāk studēt mūziku. Viņi galvenokārt dziedāja kori un piedalījās kā klausītāji arī citās nodarbībās. Bet visi atkal gribēja nometni. Tāpēc pēc 1987. gadā tā notika vēlreiz. Tur tad es atkal biju mākslinieciskā vadītāja.

Tanī laikā lielākā sabiedrības daļa nedomāja, ka Latvija kādreiz būs brīva. Tad 1990. gada vasarā uz 3. mūzikas nometni atbrauca Latvijas komponisti! Arturs Maskats, Juris Kulakovs, darbojās nometnē un jautāja mums par jaunatnes svētkiem...

Salīdzinot ar vispārējiem dziesmu svētkiem, kas notika Kanādā un Amerikā, Jaunatnes dziesmu svētkos mēs diezgan ātri sākām atskaņot Latvijas komponistu skaņdarbus, kuri nebija skanējuši Amerikas kontinentā vispār, arī vispārējos svētkos. Jaundarbu koncertos skanēja Imanta Zemzara, Pētera Vaska skaņdarbi. Bet tad, no 1990. gada, kad notika lielie dziesmu svētki Latvijā, notika pēkšņā, ļoti ciešā tuvināšanās starp Latvijas dirīģentiem un ārvalstu dirīģentiem, un tūlīt sāka arī skanēt Latvijas komponistu mūzika vispārējos svētkos Amerikā un Kanādā daudz biežāk. Nu mūsu loma, atskaņojot Latvijas komponistu darbus, pārgāja uz lielajiem svētkiem. Arī tās tautasdziesmu apdares, kas bija skanējušas jaunatnes dziesmu svētkos, arī tās sāka vairāk skanēt lielajos svētkos. Uzskatu, ka mēs palīdzējām atdzīvināt vispārējos dziesmu svētkus ar jaunu repertuāru, dirīģentiem un jauniem instrumentālistiem. Ja nebūtu bijuši jaunatnes dziesmu svētki, šāda ātra iesaiste nebūtu notikusi.

Amerikas Rietumkrasta dziesmu svētku rīkotāji bieži gribēja turpināt tieši svētku koncertā iesaistīt bērnus un jauniešus, jo tad, ja viņi svētku koncertā uzstātos, viņi būtu daļa

no kaut kā lielāka, nekā ja viņi uzstātos dziesmu svētku kādā skolēnu koncertā mazāk nozīmīgā vietā. Tādējādi tradīcija turpinājās. Arī 10. dziesmu svētkos, kas notika Klivlendā 1997. gadā, desmit gadus pēc sestajiem svētkiem. Tajos uzstājās bērnu un jauniešu korītis, un man bija prieks, ka viņi mani aicināja būt par virsdiriģenti. Un aiz viņiem bija lielais svētku kopkoris. Šie jaunieši tagad ir manas meitas vecumā – ap četrdesmit. Bet viņi savu uzstāšanos vēl atceras. Manai meitai un viņas draudzenēm ir bērni. Pagājušā vasarā viņi vērsās pie manis, vaicājot, vai mēs varētu atkal sākt dziedāt tautasdziesmas, jo viņi jūt, ka atkal ir jāatdzimst tautasdziesmām latviešu skolās. Un es teicu – labi.

Arī Baltimorā, kur bija dziesmu svētki 2017. gadā, un Mineapolē 2023. gadā rīkotāji iesaistīja bērnu korišus no latviešu skolām un skolēnus. Arī no Garezera bija jaunieši un dejoja tautas dejas.

Jā, no 70. gadu vidus līdz 80. gadu beigām latviešu skolās ļoti liels uzsvars bija uz dai-nām, arī mūzikas programmās vai vasaras vidusskolās – uz latviešu tautasdziesmu dziedāšanu, un vasaras nometnēs stāstīja par gāramantām. Dainas literatūrā, tautasdziesmu dziedāšana un zināšanas par tautas gāramantām un dzīvesziņu bija tā trijotne, kas pali-dzēja nostiprināt mūsu pasaules uztveri, arī valodu. Mēs paturējām atmiņā šīs brīnišķīgās latviešu tautasdziesmas. Un to īpašo skanējumu. Skaņu pasauli, kuru veidoja ansambļi, piemēram, tādi kā “Kolibri” un citi. Tai *Mimažora* koklei, ko mēs spēlējām, *Dodiēz* minoram bija tāds virmojošs skanējums. Tas bija mūsu ausīs, mēs to dzirdējām. Un tas viss kopā, es domāju, padarīja mūs par to, kas mēs esam.

Jaunatnes dziesmu svētki ļoti palīdzēja mūs ievest latviešu kora un mūzikas, bet arī etnogrāfisko deju pasaulē. Tās arī bija saskaņotas ar dzīvo mūzikas pavadījumu, kas arī sakņojās folklorā. Tautasdziesma bija pamats, bet mēs to variējām, mainījām. Arī “Kolibri” to darīja, rakstīja oriģināldarbus, kas bija tautas mūzikas stila.

Un tad pienāca tas skaistais brīdis, kad Latvija kļuva brīva, – īpaši tiem, kuri darbojās folkloras ansambļos, kad viņi varēja satikties ar “Skandiniekiem” un citiem folkloras ko-pējiem. Man tas bija atkal tāds lodziņš uz latviešu akadēmisko mūziku. Mums bija dažas Imanta Kalniņa kasetes, zinājām Pēteri Vasku, Imantu Zemzari. Bet tad, kad es biju Latvijā 1989. gadā, es satiku šīs personības, tas bija tiešām liels pārdzīvojums.

Ienāca arī populārās mūzikas ietekmes, kas mums Austrumu krastā un Vidienē varbūt tieši tajos gados visvairāk parādījās folkloras atskaņojumos. Populārā mūzika bija Anitai Kuprisai, dziesmuspēlē “PierKvadrātā”, arī man pašai “Varoņdarbos” bija vairāki skaņdarbi dažādos populārās mūzikas stilos. Džeza mūzika skanēja vienā dzejas sarīkojumā, rok-mūzika – ballēs. Lolita Ritmane piedalījās vairākos svētkos un diriģēja, viņai bija skaista oriģināldziesma “Baloni” ar Elzas Ķezberes dzeju, kas bija ne gluži populārā stilā, bet viņai raksturīgā mūzikas valodā. Mēs dziedājām Lolitas un viņas māsas Brigītas Ritmanes dzies-mas dievkalpojumos, kur arī bija muzikālā daļa.

Kā es rakstīju, mums bija tāda sajūta, ka mēs varam uzdrikslēties meklēt jaunus ceļus. Jo jaunatnes dziesmu svētki bija tāda zināma laboratorija mūsu un nākamajām paaudzēm. Un tagad turpinās daudz interesantu lietu.

Es neesmu tagad iesaistīta dziesmu svētku organizēšanā. Mani gan aicināja būt klāt Mineapolē un teikt dažus vārdus svētku koncerta laikā, un tad es runāju par to, ka ir svarīgi iesaistīt jauniešus. 70. gados visi brīnījās, ka jaunieši varēja *a cappella* nodziedāt trīs vai četrbalsīgas kora dziesmas. Agrāk viņi to nebija darījuši. Mēs to varējām paveikt, kaut tikšanās bija tikai vienu reizi nedēļā latviešu skolā, kur dziedāšana varbūt bija četr-desmit minūtes, un tad vēl vasaras nometnēs. Tad koris varēja iestudēt programmu ar piecpadsmit *a cappella* apdarēm un kādām piecām ar koklītēm. Mums bija kamerkoris, kas dziedāja Paula Dambja “Jūras dziesmas”, un jaunieši pie tām ļoti strādāja. Viņi jopro-jām to atceras un jūtas lepnī par to.

Man ir vēlēšanās, lai mēs atgrieztos vairāk pie *a cappella* dziesmām. Ne tikai tām ierastajām, skaistajām pērlītēm, bet aicināt komponistus vairāk sacerēt tādas mūsu ko-riem Amerikā. *A cappella* dziedāšanā ir kaut kas tik ārkārtīgi skaists, kas sasien mūs ar seno tradīciju. Bērni un jaunieši uz to atsaukas, jo tad viņi tiešām dzird savas balsis. Esmu daudz strādājusi ar bērnu un jauniešu koriem, un tas ir jauki, ja ir pavadījums, ja nāk klāt instrumenti, arī tas viņiem patīk. Bet es personīgi esmu jutusi degsmi, iekšēju spēku, kad viņi dzied *a cappella*. Un man šķiet, ir jāizvēlas pareizais repertuārs, uz ko viņi atsauktos un ko viņi varētu izjust. Ja to samazināsim, mēs attālināsimies no īpašas skaņu pasaules, un tas jau notiek ar katru jaunu paaudzi...

Viss mainās, un mēs nevaram iet atpakaļ. Taču tautasdziesmās vai arī oriģināldziesmās *a cappella* mēs dzirdam vairāk vārdus. Un tie ir ļoti svarīgi, jo veidojas saikne ar to seno izjūtu, kas ir šajos vārdos. Es negribu būt kritiska, bet gan kādreiz, gan tagad ir dažas populāras dziesmas, kas ir ļoti skaistas. Bet vārdos īsti nevar uztvert ideju.

Manuprāt, strādājot ar jaunatni un domājot par nākotni, jāmeklē ceļš, kā viņus iesaistīt dziesmu svētku tradīcijā. Dziesmās ir jābūt tā saucamajiem spēka vārdiem.

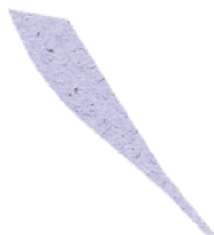
Es strādāju daudzās vasaras nometnēs ar dažāda vecuma bērniem. Viņi bija ieradusi dziedāt, daži pat ziņģes. Teica, ka tās viņiem patīk. Es sacīju: aizmirstiet, es nemaz nevaru jums tās iemācīt. Mēs sāksim ar tautasdziesmām. Un vienkārši sāku mācīt "Upe nesa ozoliņu". Tikai pa gabaliņiem. Un jautāju, kas jums šajā dziesmā patīk. Nākamajā dienā viņi zināja pirmos divus pantņus no galvas. Tur bija arī bērni, kuri nerunāja tekoši latviski. Bet viņi zināja. Līdz nedēļas beigām zināja pat vecākie zēni. Viņi kāpa kalnā, bet mēs tur lejā, skolotājas, dzirdējām, ko viņi dzied. To pašu "Upe nesa ozoliņu". Es viņus nesen satiku, bet šie kādreizējie jaunieši joprojām vēl atcerējās "Upe nesa ozoliņu" un pat tagad gribēja to dziedāt prezidentam, kad viņš viesojās Amerikā.

Tas viss bija tikai vienbalsīgi tanī reizē. Tie bija jaunieši, kuri man teica, o, tās dziesmas dzied tikai folkloristi. Es teicu – nē, kāpēc? Tās ir tautasdziesmas! – Mēs skolā tādas nedziedam. – Bet jūs varat tās dziedāt! Un tad jautāja: vai man būs jāspēlē stabule un es būšu folklorists? Es teicu: nē, nē, tikai dziediet šo dziesmu. Dziedāsim visi kopā. Tad visi sāka smieties, un es sacīju: paklausieties, šīs dziesmas ir senas. Jums ir valoda. Jums nav tikai jārunā un jālasa. Jūs varat savu valodu izdziedāt! Jo daudzi bērni īsti nesaprot, kāpēc viņiem jāmacās latviešu skolā. Bet man tautasdziesma arvien bija atslēga, un tas bija ļoti skaisti. Arī Latvijas bērniem, kas no Dārziņa un Mediņa skolas, saku – jums ir jāzina savs mantojums. Tas ir tik svarīgi un tik vienkārši savā ziņā. Tas ir labi, ka skolu jaunatnes dziesmu svētkos ir arī tautasdziesmu apdares. Pat padomju laikos mēģināja kaut kādos veidos šo to ielikt. Jūs esat atbrīvoti no daudz kā, kas bija agrāk. Jūs tiešām esat profesionāli vai tiecaties pēc profesionālās izglītības. Un pasaule jums ir atvērta. Un tas daudz ko nozīmē. Bet jāturas ir pie tā, kas ir jūsu, kas ir Latvijas dārgakmeņi. Un tad pasaule klausīsies uz to. Un, ja jūs ticat tam, ka tas ir svarīgi, pasaule klausīsies.

Jaunatnes dziesmu svētki nebija atdalīti no kopējās latviešu mūzikas panorāmas un lielajiem svētkiem. Tie abi gāja roku rokā un savstarpēji ietekmējās. Tā kā tas varbūt bija mazliet citādāk nekā Latvijā, kur ir skolēnu svētki un vispārējie. Mēs bijām kā daļa no vispārējiem svētkiem. Mums arī visa norise balstījās uz to, kas bija lielajos svētkos. Tāpēc šie jaunatnes svētki bija unikāli, salīdzinot ar norisēm citur ārpus Latvijas, jo arī Austrālijā bija jaunatnes dienas, Eiropā bija sarīkojumi ar Andri Vītoliņu. Bet tiem nebija tāds dziesmu svētku norišu formāts.

Jaunatnes dziesmu svētku fenomens varbūt varētu iedvesmot arī Latvijas jauniešus kādreiz izveidot jaunu vīziju par jaunu veidu, kā jaunieši varētu izpausties, vai tas būtu kordziesmā, tautas dejās vai citādi, bet ļaujoties uz savu radošumu. Ja viņi to darītu, sabiedrība viņus uzklāsit. Jo tā bija atslēga arī mums. Sabiedrība bija gatava atbalstīt manu paaudzi un neslēpa savu prieku par to, ko mēs darījām. Latvijā vispār nevajadzētu būt robežām, lai kaut ko līdzīgu vai citādu izmēģinātu, bet, dodot jauniešiem vārdu, iesaistītu viņus vairāk. Arī tāds, kuri ir ārpus struktūrām, atrodot arī mazākas kopienas, vidi veidot tur. Reizēm projektiem, kas iesākas mazi, var būt milzīga nozīme. Bet ir jāuzklausā jaunieši. Un, manuprāt, tagad viņi tiek uzklāsi. Bet var būt vēl vairāk, jo katrai jaunai paaudzei ir jauns redzējums. Tāpat jauniešiem ir svarīgi uzklāsi arī padomdevējus, kas nākuši pirms viņiem. Ieklausīties visās paaudzēs. Un redzēt to gaišo un labo, kas ir bijis, kas ir pabeigts, un būvēt uz tā. Bet nebaidīties, uzdrīkstēties.

No sarunas ar Lauru Švitiņu 2024. gada 9. oktobrī

A portrait of Edgars Vītols, a man with long, wavy brown hair, smiling and looking to the left. He is wearing a light-colored suit jacket over a white shirt and a patterned tie. A large, decorative purple and silver ribbon rosette is pinned to his lapel. The background is a blurred green foliage.

EDGARS VĪTOLS

Skolu jaunatnes dziesmu svētku virsdiriģents,
mākslinieciskais vadītājs

Mūzikas pedagogs, diriģents. Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā ieguvis bakalaura grādu mūzikas pedagoģijā (2009) un maģistra grādu kora diriģēšanā (2011), Latvijas Universitātē – pedagoģijas zinātņu doktora grādu mūzikas pedagoģijā (2018). Kopš 2014. gada ir Latvijas Mūzikas akadēmijas Mūzikas pedagoģijas nodaļas vadītājs, lektors. Kopš 2004. gada – Latvijas Universitātes kora “Aura” mākslinieciskais vadītājs, kopš 2008. gada strādā Rīgas Valsts 2. ģimnāzijā, bet kopš 2011. gada ir Rīgas vīru kora “Absolventi” mākslinieciskais vadītājs. XI Latvijas skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku mākslinieciskais vadītājs un virsdiriģents (2015), Latvijas jaukto koru salidojuma mākslinieciskais vadītājs un virsdiriģents (2017). 2015. un 2018. gadā bijis Baltijas valstu studentu dziesmu svētku *Gaudeamus* virsdiriģents. Darbojies kā Pasaules Festivālu kora (Norvēģija) ārstata diriģents (2011–2016). Kopš 2009. gada īstenojis daudzus projektus ar Latvijas ievērojamākajiem komponistiem – Raimondu Paulu, Ēriku Ešenvaļdu, Ilzi Arni, Kārli Lāci u. c. Ieguvis godalgotas vietas starptautiskos koru konkursos Vācijā, Austrijā, Maltā, Horvātijā, Čehijā u. c.

Man ir bijuši skolēni, kas gribējuši mani ēnot. Es saku: ārpriests, mēs neko nevaram paspēt! Kad viņi ar mani kopā ielec mašīnā, kaut kur nonāk no vietas uz vietu, tikmēr viņi spēj sekot. Bet bez mašīnas mēs vispār neko nevarētu paspēt... Kas mani dzen? Entuziasms, mīlestība pret kori un, visbeidzot, kaut kāds “mūžīgais dzinējs”, ja atsaucamies uz deju programmas nosaukumu. Mūziķi dažkārt saka – ja tu uzkāp uz skatuves, tu ar to beigās saslimsti. Savukārt tajā brīdī, kad jūtu, ka jārūpējas par izaugsmi, tad nākušas klāt manas maģistrantūras, doktora studijas, nākusi klāt arī interese par Mūzikas akadēmiju, par topošo mūzikas pedagoģu izglītību, padziļināta interese par metodiku, par kora darbu. Un tas viss – tai piesātinātā ikdienā. Kā ar to var tikt galā, un kā to visu var paspēt? Jāatzīst, ka te pienākas liela pateicība pilnīgi visiem palīgiem. Un tādu ir ļoti daudz. Piemēram, Rīgas Valsts 2. ģimnāzijā man īsti nav neviena kormeistara vai otra diriģenta – katrā kori tomēr ir viens vai otrs. Ir atsaucīgi, izpalīdzīgi dziedātāji. Un pretimnākoši, ar domu, ka “tam Vītolam atstājam tik to mākslu, pārējo mēs kaut kā organizēsim”. Man jau pat reizēm grūti saskaitīt, cik to koru man ir, – četri vai pieci.

Laikam manā mūžā ir bijis tikai viens gadījums, kad pats esmu pieteicies darbā. Kādus trīs gadus nostrādāju Rīgas Kultūru vidusskolā, un tā bija vienīgā darbavieta, kur es rakstīju pieteikumu, ka vēlos tur strādāt. Tas bija ļoti agros jaunības gados, uzreiz pēc Mūzikas akadēmijas absolvēšanas. Un mani pieņēma. Bet visās pārējās darbavietās esmu nonācis vai nu pēc uzaicinājuma, vai tas tā ir sakritis. Man ir jauktais koris “Aura”, to es esmu dibinājis pirms 20 gadiem, un tas nāca ļoti organiski. Vienkārši katram diriģentam vajag savu kori, un man likās, ka arī man tāds ir jāizveido. Mani uzaicināja vīru kori “Absolventi”, arī uz 2. ģimnāziju. Tieši tāpat tiku aicināts strādāt Mūzikas akadēmijā.

Tā ikdiena ir diezgan sarežģīta, jo nevienu dienu īsti nevaru teikt: ai, šodien jūtos drusciņ nelāgi. Ir jābūt. Ir koncerts. Es ļoti labi atceros, kā mani tēvs veda uz koncertu, tas bija tālajā 2007. gadā. Pie mums bija atbraucis koris no Norvēģijas, bija paredzēts koncerts, un korim, protams, jāuzstājas. Man bija ļoti augsta temperatūra. Atceros, mans tēvs zvānīja, kā lai noorganizē mēģinājumu. Iedeva kaut kādas brīnumripas, mani pieveda taisni pusstundu pirms koncerta. Es visu izstāstīju, ar visiem sasveicinājos, notika koncerts. Un zināt, kas bija interesanti? Pēc koncerta es vēl spēju ierasties pat uz neoficiālo pasākuma daļu. Bet nākamajā dienā, svētdienā, man likās – laikam esmu izārstēts, dziedināts. Varbūt, ka tur kaut kas slēpjas. Organisms zina – šis mums jādara, labi, bet nu tad ar pilnu jaudu!

Vispārējais, “lielajos” svētkos man bija uzticēts diriģēt vīru koru dziesmu. Tā vīru kora sauja, protams, ir krietni vien mazāka nekā jaukto koru kopkoris, un tas varbūt diriģenta darbu mazliet atvieglo. “Lielajiem” svētkiem un skolēnu svētkiem ir cita valoda, vajadzīga cita pieeja, cita attieksme, jo, strādājot skolēnu svētku kopmēģinājumos, es zinu, ka jauniešos jārada interese. Varbūt kopmēģinājumā kādreiz mēs neceļam to kvalitātes līmeni tik ātri un tik augstu, kā es uzreiz vēlētos. Bet gandarījumu dod jau tas vien, ja man pēc tam pasaka, ka “šis bija ļoti forši”, ka jaunieši tiešām grib dziedāt, jo kopmēģinājums un Vītols iedevs kaut kādu impulsu. “Lielajos” svētkos motivācija katram dziedātājam jau ir nostabilizējusies, viņš zina, kādēļ viņš nāk, un viņu atliek tikai “uzfrišināt”. Tad mēs vairāk runājam par mākslinieciskām kvalitātēm. Nav tā, ka skolēnu svētku kontekstā vai

kopmēģinājumos, vai Mežaparkā kvalitāti mēs mēģinātu atstāt novārtā. Arī skolēniem mēs palīdzam sasniegt tādu kvalitāti, kādai tai jābūt. Mums par to ir jāstāsta varbūt pat trīsreiz vairāk un biežāk, un uzstājīgāk – kā ir jāveido dziesma, vokālā puse, frāze. Ar pieaugušajiem jau ir druscitiņ citāda saruna. Protams, tas prasa pārslēgšanos.

Man bija viens interesants kopmēģinājums. Darbojos vakarā ar vīru koriem, un pirms tam man no rīta bija 2. ģimnāzijas koris, vidusskolēni, pēc tam – Mūzikas akadēmijas studenti, tad “studenti plus” “Auras” mēģinājumā Latvijas Universitātē un tad ar pārskrējieni – svētku noslēguma kopmēģinājums. Saprātu, kā mana valoda, doma un idejas mainās vienas dienas ietvaros. No rīta ar vidusskolēniem es runāju vienu, un viņiem ir citas aktualitātes, ko es varu piesaukt, atsvaidzinot raksturu un saturu. Studentiem ir jau kaut kas cits. Vīru koros jau pārsvarā ir atkal gados pieredzējušāki dziedātāji, un viņiem var teikt ko tādu, ko sapratis brieduma gados, – vajadzīgi citi piemēri, cita valoda, citas domas, cita pieeja. Tā kā atšķirība ir liela.

Ja runājam par Mežaparka estrādi, man katri svētki raisa jaunu savīļņojumu, parāda godu, dod tādu *maestoso*¹ sajūtu, tajā pašā laikā lielu, lielu bijību un satraukumu. Manuprāt, tas nevar būt rutīnas darbs. Iespējams, ka ir tādi virsdiriģenti, kuri diriģē jau septītos, astotos, desmitos svētkus un viņi ar kora saimi visi viens otru pazīst. Man pagaidām gan skolēnu svētkos, gan “lielajos”, gan pie dažādiem citiem kopkoriem vienmēr ir bijība. Tas nekad nebūs “autopilots” vai rutīna.

Šie ir jau trešie skolu jaunatnes svētki, kad darbojos ne tikai kā virsdiriģents, bet arī kā mākslinieciskais vadītājs. Runājot par tendencēm repertuāra veidošanā, sāksim varbūt no Ādama un Ievas laikiem. Dziesmu svētku pamatā mums vienmēr ir bijusi daudzbalssīga kora dziedāšana, un vēlākos laikos tas ir apstiprināts kā mūsu UNESCO nemateriālais kultūras mantojums – tieši daudzbalssīgā *a cappella* dziedāšana. Tāpēc svētkos ir jāatrod līdzsvars, par kuru domājuši arī iepriekšējie skolēnu svētku mākslinieciskie vadītāji, arī es, – lai svētki būtu mūsdienīgi. Svētki iet līdzī laikam, cilvēka un sabiedrības domai. Iespējams, vispārējie svētki varbūt pat mazliet par daudz pieturas pie akadēmiskās tradīcijas. Bet, ja man būtu jāveido “lielie” svētki, arī man *a cappella* tradīcija, tautasdziesma vai dziesma no klasikas apcirkņiem programmā būtu.

Pagrieziena punkts bija 2000. gadā. Tajā laikā mākslinieciskais vadītājs bija Arvīds Platpers. Svētki iekrita *millenium* brīdī, tāpēc bija jāieziņējas kaut kam jaunam un īpašam, paverot durvis repertuāram, kas iet kopsoli ar laiku, jāparādās proporcijām, kurās ir gan tradīcija, kora klasika, gan arī kaut kas pavisam jauns. Toreiz izskanēja cikls roka stilā, kas ļoti daudzus šokeja.

Sakarā ar pēdējiem skolu jaunatnes svētkiem mums bija seminārs, un tur es guvu aplausus ar to, ka teicu: mums vēl joprojām elpo pakausī tradīcija, *a cappella*, un mēs cenšamies šo tradīciju uzturēt – šoreiz, XIII svētkos, pat ar lielāku skaitu *a cappella* dziesmu, nekā tas bija paredzēts 2020. gadā. Tajā pašā laikā man ir jājautā, vai mēs turamies tikai pie tradīcijas un akadēmiskās kora dziedāšanas vai arī pie ieinteresētības, aizrautības, motivācijas, īpaši skolēnu svētkos. Tajā brīdī atskanēja aplausi. Mums ir jāsaprot viens – skolēniem, jauniešiem, bērniem, vienai, vai viņi iet trešajā, ceturtajā, piektajā klasē vai mācās vidusskolā, mums vispirms viņiem jāpalīdz apgūt to labo, ko dziedāšana dod. Gan personībai, gan kultūrai un tradīcijai kopumā. Katram cilvēkam pienāk kāds dzīves posms, un viņš izaug līdz tam, ka viņu šī tradīcija sāk interesēt. Līdz tam, ka viņš sāk saprast arī citādu skatījumu, citādu dzīves pieredzi, piemēram, kas ir “Lauztās priedes”. Es nevaru sešpadsmitgadīgam jauniešim izstāstīt “Lauztās priedes” tā, kā es to varu izdarīt jau četrdesmit gadu vai sešdesmit gadu vecam cilvēkam. Līdz tam ir jāizaug. Ar “Beverīnas dziedoni” ir ļoti līdzīgi. Domāju, ka vispirms mums jādara viss, lai jauniešus ieinteresētu, lai viņi iesaistās.

Paralēli tam, kas interesē, patīk, aizrauj, mēs varam iekļaut, ieplūdināt repertuārā arī kaut ko citu – stāstīt par to, ka ir arī klasiskās vērtības. Un tajā brīdī, kad man prasa, kāpēc 7. klasē jāmacās par renesansi vai par garīgo, sakrālo mūziku, vai kaut ko līdzīgu, es atbildu – tāpēc, ka mums ir jāpaplašina redzesloks. Mums ir jāpastāsta, kas ir opera, jo mēs zinām, ka jaunieši 19–20 gadu vecumā nebūt nav pirmie, kas skrien uz operu vai baletu. Bet pienāk brīdis cilvēka dzīvē, kad viņš sāk izprast, kad tas šķiet ļoti interesanti, kad sāk redzēt lietas savādāk, sāk apmeklēt garīgās mūzikas koncertus, pianistu koncertus. Nav jau viegli, pieradušam pie mūsdienu popmūzikas, nosēdēt 40 minūtes ilgu koncerta daļu, kad

1 *Maestoso* (itāļu val.) – majestātiski, svinīgi

pianists viens pats spēlē pat nevis klavierkoncertu ar orķestri, bet klavieru skaņdarbus solo. Man šķiet, ka tad, kad mēs nonākam savā dzīvē līdz kaut kādam vecumam – un, tiešām, konkrētais vecums ir kritērijs –, par klasiskajām vērtībām rodas interese un spēja tās izbaudīt.

Skolotājs vai diriģents kaut ko no klasikas parāda. Un programmā mums ir arī akadēmiskas dziesmas, piemēram, Andra Kontauta dziesma “Ar brālīti dancot gāju” ar latviešu tautasdziesmas vārdiem jauktajiem koriem. Man ir jādriģē Valta Pūces “Latvijai” – arī ļoti klasiska *a cappella* dziesma. Pamatskolas koriem jādzied Ilzes Arnes “Vienam tēvam deviņi dēli” un Selgas Mences “Saulīte” – tās bērniem ir grūtas dziesmas, bet mēs viņiem šo klasikas ceļu parādām. Tad, kad viņi būs pieauguši un ies uz lielajiem svētkiem savos 25, 30 vai 50 gados, tajā brīdī viņiem nebūs problēmu, jo viņi būs pietiekami izglītoti, lai zinātu, ka “Mazs bij” tēva novadīpis”, “Lokaties, mežu gali” vai “Krauklīt's sež ozolā”, vai kaut kas vēl komplicētāks ir vērtība. Tomēr mēs nevaram svētkus balstīt tikai uz klasisko mūziku un *a cappella* darbiem. Domāju, ka svarīgākā tendence ir iet līdzī laikam un ar to, kas jaunieši, skolēnu, bērnu interesē, ar to pietuvināt viņu arī klasiskajām, akadēmiskajām, tradicionālajām vērtībām, jo, sākot tikai ar akadēmisko, tradicionālo, mēs varam ar viņu paaudzi tikai radīt dziļāku robežšķirtni.

Ja mēs runājam par svētku programmu sastādīšanu, tad jāatceras vienmēr trīs lielle vali, kam noteikti būtu jābūt. Pirmais – tas, kas interesē pašus jauniešus, un tā nav klasiskā mūzika. Otrs – mums ir jāredz, ka galvenie svētku un repertuāra vēstneši ir tieši koru diriģenti. Ja diriģentam kaut kas repertuārā liekas ļoti saistošs, tad tas ir jārespektē un jāņem vērā. Ļoti grūti ir strādāt ar skaņdarbu, kuru tu neizjūti. Visbeidzot, noteikti ir tādas dziesmas, kuras grib dzirdēt klausītāji, un mums ir jāņem vērā arī viņu vēlmēs, neskatoties uz to, ka diriģents varbūt gribētu strādāt tikai ar “Gaismas pili”, bet dziedātāji gribētu dziedāt kaut ko no popmūzikas. Arī klausītājs kaut ko gaida. Un tas ir trešais pamats. Izcils ir variants, ja visi trīs aspekti sakrīt kā, piemēram, gadījumā ar Mārtiņa Brauna “Saulē, Pērkons, Daugava”, bet bieži gadās, ka kādam ir jānāk pretī. Tāpēc koncerta uzstādījumos jābūt tradicionālākai *a cappella* daļai ar zināmu grūtības pakāpi. Pa vidu jābūt klasiskām dziesmām – vai tās būtu komponējis mūsdienu komponists vai kāds senāks autors. Un tad ir jābūt kaut kam tādam, ko citi sauktu par tingeltangeli. Bet arī popmūzikas skaņdarbu korim kvalitatīvi nodziedāt unisonā ir ļoti liels izaicinājums. Piemēram, kaut kad senāk mēs mēģinājām koriem iestudēt dziesmu “Dzimtā valoda” no “Līvu” repertuāra. Tie oktāvas lēcieni, saturs un ritmiskā konfigurācija ar sinkopēm korim nav tik vienkārši izdziedami. Tad mēs varam runāt – o, mums te ir poproks! Bet tā ir ļoti augsta kvalitāte, ko mēs sasniedzam, un tās ir prasmes. Un, ja jaunieši varēs nodziedāt to, vēlāk viņš varēs nodziedāt arī Dārziņa “Lauztās priedes” un “Ciānas bērnus”. Domāju, ka, pirmkārt, mēs tradīciju paturam, bet ejam skolēniem līdzī, no otras puses, mēs skatāmies, lai koncerts un repertuārs gan piesaista, gan izglīto, gan arī mēs ar to varam “iziet uz publiku”. Protams, esmu noteikti pret to, ka dziesmu svētkos mums tiktu kultivēta festivāla veida popmūzikas kultūra.

Nereti mums ir bijuši ieteikumi, ka vajag iesaistīt slavenus pasaules vai Latvijas solistus. Nē, es tam drusku tomēr iebilstu, jo koris nav bekvokāls, bet koris! Ja nāk solists, kas to izkrašņo, kas vaināgo spilgtumu, tad – laipni lūdzam arī solistus, un tad notiek sadarbība, nevis – vispirms solista dziesma un koris kā bekvokālisti. Pret to es iebilstu. Zinu, ka kora dziedātājs, kurš savā brīvajā laikā gan “lielajos”, gan skolēnu svētkos piedalās bez maksas, bez jebkādiem citiem papildu bonusu, turklāt pieaugušie vēl ar savu personīgo finansiālo ieguldījumu, bet skolēni – ar savu laiku un enerģiju starp mācībām, domāju, ka viņi svētkos ir centrālais spēks, centrālie varoņi. Viņi paši ir solisti – katrs dziedātājs. Neatkarīgi no tā, vai viņam ir desmit gadu vai deviņdesmit, tie ir svētki viņam, nevis slavenam solistam.

Veidojot svētkus, pie šāda formāta arī pieturējos. Mums ir dziesmas, kas tiešām ir no popmūzikas, piemēram, Renāra Kaupera “Mana dziesma” vai Jāņa Aišpura “Tavs karogs”. Tās, no vienas puses, ir popmūzikas dziesmas, bet speciāli rakstītas svētkiem. Aišpura dziesmā ir tik daudz labu lietu korim, ko mācīties un apgūt! Tā būtībā ir kora, nevis solistam paredzēta dziesma. Jauniešiem tā patīk, un tur ir tā pati daudzbalssība, respektīvi, soprāns, alts, tenors, bass vai trīsbalsīgs pamatskolas koris. Tas ir izaicinājums ritmiskā, vokālā ziņā, diapazona paplašināšanai, un šajā četrus minūšu kompozīcijā ir ļoti daudz, ko darīt. Tad mums noteikti ir klasiskas *a cappella* dziesmas. Vītola “Gaismas pils” vidusskolas jauktajiem koriem. Tad nāk pa vidu dažnedažādas korim rakstītas dziesmas. Jā, tās ir ar pavādījumu, lai jauniešiem būtu mazliet interesantāk un šobrīd vienkāršāk. 2020. gada svētkiem – un tas atkal bija tāds interesants pavērsiens – veidojām popūriju, kurā mēs, diriģenti un vadītāji, pēc neformālām mutiskām jauniešu aptaujām noskaidrojām, kuras

jauniešu vidū ir aktuālas interesantas dziesmas. Tur, protams, bija kaut kas no Intara Bušļa, no Dona repertuāra, *The Sound Poets*, citas grupas. Mēs izveidojām popūriju, kur bija tādas galīgi trakas dziesmas. Kāds teica, ka arī šiem svētkiem atkal vajag kaut ko tādu pašu. Bet jauniešu interese par mūzikas žanriem, stiliem ir tik ļoti atšķirīga, tik ļoti! Vienam patīk Dons vai Busulis, otrs viņus nevar ciest, cits pēkšņi klausās ABBA un *Queen*, savukārt citam mīla ir kaut kāda pilnīgi nezināma mūsdienu grupa. Un, protams, visam tam pāri lielā īpatsvarā tagad ir populārie reperi, bet no viņu repertuāra vispār nav, ko dziedāt, tāpēc no idejas par repu es vienkārši atteicos. Domāju, nē, jāizdara kaut kas pilnīgi cits. Es parunāju ar saviem vidusskolēniem – mums pavasarī bija tāds interesants izbrauciens uz Zolburgu un Vīni. Es paklausījos – skan dziesmas tumbiņās vai nu paši dzied... Un radās kāda interesanta vadlīnija – dziesmas no 70. gadu beigām, 80. gadu sākuma. Pēkšņi “Līvi” ir dzīvi, “Pērkons”, kurš vēl joprojām tepat, “Menuets”, jebkura tolaik aktīva un pazīstama poproka grupa. Tajā brīdī es saprotu: o, kaut kas atgriežas. Tāpat kā modē, apmetot loku. Tāpat tagad ir atgriezies modē šis laiks, un jaunieši pat zina tā perioda dziesmas. Bērniem, kuri šobrīd mācās jaunākajās klasēs, mammas ir dzimušas apmēram 80. gados. Tajā laikā ne jau tās mammas interesēja šī mūzika, viņas bija mazi bērni, un sanāk, ka šī mūzika interesēja tā laika jauniešus, un tie ir mūsu skolēnu vecvecāki. Tā caur mūsdienu bērniem netīšām mēs dabūjam to, kas interesē arī mūsu mammas un tētus, bet vecmammām un vectētiņiem atnākt uz koncertu būs īpaši... Pēkšņi ārā skanēs: “Tik, cik būs ugunu uz katra kalna, tik ilgi... Nāc ārā no metāla zārka...” It kā liekas, Mežaparka estrāde, dziesmu svētki, bet kāpēc gan nepaskatīties uz to savādāk? Šīs grupas ir tās, kuras vēl nesen bija vai joprojām ir aktīvas, – “Pērkons”, “Līvi”, “Menuets” tagad svin savas jubilejas. Viņi eksistē, viņi šeit strādā. Mums vēl dzīvs ir Raimonds Pauls, Imants Kalniņš, un ļoti žēl, ka nav Mārtiņa Brauna... Šobrīd, te, šodien, viņi visi vēl ir ar mums.

Vai mēs varam apstrīdēt, ka dziesmotā revolūcija un 80. gadu dumpīgās dziesmas, kas bija šo grupu repertuārā, nebūtu mūsu mūzikas un kultūras sastāvdaļa? Ir! Vai varam noliegt, ka tā ir mūsu valsts un tautas vēstures pagrieziena punkta mūzika? Tā toreiz bija! Varbūt caur šīm dziesmām mēs varam sākt jauniešiem stāstīt par padomju laikiem, par atmodu. Un tālāk mēs varam “izvirpināt” šo tēmu līdz pat dziesmotajai revolūcijai, Baltijas ceļam, līdz pat neatkarības atgūšanai. Man liekas, ka tā ir laba vēstures stunda, neskatoties uz to, ka tas ir pops un rokmūzika dziesmu svētkos. Mēs taču kaut ko arī iegūstam!

Mums ir Raimonda Paula dziesma “Veltījums dzejniekiem”. Dziesma kā dziesma, to dziedāja arī rokeris Buķelis (Jānis Buķelis – *red.*), ugunsdzēsējs, kurš sadarbojas ar “Līviem”. Beigās mēs šo dziesmu pāraranžējam korim. Tajā koris sauc ļoti daudz dzejnieku uzvārdus – Virza, Briedis, Rancāne, Adamsons, Ziemeļnieks... Mācoties šo dziesmu, vidusskolēniem jautāju: vai jūs zināt viņu vārdus? To viņi zina – Edvards Virza vai kas ir Pliekšāns. Bet ir citi, kurus viņi nemaz nezina... Kas ir Rancāne? Un pēkšņi viņi uzzina par tādu dzejnieci, viņus sāk interesēt, bet, galvenais, iemācās šos uzvārdus! Tas, uz ko mēs ceram, ka viņi Mežaparka estrādē skanīgās balsis sauks viņus visus. Interesanti, ka tur ir ne tikai cienpilnais teksts ar uzvārdiem, bet ir arī tāda rindiņa: “Vizma un Ojārs, Imants un Māris, Pliekšāns un Elza, Skujenieks, Čaks...” Man bija lielas bailes par to, kā nu mēs tādus cienījamus autorus – Vizmu Belševicu, Ojāru Vācieti un citus – “Vizma un Ojārs, Imants un Māris”... Iedomājaties – Māris Čaklais, Imants Ziedonis –, nu kā mēs viņus tā vārdos sauksim? Man kāda režisore pastāstīja, ka tagad jau bērniem nedod tādus vārdus Ojārs vai Vizma, nu reti kurš, bet varbūt kopkorī tomēr kāds ir, un tu viņu pasauc, un varbūt viņš nākotnē būs Ojārs Bērziņš vai Ojārs Kalniņš un būs mūsdienu Rainis... Mēs šo dziesmu nodziedājam skolā, un es latviešu valodas skolotājai jautāju: nu, kā jums šķiet? – Man ļoti patīk! – Beigu beigās nav svarīgi, cik tuvu tu pietuvinies Elzai, kura ir Aspazija, iedomājieties, cik skaisti izklausās! Un Elzu ir ļoti daudz! Kāpēc lai viņš nebūtu tavs draugs, arī Jānis Pliekšāns, kurš ir Rainis, arī Elza, kura ir Aspazija? Nu paņem viņus sev tuvāk! Fantastiski! Tikai no šīs dziesmas vien ar tiem piecpadsmit vai divdesmit autoriem, kurus mēs pieminam, var veselu trīs mācību gadu vielu uzbūvēt.

Te nu mēs esam nonākuši līdz skolu projektam “Skola 2030” (Valsts izglītības attīstības aģentūras īstenotā projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” – *red.*), kurā izstrādā visādas reformas, mācību saturus, iekļauj integrācijas un starppriekšmetu saites... Paaiciniet mūziķus, mēs jums piedāvāsim! Un mēs piedāvājam. Ja literatūras skolotāji visi to zinātu, ņemtu šo Petera Dzejolīti, analizētu krustu šķersu un runātu, kāpēc tur kāds nav pieminēts un kuri nav pieminēti. Iedomājies, kas par uzdevumu literatūras skolotājiem, – izlasiet un

nosauciet trīs latviešu autorus, kas tur nav pieminēti! Un kāpēc viņi nav pieminēti? Tāda diskusija! Kāpēc tur nav Māras Zālītes, piemēram, vai Ineses Zanderes? Bet Peters dziesmas beigās ir pieminēts, jo pats Pauls draudzības rezultātā viņu dziesmā ielicis.

Un tā veidojas repertuārs. Tu ej no dziesmas uz dziesmu. Mums bija diskusija par Ronda Ūdra "Dullo Dauku" – vai šo dziesmu var likt dziesmu svētku programmā? Mēs no-mainījām tās nosaukumu uz "Pasaule plašā". Bet Dullā Daukas tēma tik un tā palika – griba visu apskatīt, aptaustīt un ieraudzīt. Gribētu iedrošināt mūsu jauniešus iet, darīt, redzēt, ceļot, apskatīt. Uzdrošināties. Un tad dziesmas vārdi saka: "Došos prom kā Dullais Dauka", bet pašās beigās ir atgriešanās mājās. Gandrīz atkal Sprīdīša ideja.

Vēl šajos svētkos saņēmām tādu interesantu ieteikumu: "Vītol, skaties, par daudz Latvijas, par daudz patriotisma", jo mums programmā ir "Zaļā zeme", "Saule, Pērkons, Dāvgava", "Vienkāršas lietas", pat dziesma "Latvijai" un "Saulīte" ar "sēsties, saulīte, dimanta krēslā, valdi pār Latvijas pakalniem"... Visu laiku ir Latvija, tēvu zeme, dzimtene un arī tās 80. gadu pārmaiņu "dumpinieku" dziesmas. Dumpinieks ir tāds, kas vērsas pret veco, iesīkstējušo. Lai tad tie jaunieši vērsas pret veco, iesīkstējušo galu galā! Bet es nezināju, ko atbildēt. Garām ejot, kāda dāma saka: vai gadījumā nav tā, ka laiks tāds? Es domāju – kāds laiks? Un tad es sapratu, kāds. Pirmkārt, mūsdienu globalizācija ļauj Latvijas jauniešiem doties prom, studēt un strādāt visā pasaulē, un viņi to izmanto ļoti masveidīgi. Tad mūs sašķēla, sadalīja un kaut kur salika pa čupiņām, grupiņām un kastām tāda savdabīga lieta kā pandēmija. Pēc tam mums uzgāzās virsū Ukrainas karš. Tagad mēs Latvijā esam sākuši pāriet uz izglītību tikai latviešu valodā. Un tad ir jautājums: kāds mums ir laiks? Vai mums tiešām ir jādzied par neko? Vai mēs tomēr varbūt varam dziedāt un apjūsmot Jāņa Strazda dziesmā mūsu zaļo zemi, arī ar Jāņa Petera tekstu: "Es arī esmu bagāts, man arī pieder daudz, kad tēvu zemi manu par zaļo zemi sauc", un piedziedājuma: "Kad sarkanbalti sarkans pār zaļo zemi plīv, tad uguns, gaiss un ūdens, un latvietis ir dzīvs." Kā kulaks uz acs! Visi mazākumtautību skolu kori mācās un dzied labā latviešu valodā. Šie bērni ir no jauktām ģimenēm, no slāvu izcelsmes ģimenēm, igauņi, lietuvieši vai poļi – viņi dzied par Latviju, un es domāju, ka mēs tomēr iedarbojamies uz viņu apziņu ar domu, ka tu esi šeit, te ir labi, un tu vari būt šīs vietas patriots. Domāju, tā ir kā audzināšanas stunda, simts reizes vērtīgāka par jebkuru karjeras izglītību vai kaut ko līdzīgu.

Katrai svētku programmā ietvertajai dziesmai ir kaut kāda jēga un loma, katrā ir kāda ideja, nepieciešamība, gan pēc grūtības pakāpes sarindojot, gan pēc loģikas, gan pēc satura. Beigās bija liela diskusija par to, ka Renāra Kaupera "Manai dziesmai" mums ir ļoti vecs salikums, ļoti sarežģīts, un kori vairs nevarētu nodziedāt to tā, kā varbūt varēja senāk, jo kordziedāšanas masveidība vairs nav tik plaša. Mēs izveidojām citu pārlikumu, jo tur tak tomēr ir vārdi: "Un es zinu, neviens manā vietā / To nedziedās."

Ja mēs paskatāmies uz saviem skolēniem un stāstām – pasaulē dzīvo astoņi miljardi cilvēku, saprotam, ka visā pasaulē latviski runā 2 miljoni (par šo daudzumu esmu optimists), bet Latvijā kādi 1,3 miljoni. Tā ir kniepadata, smilšu graudiņš milzu tuksnesī. Un nevienu nesatrauks, ja latviešu valoda iznīks. Nevienu, izņemot šos divus miljonus. Un tad ir jautājums, ko mums darīt. Dziedam, skaitām dzeju skaļā balsī, citējam Ojāru Vācieti vai citējam to pašu Peteru, Knutu Skujenieku: "Maza mana tēvu zeme divu roku platumā." Un mums būs tā mūsu Latvija un tēvu zeme.

Apdziedāt kaut kādus niekus mēs varam vienmēr. *Twinkle, twinkle, little star*² vai "danco, kas uz lielā šķīvja danco? Piparkūkas, piparkūkas, piparkūkas danco"³. Pēc kāda pasākuma mēs varam dziedāt arī par alumīnija cūku un par laptopu, un par desmito tramvaju. Tās nav muļķības, visas šīs lietas vajag. Eksistē divu veidu mūzika, no sengrieķu mitoloģijas skatoties, apolloniskā un dionīsiskā. Apollons, kas ir daiļuma Dievs, – tā ir mūzika, kas izdaiļo, kas bagātina, kas vedina uz pasaules skaistumu. Dionīss bija vīna vai jautrības dievs, un dionīsiskā mūzika ir tā, kas mums vajadzīga ballītei, izlādei, kur mēs varam izdejot emociju. Man ir jautājums, kas ir labāk: vai tas, ka jaunieši klausās repu vai dzezu vai dejo līdzī pie, kā saka, "tuc, Tuc", vai sēž telefonā? Mīļie cilvēki, laidiet cilvēkus dejoj, lai vai kas tur skan! Lai tak viņi kustas, ritma izjūta attīstās, emocijas izlādējas. Tas ir labāk nekā "skrollēšana" ar vienu pirkstu. Cilvēkam vajag apollonisko mūziku un dionīsisko – abas –, vienu, kas izdaiļo, un vienu, kas ir paredzēta izlādei vai jautrībai.

2 *Twinkle, Twinkle, Little Star* (Mirgo, mirgo, mazo zvaigznīti) ir angļu bērnu šūplā dziesma ar 19. gadsimta sāku- ma angļu dzejnieces Džeinas Teilores tekstu.

3 Dziesmiņa "Piparkūkas danco" no ansambļa "Knīpas un knauķi" repertuāra.

Cik liela man ir teikšana repertuāra izvēlē? Tāda ir, un tādas reizē arī nav. Es nevaru izvēli izdarīt vienpersoniski, no manis nāk iniciatīva. Programmā ir 23 dziesmas, esmu ieteicis kādas 150, pats esmu izšķīstījis un licis čupiņā 400–500. Esmu apskatījis un ieteicis laikam par daudz. Bet beigās tas tomēr vairāk vai mazāk ir mans lēmums kopā ar ekspertu nozares padomi – ir mākslinieciskā padome, kas repertuāru apstiprina, mani kolēģi, kordinģenti. Ja es jūtu, ka no dziesmas var kaut ko izveidot – estrādē, kopā ar pūtēju orķestri vai dejotājiem, jūtu, kā tas skanēs, ka to varēs dziedāt koncertos un skatēs, tad es saku – šim ir jābūt. Beigu beigās tas ir koleģiāls lēmums, jo tas viss tiek apspriests un repertuāru apstiprina – mūsdienu darbus, klasiku, tautasdziesmas. Mana iniciatīva ir arī pašā noslēgumā, piemēram, vai ņemt Jāņa Strazda vai Jāņa Ķirša dziesmu, ja tās ir līdzīgas pēc grūtības pakāpes, satura un rakstura, un es varu pateikt, kas šķietami vairāk iederas. Tad, kad jau publicēti kora krājumi, zināt, cik daudz ideju man ienāk prātā? Pats nesaprotu, kur es biju iepriekš. Es varētu šodien izveidot otru koncertprogrammu – varēja paņemt vēl to, to, to... Bet tā var nonākt pie pārmērības un piecu sešu stundu gara koncerta. Nē, skolēniem mums ir divarpus stundas līdz trim stundām ar visām paredzētajām procesijām, uzņēmām, aplausiem, atkātojumiem, un tad beigās nāk sadziedāšanās daļa. Citēšu Arvīdu Platperu: “Nav jau svarīgi, ko tu dzied, bet *kā* tu dzied. Kvalitāte, saturs, izpratne, atdeve, enerģija, piesaiste. Un tālāk jau tev būs vienalga, vai tu dzied “es arī esmu bagāts, man arī pieder daudz”, kad es dziedu par savu zemi, vai “nāk rudens apgleznot Latviju”.”

Runājot par svētku koncepcijām, ir svarīgi, lai svētku koncertā būtu doma, ideja, bet jābūt arī jēgai. Režisors Juris Jonelis, scenogrāfe Austra Sņikere un dramaturgs Matīss Gricmanis ļoti aktīvi strādā un domā līdzī. Izveidot koncepciju un tad mēģināt piemeklēt dziesmas – tā var iebraukt dziļi grāvī un auzās, un tās auzas ar grāvja dubļiem būs viena liela “šmuce”. Ir jādomā nevis par to, ko tev vajag stāstam, bet par noslēguma koncertu, kuram jādzīvo ir ikdienā – katra kora koncertos, turnejās. Un tas sākas jau ar mēģinājumiem, kas beigās kļūst par skates priekšnesumu, kuru vērtē. Jādzīvo arī katrai atsevišķai dziesmai, un tādēļ nevajag kaut ko salikt kopā tikai tāpēc, ka man vajag stāstam. Repertuāram jādzīvo atsevišķi, un tāpēc ļoti uzmanīgi jāskatās mūzikā, nevis tikai koncerta dramaturģijā, jo mums ir pamatskolas, zēnu kori un vidusskolu jauktie kori. Tad, kad iet vienīgi koncepcijas stāsta ceļu, var gadīties, ka, piemēram, zēnu kuriem būs tikai lustīgs repertuārs, bet vidusskolas jauktajiem kuriem – tikai ļoti nopietnas dziesmas. Un tad viena grupa dziedās tikai “Gaismas pili” un “Ciānas bērnus”. Un tad nu iedomājieties, kāda būs tā ikdiena! Zēni visu laiku vienkārši starā, bet jauktie kori... Tiesām? Arī viņi grib kustību, azartu, enerģiju.

Svētkus ir ietekmējuši arī sociālie mediji un visa interneta vide. Kad svētku norises kļūst aktuālākas, jaunieši tur pavada daudz laika, tādējādi var un vajag popularizēt svētkus. To palīdz darīt arī svētku galvenais atbalstītājs *Swedbank*. Ēl, ka šī popularizēšana nenotiek jau krievi iepriekš, jo tā nedrīkst notikt tikai dziesmu svētku gadā. Pati sociālā vide novērš jauniešu interesi par kori vai deju kolektīvu. Tāpēc būtu tik vērtīgi, ka caur sociālo vidi mēs viņus varētu dabūt atpakaļ. Ja man tiktu uzdots jautājums, vai vajadzētu, piemēram, valstij samaksāt kādam jauniešu vidū ietekmīgam influencerim, lai viņš kampanģveidīgi ik pa laikam runā un stāsta par dziesmu svētkiem, bet patiesi, nevis mākslīgi, es teiktu – kāpēc nepamēģināt? Kāpēc nepamēģināt, ka savā “baigi foršajā *fancy*”⁴ cepurē vai mētelī to nevarētu nodemonstrēt Mežaparkā, pieliekot klāt – es būtu tik priecīgs, ja es varētu šo parādīt saviem kora biedriem!

Mums ir viena liela problēma, kas jārisina. Latvijā koris ir “pārlikts” uz interešu izglītību. Uzskatu, ka tas ir ļoti nepareizi tāpēc, ka interešu izglītību nav iespējams izvēlēties, kamēr tu kaut ko jau neesi iepazinis. Ja es piedāvātu garšīgāko, vai gribi ēst banānu vai kivi, var izvēlēties, jo pagaršoti abi. Bet, ja es trešās klases puikam jautāju, vai tu gribi spēlēt futbolu vai dziedāt kori, un viņš nekad nav dziedājis kori, viņš ies spēlēt futbolu, jo zina, kas tas ir. Arī tāpēc, ka futbolam ir sabiedrības finansējums, reklāma. Ar kori jau tā nav. Tāpēc man šķiet, ka tā ir tikai un vienīgi vecāku izvēle. Bet mīlie vecāki kādreiz nolaupa bērniem iespēju dziedāt. Piemēram, vecmamma, vectēvs ir dziedājis, bet vecāki nedzied, mazbērni varbūt pat gribētu, viņiem varbūt ir iedzimts kāds talants, dotumi, spējas. Un, ja vecāki vienkārši domā – nē, labāk būs sports vai ej uz IT –, viņi aizved bērnu tur.

Es esmu strādājis ļoti ilgi agrāk ar visiem vecumiem, arī ar 1.–4. klasēm. Man bija arī zēnu koris. Bet šobrīd pamatskolu esmu tā kā nedaudz nolīcis malā. Ja man atnāk uz

4 Fancy (angļu val.) – fantastisks, moderns, smalks

Latvijas Universitātes kori pirmā kursa puīši, kuri grib dziedāt, un tagad viņiem 19 gadi un nav dzirdes, mana profesionalitāte un pieredze ļauj noteikt, vai viņam ir balss lūzuma problēmas un tāpēc nespēja kaut kā noturēt skaņu vai arī viņam ir dzirdes problēmas. Gadās, ka viņam diapazona nav un viņš nedzird, nav saslēga, lai viņš melodiju kaut kā varētu nodziedāt. Jaunais cilvēks nevar atkārtot skaņu ne pēc klavierēm, ne pēc balss. Tad, kad es viņu palūdzu brīvi nodziedāt kādu dziesmu, kuru viņš zina, viņš nevar nodziedāt "Aijā, žūžū, lāča bērni", tajā brīdī es saprotu, kas ir noticis. Kurš? Kurš šo cilvēku ir apzadzis? Kurš uzņemsies atbildību un ierosinās krimināllietu, un ietupinās par šo zādzību? Labi, Edgar Vītol, virsdiriģent, atmet ambīcijas! Viņš nevar dziedāt labā korī, jo mēs ar "Auru" esam finālisti, un mums ir ļoti labi rezultāti. Bet viņš nevar dziedāt arī citā korī. Viņu nevar paņemt, viņš nojauc citus, jo viņam ir skanīga balss, tas rūciens ir skanīgs, un viņš visu nojauc. Viņš nevarēs dziedāt kompānijā ne pie galda, ne laivu braucienā pie ugunskura, ne kaut kur citur. Viņš nevar noturēt melodiju nevienai dziesmai, pat "Vecpiebalgas ūdensrozēm" vai kādam citam šlāgerim. Viņš pat ierakstam nevar dziedāt līdz – skan šķībi pāri. Labi, šis cilvēks nodzīvos savu dzīvi tā, kā ir, varbūt dušā vai pie mašīnas stūres kaut ko parūks un padungos. Bet viņam ir nozagta iespēja saviem bērniem dziedāt šupuldziesmas. Mēs apzogam nākamo paaudzi. Skolotājs vai skolas direktors skolā, kur nebija laba skolotāja, apzaga nākamo paaudzi. Un tie vecāki, kuri nedzied un savus bērnus pēc tam neļauj aizsūtīt korī, veidos vēl vienu paaudzi. Man nav cita vārda – traģēdija!

Kamēr es runāju par vienu tādu cilvēku – viens bērns, viens pusaudzis –, tas it kā nav nekas, bet tas taču tagad ir masveidā. Tajā klasē, kur bija šis puisis, bija arī skolotājs. Bija skolas direktors. Tas nozīmē, ka klasē viņi bija 20–30, un, ja viņi visi ir tādi, tad viņiem katram piedzims pa diviem bērniem, un tie jau ir 40 vai 60 bērni. Ja tie ir 60, nāks vēl viena paaudze, – jau 120. Tie taču ir trīs korī, kas būtu varējuši būt. Tāpēc es uzskatu, ka interešu izglītība sākumskolā ir ļoti nepareiza, jo tā ir tikai vecāku izvēle. Domāju, ka pirmajās klases ir jābūt obligātam korim, nevis mūzikas stundām. Mūzikas stundai ir citi uzdevumi un citi darbības veidi – ritmizēšana, plaukšķināšana, mūzikas klausīšanās, rakstu darbi, tur ir jāzīmē mūzika, tur ir krāsu uztvere – plašāks spektrs daudzpusīgai personības attīstībai. Bet koris dziedāšanā ir noteicošais, un man liekas, ka sākumskolā tam noteikti jābūt. Jau vēlāk var izvēlēties, kas kuram patīk vai nepatīk, un es nekad neapvainojos, ja kāds pasaka, ka viņš negrib dziedāt korī, – visiem jau nav jābūt kora dziedātājiem, jābūt kādam, kas arī klausās. Bet mums ir svarīgi, lai viņš ir lietpratējs, un, ja viņš pirmos 3–4 gadus būs dziedājis korī, pat ja viņu tas vēlāk neinteresē un ne sevišķi patīk, viņš, atnākot uz dziesmu svētkiem, zinās kādas latviešu tautas dejas vai dziesmas, zinās, kas ir koris, zinās, kā tas notiek. Zinās, ko nozīmē koncerta tērps, koncerta mape, viņš būs mūsu intelektuālais, erudītais, atsaucīgais klausītājs.

Tas, ka dejošana kvantitatīvi pārsniedz dziedāšanu un deju dalībnieku ir vairāk nekā koristu, notiek ļoti primitīva iemesla dēļ – dejojāji sen ir uzvarējuši tāpēc, ka bērniem vajag kustību, aizrautību, radošumu un interesi. Ja mēs palūkojamies uz dejojājiem, tur viss sen ir atrisināts. Pirmkārt, ir nodrošināts vadītāja atalgojums, principā šāds deju kolektīvs vai pulciņa nodarbības notiek bez maksas tam atbilstošās telpas – skolā vai interešu kolektīvu centrā. Otrkārt, vecāki – mamma un tētis – tajā brīdī, kad jāizvēlas iet uz kori un pēc tam uz sporta zāli, izdomā, ka to var apvienot dejošanā. Bērnam tur ir kārtīga sporta zāle un brīnišķīgas iespējas saskarei ar kultūru. Dejojājiem tas ir kārtīgs treniņš, tur tiek izvingrināti visi muskuļi.

Daudziem korim nav tautastērpu, īpaši bērniem, bet dejojājiem visiem ir tautastērpi, tātad iespēja būt latviskumā pat vairāk nekā korī. Paskatieties, kāda mūzika dejojājiem skan: tautasdziesmas, folks, postfolks, folkroks un beigās – pops un pat šlāgeri. Viņi darbojas pie tās mūzikas, kas vairāk interesē un saista.

Dejojāju kolektīvā ir kādi 50–60 dalībnieki, bet dejai vajag, piemēram, 16, jo nepieciešami astoņi pāri. Pārējiem tajā brīdī nosacīti ir brīvais laiks, un deju mēģinājumu laikā notiek visa sociālā dzīve. Kamēr iestudē vienu deju, pārējie socializējas, spēlē "faņķikus". Es pats esmu dejojis, es to ļoti labi zinu, nodejoju 10 gadus. Lielie paspēj noorganizēt savas iesvētības, sporta pasākumus, Ziemassvētku balles tāpēc, ka viņi visi ir sociālajā vidē. Korī tu neko tādu nevari: "Alti, klusāk! Soprāni nevar padziedāt!" Kamēr tu ar tiem soprāniem strādā, pārējie vienkārši garlaikojas.

Dejojāji ir uzvarējuši tāpēc, ka, mūsdienu pasīvajā dzīvē dejojot, tu esi aktīvs. Un tad paskatāmies, kādi ir priekšnesumi: korī līdz pēdējam brīdim tu cīnies par intonācijām, par

kaut kādām kvalitātēm un vēl kaut ko. Dejotājam – koncertā labāk vai sliktāk nodejo, tur var cīnīties, var necīnīties. Ar ko tas viss beidzas? Ar to, ka visa publika, redzot “Cāļus skaita rudenī tad, kad lapas krit” vai “Palaid, palaid, palaid savu, palaid puķīti pa dambi”, ir sajūsmā. Iedomājieties, kā mēs organizējam, lai kori dabūtu interesantu, – tā ir dzīvā mūzika, kurā tu nevari konkurēt ar studijā apstrādātu ierakstu. Jūs domājat, ka klausītājs vai skatītājs iet uz deju koncertiem tikai vizuālā skata pēc, skatīties deju? Viņš taču klausās mūziku! Un tagad tu klausies kori, kas dažreiz kaut ko dzied pusšķībi, – taču apņik! Dejotājiem viss notiek zālē, kur ir gaismas, prožektoru, visas iespējas, kustība, diezgan kvalitatīva mūzika. Vai tad mēs varam pateikt, ka “Raxtu Raxtiem” ir sliktā mūzika? – Ļoti laba, kvalitatīva, cepuri nost! Tev skan “Skaista mana tēvu zeme”, tev vēl ir gaismas un tumsa, visādi efekti, kurus veido paši, kar lampiņas pie kokiem. Apbrinojami! Ko mēs ar to kori? Dejotāji sen ir uzvarējuši.

Pieaugušo koros cilvēki reāli nosēž. Dziedāšana korī bija interesanta tajā brīdī, kad cilvēki strādāja uz lauka, lopkopībā, mežā vai arī visu darīja pie konveijera rūpniecībā, ražošanā, pārsvarā visur bija fizisks darbs. Tad cilvēki pēc darba dienas apsēdās, un viņam likās patīkami uzdziedāt latviskas dziesmas. Šobrīd fiziskā darba strādnieks ir pārstrādājis, un uz kori mēs aizejam tie, kas ir kabinetu, ofisu darbinieki. Tad mēs aizejam uz kori, un mēs atkal sēžam. Un maksājam naudu, lai ietu uz sporta zāli.

Mēs visi baidāmies – kuriem nevajag skates, saudzēsim bērnus un netraumēsim, lai tikai nebūtu stress un panika, un vēl kaut kas, vēl kaut kas. Aizej uz dejošanas mēģinājumu! Tikai tad, ja tu esi sastāvā, tu varbūt tiksī uz stadionu. Ja tu neesi tās dejas sastāvā, tu varbūt nemaz netiksi. Mātes, tēvi kā traki vedīs pāri pusei Latvijas uz vienu deju bērnus ar izmežģītām potītēm, vēdera sāpēm, caureju, galvassāpēm, temperatūru, lai tikai viņš būtu sastāvā. Kas par PR un menedžmentu! Konkurence! Ja tu neesi uz mēģinājumu, tu neesi sastāvā. Ja tu neesi koncertā, tu neesi sastāvā. Ja tu neesi sastāvā, tu nedejo skatē. Nedejo skatē, tu neesi stadionā. Punkts.

Ko mēs ar tiem koriem tur ņemamies? Šitā auklēšana un žūžošanās... Vai tu būsi? Vai tu vari? Tev kakliņš sāp?... Viņš dejo ar 39 grādu temperatūru, jo tam čalim jābūt tajā vietā, un punkts. Nu labi, kakls kad sāp, dziedāt jau nevajag, bet, ja tev vēders sāp, kāda starpība – stāvi un dzied. Ja tev kāja sāp, nu ko – aizklibo, stāvi un dzied. Kas tas ir par fenomenu? Kas par unikālu dzinēju? Kas tas tāds ir, ka viņi tur pievelkas un iet? Viņiem nav grūti ieguldīt finanses, pašiem pāršūt tērpus, pašiem gludināt, staipīties riņķī apkārt, kamēr kora dziedātājs vienkārši nolūst... Koros ir disciplīnas, stingrības trūkums. Mums koros ir jābūt iekšējai enerģijai!

Un, ja mēs kori nemainīsim, ja tikai stāvēsim un vēl joprojām dziedāsim par sakrālām tēmām – man ļoti patīk, es atbalstu –, bet, ja mēs dziedam dziesmu svētku estrādē Lūcijas Garūtas “Mūsu Tēvs debesīs”, uzreiz jāieliek atsvars. Ja blakus tāda nav, visi gaida tikai sadziedāšanās daļu. Vai tiešām tie ir tautas svētki?

Koristiem visbiežāk patīk tieši ritmiskās dziesmas, bet, ja visu laiku skanēs tikai Lauras Jēkabsones fantastiskie, ritmiskie skaņdarbi, tad, piemēram, viņas “Ik rudeni valodiņa” paliks garlaicīga. Kaut kas ir jāieliek pretstatam. Piemēram, Paula melodiju – tāda ir “Tautasdziesma”, “Man stāstīja Daugaviņ” no “Manai dzimtenei”. Agrāk dziedāja Paula: “Pacel savu skumji liekto, / Pacel galvu, Baltā māt!” Fantastika! Ielieciet simfonisko orķestri kādreiz Mežaparkā – vispār ekselenti, bet kaut ko vajag preti.

Dejotājs apgūst trīs, četras, piecas dejas, dažs pat tikai divas, cits ir ielikts sastāvā tikai vienā dejā. Tas ir maz. Korists apgūst 20 dziesmas. Tās ir 20 latviešu tautasdziesmas vai dzejoļi, ko viņš apgūst no galvas. Viņš ir emocionāli ļoti piesaistīts, jo katru vārdu, katru skaņu ir izdzīvojis caur sevi pilnvērtīgi. Koris ir sociālā grupa, kurā tu komunicē un mācies, turklāt ne tikai savā klasē un ērtā kompānijā, bet arī ar citiem nedaudz vecākiem vai jaunākiem skolēniem no citām klasēm. Komunicējot tevī rodas visvisādas izjūtas, tādas kā sadarbības prasmes, empātija, impulsivitātes kontrole, citādi tu nevari, tev jābūt ar kolektīvu. Kolektīvs strādā kā komanda, un koris vai kolektīvs ir tik vājš, cik tā vājākais dziedātājs vai spēlētājs, vai dejotājs. Visbeidzot, koris trenē pašdisciplīnu, jo tajā brīdī, kad tev negribas vai gribi gulēt, mēģinājums sākas laikā – man jābūt tērpam, notim, man ir jābūt pašam. Pašdisciplīna, paša varēšana.

No sarunas ar Evelīnu Plostnieci 2024. gada 22. oktobrī

Foto: J. Romanovskis, no VISC arhīva

DAGMĀRA BĀRBALE

Skolu jaunatnes deju svētku virsvadītāja

Dagmāra Bārbale (Leja) dzimusi 1991. gada 23. janvārī Smiltēnē. Dejojās gaitas sākusī jau divarpus gadu vecumā Smiltēnes Kultūras centra bērnu deju kolektīvā, pēc tam turpinājusi dejojot Tautas deju ansambli "Ieviņa".

Mācījusies Smiltēnes vidusskolā, kuru absolvējusi 2010. gadā. Jau kopš 14 gadu vecuma strādā ar deju kolektīviem – bijusi tautas deju kolektīva "Dadzīši" (2005–2010) un Tautas deju ansambļa "Ieviņa" repetitore un vadītāja asistente (2008–2010). Studējusi Rīgas Juridiskajā augstskolā (2010–2013), iegūstot bakalaura grādu programmā "Tiesības un diplomātija". Studijas turpinājusi Rīgas Stradiņa universitātē, iegūstot maģistra grādu programmā "Stratēģiskā un sabiedrisko attiecību vadība" (2015).

Paralēli studijām aktīvi darbojusies ar tautas deju kolektīviem Rīgā un Smiltēnē: vadījusi jauniešu deju kolektīvu "Dadzī" (2014–2017), kopš 2010. gada – dejas pedagoge Agra Daņileviča deju skolā "Dzirnas". Kopš 2014. gada strādā ar Rīgas Tehniskās universitātes Tautas deju ansambli "Vektors", 2016. gadā pārņemot kolektīva māksliniecisko vadību.

Māksliniece ieguvusi plašu un nozīmīgu pieredzi arī deju lieluzvedumu veidošanā un vadīšanā: kā Agra Daņileviča asistente piedalījies 15. Deju svētku lielkoncertā "Tēvu laipas" (2013), deju lieluzvedumos "No zobena saule lēca" (2013) un citos, kā arī bijusi horeogrāfa asistente Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku tautas deju lieluzvedumā "Līdz varavīksnei tikt" (2015) un Ziemeļu un Baltijas valstu dziesmu svētkos (2015).

Virsvadītājas pienākumus Dagmāra Bārbale veikusi deju lieluzvedumā "Gredzenus mijot" (2016), postfolkloras grupas "Ilgi" 35 gadu jubilejas koncertā "Spēlēju. Dancoju. Dejoju" (2017), deju lielkoncertā "Vēstījums Rakstos" (2018), dejas izrādē "No zobena saule lēca" (2016, 2018), kā arī XXVI Vispārējo latviešu dziesmu un XVI Deju svētku deju lieluzvedumā "Māras zeme" (2018).

Daudzas no viņas veidotajām jaundejām godalgotas jaunrades deju konkursos.

XXVII Vispārējo latviešu dziesmu un XVII Deju svētku virsvadītāja (2023). XIII Skolu jaunatnes deju svētku virsvadītāja (2025).

Skolu jaunatnes deju svētkos kā dejojāja esmu piedalījies, neatceros tikai, kurā gadā. Taču tad, kad dejojtu pati, es īsti neapzinājos to mērogu un nozīmi un cik tas ir komplicēti. Tad, kad tu esi deju kolektīva biedrs, tu vienkārši klausī savu vadītāju – kur viņš liek, tur tu ej. Reti kad jaunieši padziļināti papēta, kas tad tas īsti ir par notikumu, kur viņi piedalās. Mana ir sajūta, ka skolas gados es tā kā "šļūcu" cauri šiem notikumiem, izbaudot to, ko katrs pasākums sniedz, bet nesaprotot, ka tas viss ir ļoti organizēts un mērķtiecīgi vadīts process. Kad sāku strādāt ar dejojājiem, vadīt kolektīvus un iesaistīties arī virsvadītājas lomā, tikai tad sapratu, cik tas viss ir sarežģīti, plānoti, cik svarīgs ir tieši pats process. Tad, kad tu esi dalībnieks, tev ir viens koncerts, tad nākamais, tad konkurss, viens repertuārs, nākamais... Tu vienkārši dari to, ko tev liek, un piedalies tur, kur tev liek, bet īstenībā jau tas viss ir ārkārtīgi strukturēti un plānoti. Koru un deju nozarē grafiki eksistē jau divus gadus uz priekšu, un tu zini, kā nokļūsi līdz tam punktam, lai dejotu Daugavas stadionā.

Mākslinieciskā vadītāja uzdevums ir saredzēt visu dejas nozari kopumā un atrast to vienojošo, kopīgo repertuāru, kas būtu izdejojams Latvijas mērogā. Kad tu esi izpildītāja lomā, tad tavs kā vadītāja uzdevums ir saredzēt, vai mana deju kolektīva grupa iederas, piemēram, 1.–2. klašu repertuārā vai 1.–4. klašu repertuārā. Kādreiz tika dalīts arī kvalitātes A un B grupās, kur A grupai tika dots sarežģītāks repertuārs, bet B grupai – mazāk sarežģīts. Kad esi deju kolektīva vadītāja lomā, tad tavs uzdevums ir saredzēt kopējā repertuāra piedāvājumā to, ko tavs kolektīvs būtu spējīgs un gribētu apgūt. Savukārt tajā brīdī, kad esi mākslinieciskā vadītāja lomā, tavs uzdevums ir ne tikai izstrādāt radošas idejas un ieceres, kā pasākumu padarīt krāšņu un interesantu skatītājiem un dalībniekiem, bet arī saredzēt repertuāru, ko tobrīd Latvijas kolektīviem būtu pa spēkam izpildīt.

Kovidpandēmijas gados – nu jau sanāk pirms četriem pieciem gadiem – bija uzlikta liela bremze pilnīgi visam. Es atceros, ka toreiz daudz domāju, cik labi, ka tādu bremzi tev uzliek, jo tad tu sāc izsvērt gan slodzi, gan koncertu daudzumu un biežumu. Sāc domāt, vai tas skrējiena ritenis, kādā mēs bijām pirms kovidā, vai tas ir bijis adekvāts vai tomēr tas ir

bijis par traku un varbūt tad, kad kovids būs beidzies, sevi nedaudz jāpiebremzē attiecībā uz kādiem projektiem vai radošām iecerēm. Tagad, kad pandēmija beigusies, tu saproti, ka esi atkal atpakaļ ļoti straujā dzīves ritmā, kad viss iet uz priekšu jaudīgi un strauji.

Deju programma 2025. gada svētkos paredzēta gan Daugavas stadionā, gan Xiaomi Arēnā. Arī Mežaparkā iesaistīti skatuviskās tautas dejas pārstāvji, līdz ar to mums atkal visādā ziņā ir ļoti liela slodze. Kad esi mākslinieciskais vadītājs, tev ir jāsaprot tas, ka kolektīvi ir dažādi, – kolektīvos ir dažāds bērnu skaits, dažādas iespējas, dažāda iepriekšējā sagatavotība, tāpēc repertuāru jāmēģina sagatavot tādu, kas būtu pa spēkam pēc iespējas daudziem dejojājiem. Tas īstenībā ir diezgan izaicinoši, jo ir kolektīvi, kuriem repertuārs liekas par vienkāršu, par garlaicīgu vai pārāk vecmodīgu, bet ir kolektīvi, kuri par to pašu repertuāru saka, ka tas ir pārāk sarežģīts un nav pa spēkam. Tamdēļ ir diezgan grūti atrast to, kas būtu piemērots visiem. Tā kā mēs repertuāru iedodam divus gadus iepriekš, bērni tiek pamazām mērķtiecīgi gatavoti, tomēr tā pa īstam rezultātu ieraugām tikai pavasara skatēs – kāds tad būs tas sniegums svētkos. Jau aizmirsis, ka kovidpandēmijas gadi mūs izslēdza no aktīvā procesa, bet mēs no bērniem prasām gandrīz to pašu, ko prasījām pirms tam. Bērni pa tiem gadiem ir mainījušies. Ļoti.

Daugavas stadiona lielkoncerta veidošanā es centos iet iepriekš jau zināmo ceļu. Tā kā daudz kas mainījies – kolektīvu sastāvi, arī skolas šur tur ir, un pa šiem desmit gadiem ir bijušas daudzas izmaiņas –, izvēloties repertuāru, centos iet pēc iespējas tuvu tam, kā mēs esam to pieraduši darīt iepriekšējos gadus, nepiedāvājot Daugavas stadionā repertuāra ziņā milzīgi lielas inovācijas, lai deju kolektīvu vadītāji justos komfortabli ar to, kas viņiem ir jāmacās. Daugavas stadiona repertuārā lielas inovācijas nemanīs arī skatītāji, un tas šoreiz bija apzināts ceļš.

Savukārt paralēli Daugavas stadiona lielkoncertam, kur esmu mākslinieciskā vadītāja, tiek strādāts pie otrās programmas Xiaomi Arēnā, kur mākslinieciskais vadītājs Jānis Ērglis kopā ar režisoru Kasparu Bērziņu veido pilnīgi jaunu projektu ar jaunu mūziku, ar jaunām dejām, piesaistot horeogrāfus. Tas saucas "Viedvasara", un tur paredzēts ļoti daudz inovāciju. Man šķiet, ka tas ir pareizs ceļš, – ir divas programmas, kur viena vairāk balstīta tradicionālā izpratnē, bet otrā mēs ejam pilnīgi citu ceļu. Redzēsim, kā tās abas savā starpā sadzīvos un kā tas patiks dejojājiem un viņu vadītājiem. Jo manā pieredzē bērniem ļoti patīk jaunas lietas, ļoti patīk darboties pie jaunas mūzikas, patīk jauninājumi deju soļos vai dejojot ar rekvizītiem. Protams, tas ir izaicinājums deju kolektīvu vadītājiem, kam "jātur līdzī", bet man liekas, ka šis modelis ir ļoti labs, jo bērniem ir dota iespēja piedalīties lielajā programmā Daugavas stadionā, un tad, ja viņi vēlas darīt kaut ko vairāk, kaut ko citu, kaut ko interesantāku un varbūt sarežģītāku, tad ir iespēja iet darboties otrā programmā. Otrajā programmā dejas tiek veidotas visām vecuma grupām, bet, tā kā Arēnas ietilpība ir stipri mazāka salīdzinājumā ar Daugavas stadionu, tad uz šo programmu ir atsevišķa pieteikšanās, skatē jādejo attiecīgās programmas dejas, un tad konkursa veidā tiek atlasīti tie kolektīvi, kas piedalīsies Arēnā.

Vai ir vērts veidot stāstu, režiju visiem lielajiem pasākumiem? Jā, noteikti! Tas, protams, ir ļoti sarežģīti. Šajā gadījumā Daugavas stadiona koncertā mēs tomēr gājām to ceļu, ka tas ir lielkoncerts, lai būtu vieglāk atlasīt repertuāru un lai repertuārs būtu dejojams arī ārpus šī lielkoncerta un vieglāk adaptējams kolektīvu ikdienā, jo, veidojot deju uzvedumus, nereti sižeta vai scenārija, vai vēl kāda cita mērķa vārdā esi spiests deju veidot tā, lai tā kalpotu tikai uzvedumam. Un tad tev divus gadus ir jādejo deja, kas ir veidota konkrētam uzvedumam, izdejojama konkrētā vietā, kur būs klāt idejiskais vēstījums. Izraujot to ārā no idejiskā koncepta un sižeta, tu vispār nesaproti, kas tur notiek. Un tad sākas šūmēšanās un viņošanās ne tikai bērnos, bet arī skolotājos un vecākos. Nevienš nesaprot, kas tas par šausmām, kas tur jādejo. Kad deja nonāk uzvedumā, visiem skaidrs, kāpēc. Šādos lielos projektos – gan lielkoncertos, gan uzvedumos – režisoram ir ļoti liela nozīme. Bet man liekas, tādām radošām komandām ir ļoti svarīgi saprast, kas ir tas ceļš, ko mēs ejam, – vai mēs veidojam uzvedumu, vai mēs veidojam lielkoncertu, un tad pēc šiem noteikumiem arī "jāspēlē" un pie tiem jāturas.

Dziesmu un deju svētkos tieši tradīcija ir tā, kas mūs vispār savēl kopā, kas mūs tur notur. Bet – gribi vai negribi – gan mēs, gan mūsu bērni svētkus padara mūsdienīgus ar viedtelefoniem un pulksteņiem, ar savu dzīves uztveri, ar savu straujumu un neapturamību. Būtu ļoti jāpacenšas, lai mūsdienības elementu no svētkiem izslēgtu ārā pavisam. Tas, ko es iepriekš teicu par tradīciju, attiecas vairāk uz repertuāra izvēli. Pārējais, kas

saistās uz režiju un scenogrāfijas ieceri, – tas būs stipri mūsdienīgs. Protams, tur arī būs iepītas tradicionālās vērtības, piemēram, šoreiz sakāmvārdi un dažādas pamācošas lietas, bet kopumā man šķiet, ka mums izdosies tradīciju ar mūsdienām ļoti sapīt un savīt kopā. Šķiet, ka tādiem svētkiem arī jābūt. Ja mēs apzināti izslēgtu no svētkiem mūsdienības elementus, tad agrāk vai vēlāk jaunieši vairs negribētu tādos svētkos piedalīties. Viņi taču ir mūsdienu cilvēki!

Es personīgi domāju, ka svētkos ir pieļaujams iekļaut arī masu kultūras elementus, bet ir ļoti jāskatās, kādā vietā un laikā. Man šķiet, ka iepriekšējos svētkos – ne tikai vienos, bet vairākos – ir bijuši ļoti veiksmīgi projekti, kuros, piemēram, koris muzicē kopā ar dažādiem populāriem dziedātājiem un izpilda nevis kora, bet popdziesmas. Tad kora dziedātāji sajūt mūsdienu elpu, veidojas kopības izjūta. Tomēr ir kaut kādas robežas, kuras nevajadzētu pārkāpt, piemēram, Mežaparka estrādē dziedāt “Pūt, vējiņi” un pa virsu repot. Tā būtu robeža, kas man liktos jau tā kā drusku par traku. Bet, ja tas ir kāds pārliecinošs alternatīvs projekts, domāju, ka var eksperimentēt. Kaut vai tāpēc, lai noturētu jauniešu uzmanību un parādītu lietas arī no citas puses. Bet eksistē robežas, kurām nevajadzētu kāpt pāri.

Jāmēģina atrast dažādas pieejas, kā sasniegt jauniešus, lai ieinteresētu viņus, bet tas, protams, nav viegli, jo deju kolektīva vadītājam primārais ir mācīt savus dejotājus. Sociālie tikli ir labs instruments, ar ko atspoguļot un reklamēt procesu, bet mēs varētu būt vēl aktīvāki, vēl radošāki, vēl interesantāki. Tas, ko esmu sapratusi un ko man gribētos, lai saprot arī plašāka publika, ka īstenībā jau mēs darbojamies gadu no gada, semestri no semestra, dienu no dienas, un tas ir process, kas visu laiku ir dzīvs. Cilvēki, kas mani ilgāku laiku nav satikuši, mēdz vaicāt: nu ko tad tu šogad dari? Šogad jau tukšais gads. Es tad saku: kas ir tukšais gads? Jo mums tiešām nav tādu tukšo sezonu. – Jums taču tikko bija lielie svētki, šogad tukšais gads. – Nekā! Mēs to darām, šo darām, vēl kaut ko. Un sociālie tikli ir ļoti labs veids, kā par sevi visu laiku varbūt ne atgādināt, bet parādīt – tagad mēs nodarbojamies ar to, tagad ar šo. Bet man liekas, mēs varētu būt kopumā kā nozare vēl aktīvāki. Arī oficiālās dziesmu svētku lapas varētu nevis periodiski ieslēgties, bet procesus rādīt tomēr visu laiku un vairāk stāstīt, ka tā ir dzīva tradīcija.

Jāmeklē pieejas, kas var gan jauni ieaicināt, gan arī vēstures aspektu parādīt, jo mēs nesākamies šodien, bet tā ir sena tradīcija. Bet, protams, tas ir ārkārtīgi grūts darbs. Ar satura radīšanu un veidošanu ir nopietni jāstrādā. Bet tas ir svarīgi, un man gribētos, lai kopumā mēs būtu sociālajos medijos aktīvāki.

Tas, ko mēs esam iemācījušies covidpandēmijas gados, – ir lietas, ko var izdarīt arī Zoom. Arī svētku gatavošanas procesā mums ir gan klātienē semināri, gan iespēja tiem pieslēgties attālināti. Protams, tie deju skolotāji, kas apmeklē seminārus klātienē, vienmēr atzīst, ka klātienē pasākums ir kvalitatīvāks, – internets netaisa pīgorus, tu vari būt klātesošs, tu vari redzēt, un, ja tev ir jautājumi, tu vari aiziet pajautāt. Bet bieži ir situācijas, kad cilvēks objektīvu iemeslu dēļ nevar atbraukt. Tad iespēja pieslēgties semināriem un sapulcēm attālināti ir ļoti svētīga. Man šķiet, ka mēs esam ļoti attīstījuši arī dažāda veida metodisko materiālu filmēšanu, – šie kvalitatīvie videomateriāli, pēc kuriem var mācīties deju soļus, atvieglo deju skolotājiem repertuāra apguvi.

Strādājot pie scenogrāfijas, šajā gadījumā kopā ar Didzi Jaunzemu, tehnoloģiju nozīme ir ļoti svarīga, jo viss, ko viņš var izdarīt savā datorā un parādīt mums, kā dažādi risinājumi izskatītos, – arī tas ir ļoti nozīmīgi.

Motivācija, kāpēc bērni nāk dejot, ir ļoti dažāda. Ir viena daļa, kuri nāk tikai tāpēc, ka mamma grib. Ar šiem bērniem, protams, ir grūtāk strādāt, bet tāpat ir jāatrod pieeja tiem, kuri nāk tikai mammas dēļ, viņiem mēģinot parādīt – tev taču sanāk! Vai redzi, kā koncertā aplaudē! Tad ir otra daļa, kuriem vienkārši ļoti patīk dejot un būt uz skatuves uzmanības centrā. Ļoti patīk viss, kas saistās ar dejošanu. Un arī tādu bērnu īstenībā, vismaz manā pieredzē, manā redzeslokā, ir ļoti daudz. Un tad ir tie (bet tas jau tad, kad viņi paaugās), kuri nāk tāpēc, ka ir forši draugi, kompānija, varbūt kāda meitene iepatikusies. Nāk vairāk tieši tādas draudzēšanās dēļ. Bet tas ir jau tad, kad viņi ir vairs 6. klases.

Kopumā, man šķiet, bērni ļoti daudz iegūst, dejojot kolektīvā. Ne tikai stāju un ne tikai prasmī kustēties, bet arī spēju nostāties uz skatuves priekšā lielai auditorijai. Un tas ir kaut kas, ko te apzināti, bet tajā pašā laikā neapzināti iemāca. Tad, kad bērns dodas, piemēram, uz dzejas konkursu, viņam nav kauns iziet klases priekšā. Arī tā ir lieta, kas tiek iemācīta deju koncertos. Tāpat kā komandas izjūta. Sākumā to ir diezgan grūti iemācīt. Pamazām, pateicoties dažādām situācijām, gan bērniem, gan vecākiem tiek iemācīta

komandas atbildība. Es ticu, ka tas noder bērniem ne tikai deju kolektīvā, bet pēc tam arī dzīvē. Tu saproti, ka ir situācijas, kurās esi viens un pats par sevi, bet ir situācijas, kurās tu esi komandas daļa, un tu nedrīksti komandu pamest tikai tāpēc, ka tev šodien, piemēram, ir slikts garastāvoklis. Bet viegli tas vis nav.

Un atbildības izjūta – ne tikai pret grupas biedru, bet arī pret skatītāju, kurš uz tevi ir atnācis skatīties, un arī pret tautastērpu. Tās ir ļoti daudzas lietas, kuras mēs bērnos ar dejošanu ieliekam. Visticamāk, viņi pat nesapratīs, ka tās nāk tieši no šejienes. Kāds pazistams cilvēks man teica, ka viņš tikai nesen sapratīs, ka viņam dejošana ir iemācījusi orientēties telpā. Arī sporta treneri atzīst, ka tie bērni, kuri ir trenējušies dejošanā, telpu un partneri, šajā gadījumā spēles komandas biedru, intuitīvi izjūt labāk nekā tie, kuri to mācās tikai sporta laukumā.

Deju kustība tagad kvantitatīvā ziņā diezgan pārsniedz dziedāšanu. Grūti teikt, kā pēc tā, bet tam varētu būt daudz dažādu iemeslu, kurus man grūti komentēt. Viens no iemesliem varētu būt tāds, ka dejojājiem ir radošāks starpsvētku posms – jaunrades konkursi katru sezonu. Ja nav dziesmu svētku gada, tad ir jaunrades konkursi, kuros deju horeogrāfi, deju skolotāji veido jaunas dejas ar jaunu mūziku, jaunām kustībām. Tad mēs braucam uz konkursiem, un žūrija vērtē. Mana pieredze rāda, ka bērniem patīk jauno lietu mācīšanās, jaunrade, tāpēc, šķiet, tā ir viena no lietām, kas dejojājus nedaudz vairāk motivē. Tāpat arī deju skolotājus – tos, kuriem ir vēlme būt par horeogrāfiem –, it kā nav deju svētku gads, bet kaut kas jādara. Hm, ko es varētu darīt? A, ir taču jaunrades konkurss! Nu tad turēsim to kolektīvu kopā, iesim uz jaunrades konkursu! Man šķiet, ka kuriem tādas lietas nav.

Ja ir kādas programmas, ko kori veido, tad viņi tās gatavo savam kolektīvam, bet tā ir vairāk iekšēja lieta. Mums tas ir organizēts notikums. Pieaugušo svētkiem tie ir jaunrades konkursi, kas parasti notiek janvārī Valmieras kultūras centrā, un tur vienmēr ir ļoti daudz skatītāju. Visi zina, ka šeit varēs redzēt jaunās vēsmas, un tad būs, par ko runāt. Arī skolēniem ir konkursi. Tas ir ļoti liels motivators. Bet, vai tas ir tas, kas mūs padara tā kā daudzskaitlīgākus, es nezinu... Arī skolotāju trūkums ir viena no lietām, kas mazina motivāciju, jo skolotājs ir tas magnētiņš, kurš ap sevi savāc cilvēkus. Un, ja tā magnētiņa novadā nav, tad viss pamazām pačab.

Vai, skatoties nākotnē, paredzu kādas izmaiņas vai attīstību svētkos, lietas, ko varētu ieviest? Laikam pagaidām ne, jo jātiek galā ar to, kas ir.

Svētki mūsu kultūrā ir ļoti svarīgi, jo tie saved kopā cilvēkus ne tikai šeit, Latvijā, bet arī diasporā, kur dejo un dzied, un spēlē instrumentus bērni un skolēni, kuri brauks uz svētkiem Latvijā. Varbūt kādam bērnam tas ir pirmais iemesls atbraukt uz Latviju, lai būtu visi kopā. Manā pieredzē ir bijuši gadījumi, kad arī tepat, Latvijā, patālāk no galvaspilsētas, ir bērni, kuriem atbraukt uz Rīgu nav bijis ne iemesla, ne iespēju. Viņiem ir ļoti svarīgi, lai viņi skatē labi nodejotu. Un arī skolotāja, protams, to ir teikusi – ja skatē labi nodejosi, tad mēs brauksim uz Rīgu un ne tikai piedalīsimies koncertā, bet arī aiziesim un nofotografēsimies pie Brīvības pieminekļa. Un tad, kad tu saproti, ka bērnam tā ir pirmā reize, pirmā iespēja nonākt Rīgā un aiziet pie Brīvības pieminekļa... Tad tu uz šo procesu sāk skatīties pilnīgi citādi. Protams, ir bērni, kuriem iespēju ir daudz un dažādas, kuri Brīvības piemineklim katru dienu iet garām, uz to pat nepaskatoties. Bet kaut kur Latvijā ir arī bērni, kuriem tādas iespējas nav. Man šķiet, tas ir skaists veids, kā, atrodot savus grupas biedrus, vēlāk arī draugus, piedzīvot lietas caur latviešu kultūru un kopības izjūtu. Tie brīži, kad mēs visi sanākam kopā un kad esam vienā laukumā vai estrādē, vai vienalga, kur, bet, kad tu saproti, ka ej starp savējiem, – tā ir izcila lieta! Tā ir tāda sajūta, kad tu ej iekšā Daugavas stadionā un tev ir pilnīgi skaidrs, ka visi cilvēki – viņi visi ir manējie, jo viņi visi dara vienu lietu, turklāt tāpēc, ka viņi to grib darīt, tāpēc ka viņi tur grib būt. Tā ir unikāla pieredze, kas, protams, nāk ar gadiem. Diezin vai 1. klases bērns, ieejot Daugavas stadionā, sajutīs to kopābūšanas sajūtu, jo, visticamāk, viņš būs noskrējies, viņam spiedis pastalas un blūzīte varbūt būs izlijusi, un bruncim spiež poga, un droši vien zeķes arī druscītiņ berž, un viss ir slikti... Bet kaut kādā brīdī tas atnāk, un tad viņš to atceras un saprot. Es gribētu tam ticēt. Protams, pieredze var būt dažāda, bet kopības izjūta un tas, ka tu esi viens starp daudziem savējiem, to nemaz tik bieži nevar sajust, pat tad, ja tu aizej uz popmūzikas koncertu. Jā, mēs visi esam atnākuši uz koncertu tāpēc, ka mums šie mūziķi patīk, bet tāpat tas kopābūšanas strāvojmaks nav tik spilgts, tik spēcīgs kā tad, kad tu stadionā dejo vienu deju.

Bet, smieklīgs mirklis atminoties, viens tāds bija 2018. gada "lielajos" svētkos, kad bija kopmēģinājums. Laukumā atrodas deju kolektīvs "Stopiņš". Deja jau sākusies, viss ir

iestudēts, un kolektīvs “Stopiņš” kaut kur vai nu aizgāja nepareizi, vai kaut kas līdzīgs. Man šķiet, tā biju es, kas mikrofonā diezgan skaļi saka – Stopiņš! Stopiņš! Stopiņš! Tajā brīdī cilvēks, kurš sēž pie mūzikas pults, nospiež “stop”. Viss laukums apstājas, nesaprot, kas notiek. Mēs skatāmies viens uz otru. Kas notika? Nu kā, kas notika? Tu teici stopiņš, saka skaņotājs, kā no vārda “stop” atvasināts. Es neteicu stopiņš [stop], es teicu “Stuopiņš”! Tas bija diezgan smieklīgi.

No sarunas ar Evelīnu Plostnieci 2024. gada 15. oktobrī

Foto: J. Romanovskis, no VISC arhīva

Poligrāfijas darbi: SIA "Urberg"

urberg

Pielikums grāmatai
"Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki. Vēsture un personības"

9 789984 893969